türkiye yazıları

SUNU

Toplumların ekonomik yapısı ile kültürel yapısı arasındaki ilişki, hepimizin bildiği biilmsel gerçeklerdendir. Ekonomik yapının, kültürel yapıyı biçimlendirdiği; ve aynı biçimde, kültürel alandaki verimlerin ekonomik yapının değişimine etkide bulunduğu, yıllardan beri ülkemizde kaba çizgileriyle anlatılır. Bu konuyu biz de deşmek istedik. Cumhuriyet Gazetesi'nin ekonomi yorumlarını hazırlayan gazeteci ve iktisatçı arkadaşımız Yalçın Doğan'a sordugumuz soruları sanırız ilginç bulacaksınız. Bu yetkili kalemin sorularımıza verdiği yanıtların her birinin «önemli bir yazı» niteliği taşıdığı da herhalde gözden kaçmayacaktır.

İşte Yaşar Kemal'in nefis bir öyküsü! Halk dilinden geniş ölçüde yararlanan bu zengin anlatıma kimsenin gık diyemiyeceğini sanıyoruz. Yaşar Kemal'in geçen sayımızda, yüzyıllar içinden süzülüp gelen halk dilinin geniş olanaklarını vurgulayan sözleri yanlış değerlendirilmemeli. Bir yazar için zaten en sağlam yanıt, görüşlerini sanatın pratiğine geçirmesi değil midir? Buyurun, Yaşar Kemal İstanbul'u, denizi, doğa ile insanın savaşımını anlatıyor bu kez. Evet Çardak Köyü'nden bir yazar, İstanbul'u, denizi betimliyor. Ne dersiniz? Bir Çardaklı'nın, Rauf Mutluay'ın deyişiyle «Ankaravî» bir dergide Istanbul'u halk-

→

Aldı Sözü Fikret Otyam
Yalçın Doğan'la Görüşme
Yaşar Kemal'in Öyküsü
Faşizm Üstüne Günlük
Şiirler :
M. Kemal, Ö.F. Toprak
Hilmi Yavuz
Portre : Cevdet Kudret
A. Binyazar'ın İncelemesi
Resimler : Fikret Otyam

SAYI : 7
EKİM 1977 / 10 LİRA

tan soyutlayan kimi İstanbullulara İstanbul'u anlatmasını yeterli yanıt sayalım mı?

Yaşar Kemal'in öyküsü, yayıma hazırlamakta olduğu «Deniz Küstü Selim» adlı romandan bir parça aslında. Ama usta yazar, dergimiz için romandan öyle bir bölüm seçti ki, onun her yönüyle sağlam bir öykü olduğundan kimse kuşku duyamaz.

«Röportajcılık» ile «Fikret Otyam» adı, Türkiye'de okurların kafasında özdeşleşmiş gibidir. Röportaj dalının sanatsal değerini, gerçek işlevini, her dizide bir yurt sorununun dile getirilmesini vb. bize Fikret Otyam öğretti. Sanat ile gazeteciliğin görevlerini yoğurup kaleminin ucundan süzen Fikret Otyam, «Kendileri» bölümünde her zamanki tok sözlülüğüyle, canlı anlatımıyla yaşam öyküsünü sunuyor. Onun sanatçı kişiliğindeki bitmez tükenmez yaratma isteğini örnekleyen resimlerini, desenlerini, fotoğraflarını da sunarken, değerli Eleştirmen Adnan Binyazar, «Fikret Otyam'da Anadolu Sevgisi» başlıklı yazısıyla sanatçının en belirgin yönlerinden birinin altını çiziyor.

Genellikle antifaşist yazılarıyla ve **Politika** Gazetesi'ndeki dış yorumlarıyla tanınan arkadaşımız Uğur Kökden'in yazısı ise, şu günlerde «tam yerine oturmuş bir çalışma» olarak değerlendirilecektir, kanısındayız.

«Küçük Oturum»u gene özeleştiriye ayırdık. Ama açık yürekle söyleyelim ki bu özeleştirimizi de yeterli bulmuyoruz. Özeleştirinin bir defalık bir iş değil de sürekli bir iş, bir ödev olduğu inancıyla avutuyoruz kendimizi. Okurlarımızın da eleştirilerini sürdürmelerini diliyoruz.

Bu Sayıda

Fikret Otyam'ın Resimleri

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve sorumlusu : A. Ahmet Say / Yazı Kurulu: Vecihi Timuroğlu, Ragıp Gelencik, Demir Özlü, Ahmet Say/Yönetim Yeri : Selânik Cad. 7-1 Yenişehir, Ankara / Yazışma ve Havale adresi : Posta Kutusu 387 Kızılay, Ankara / Yıllık abone 100 TL. Kapak : Sait Maden / Genel dağıtım : Türkiye Yazıları, P.K. 387 Kızılay, Ankara / İstanbul ve taşra dağıtımı : Tan Dağıtım, 28 27 41, Baş Musahip Sk. Tan Apt. 10-2 Cağaloğlu, İstanbul / Ankara Dağıtımı: Toplum Kitabevi, Zafer Çarşısı Yenişehir / Ankara büfeleri : Fikri Baba / Ege Bölgesi Dağıtımı : Datic, Konak, İzmir / Dizgi, baskı, cilt : D.M.S. Matbaacılık Sanayii, 19 39 87 Dörtyol Yeşerti Sk. 4/C Ankara Gönderilen yazılar Yazı Kurulu'nun kararıyla basılır. / Yayımlanan yazı ve resimler kaynak gösterilmeden aktarılamaz.

Arkadaşımız Ragıp Gelencik Emin Özdemir'le tartışmasını sürdürecek. Bizce, yeni şeyler söylenmemekle birlikte yararlı bir tartışmadır bu. Emin Özdemir konuyu biraz dağıtmış görünüyor. Konu «dilsel sorun» değilmiş de, «sözcük yaratımı» imiş gibi davranıyor. Kimi çevrelerin sorunun önemini kavrayamayarak işi yenme - yenilme veya kazanma - yitirme biçiminde değerlendirmelerini de hoş karşılamadığımızı söyleyelim.

Saygı, sevgi ve dayanışma duygularımızla...

Gene Özeleştiri

Timuroğlu Say Gelencik

GELENCİK — Geçen sayımızda «Küçük Oturum»u özeleştiriye ayırdık. «Sunu»da da özeleştirimizi yetersiz bulduğumuzu söyledik. Bundan ötürü kendimize öfkeleniyoruz dedik. Daha başka şeyler de söyledik. Oysa yapmamız gereken şey, önce kendimizin yeterli bulacağımız bir özeleştiri ortaya koymaktı. Bunu beceremedik. Özeleştiride başkalarının hoşgörüsüne sığınmak diye bir şey yoktur. Neyse eksiklerimiz, tamamlayalım. Bizim göremediklerimizi de okurlarımız tamamlar. Eleştiri ile özeleştiri birbirinden ayrılamaz. **Türkiye Yazıları** elbirliğiyle yetkinleştirilecektir. Amaç budur.

SAY — Bizde özeleştiri alışkanlığı varsa bile kökleşmiş değil bence. Zamanla daha iyi özeleştiri yapabilir hale geleceğiz elbet.

TİMUROGLU — Özeleştiri bir kez yapılıp biten bir şey değil. Ortaya bir iş koyduğumuz sürece başvuracağız özeleştiriye. Bırakalım kendimize öfkelenmeyi. Doğrusu o «öfkelenmek» sözcüğünü de pek yerinde bulmuyorum ben. Eksik buluyoruz özeleştirimizi. Nedir eksiklerimiz, bunun üzerinde duralım.

SAY — Bence önemli bir eksiğimiz, arkadaşımız Demir Özlü'nün görüşlerini almadan bu işe girişmemizdir. Mektupla onun da görüşlerini aldıktan sonra yapabilirdik bu işi. Onun için bu özeleştirimiz de eksik. Hem de başladığı anda eksik. Hemen gidermeliyiz bunu. Yazsın bize düşüncelerini.

GELENCİK — Dilerseniz önce her birimiz kendi söylediklerimizdeki eksikleri tamamlayalım. Yanlışlarımız varsa onları da düzeltelim. Dilerseniz başka bir yol izleyelim.

TİMUROGLU — Önerdiğin yolu pekâlâ izleyebiliriz.

GELENCİK — İzin verirseniz önce ben yapayım bu işi.

SAY — Başla hadi.

GELENCİK — İlk üç sayının içeriğinden tümüyle sorumlu tutulamayacağımızı söylemiştim. Cemal Süreyya'nın yön verdiği bir içeriktir o, ,demiştim. Tümüyle doğru değil bu. Biz de onun kadar sorumluyuz. Duygusallığı bırakalım. Bence, dergimizi ilgilendirdiği sürece, kendi aramızdaki ilişkilerde duygusal davranmamalıyız. İyi ansıyorum, uzun süre derginin yeni bir sayısını elimize alınca aşırı «haz» duyduk. Sorumluluğumuzu unutur gibi olduk. Oysa bizde ağır basması gereken sorumluluk duygusu olmalıdır. Bu sözlerimle kimseye haz duymayı yasaklamıyorum elbet. Ama eksiklerimizde, yanlışlarımızda duygusallığımızın da payı vardır, demek istiyorum. İlk özeleştirimiz de biraz duygusaldır gibime geliyor. Bakın, ilk özeleştiride şöyle demişim : «Dergi yazı kurulu olarak, renkli sayfalar ile 'Kesit' bölümünden sorumluyuz. 'Kesit' bölümü hâlâ çalkantılı...» Bundan, sanki öbür sayfalardan sorumlu değilmişiz gibi bir anlam çıkıyor. Öyle değil elbet. «Kesit» yalnız çalkantılı değil, Bakıyorsunuz, «Kitaplar» bölümü aşırı uzamış. Birkaç kez oldu bu. Neden? İki nedeni var bunun : Birincisi, bazı kitap yazılarının çok uzun olması. Tanıtma yazıların 400-500 sözcük arasında bir oylumu olmasının dergimize yarar sağlayacağını okurlarımıza duyurduğumuzu da ansımıyorum. İkincisi, sanki zorunluk varmış gibi bir sayıda 6-7 tanıtma yazısı koymuş olmamız. Yazılar kısa olsa, bunun bir sakınca doğuracağını sanmıyorum. «Kitaplar» köşesi bu haliyle başarılı sayılamaz. Kitap tanıtma yazılarından yakınılıyor genellikle. Başka dergilerdeki tanıtma yazıları için de böyle bu. Nedir kitap tanıtmanın yöntemi? Her gün onlarca kitap yayımlanıyor. Hepsini teker teker eleştirme olanağı çoktan yitti. Ama birçoğu tanıtılabilir. Öyle görünüyor ki kitap tanıtmak giderek daha da önemli olacak. Bence «Küçük Oturum»larımızdan birini bu konuya ayırmalıyız. Gönül ister ki bu konu öbür dergilerde de tartışılsın. Kitap tanıtmanın yöntemli, okura yararlı, yazara haksızlık etmeyen bir yolda yapılmasını sağlamak için elbirliği gerek. Oysa biz bulduğumuzla yetinir bir haldeyiz. Yanlış! Kitap tanıtmanın çok önemli, iyi yapılırsa çok yararlı bir iş olduğu inancındayım ben. İlerde, ünlü «eleştirmen»lerin yanında ünlü «tanıtman»lar göreceğimize de inanıyorum. Her özenenin yaptığı bir iş olmaktan çıkacaktır kitap tanıtmak. Başarılı tanıtmanlar da bu işe özenenler arasından çıkacaktır kuşkusuz. Daha çok gecikmeden bu konuya eğilmeliyiz. Çok mu uzattım sözü?

TİMUROGLU — Sen hele biraz ara ver. Koşullarımız elverirse gene söz alırsın. İzin verirseniz, sözü almışken sürdüreyim. Bence önemli bir eksiğimiz var. Dergi olarak sanat-edebiyat politikamızı pek açık seçik ortaya koymadık. Yok mu politika-

mız? Var, elbette var. Ama okurlarımız bunu dergimizdeki genel tutumumuzdan çıkarıyorlar. Politikamızı parça parça sunuyoruz, onlar da parça parça öğreniyorlar, diyebilirim. Bu işi bir tek sayıda yapıverelim demek istemiyorum. Ama olabildiği denli kısa zamanda yapmalıyız. Dergimizin çevresinde hızla bir kadro oluşuyor. Bu kadronun daha sağlıklı, daha hızlı oluşması için gerekli bu. Umarım «kadro» sözcüğünden yanlış anlamlar çıkarılmaz. Dergiyi belirli kişilerin tekeline bırakmayı asla düşünmedim. Ama bir dergiyi genel olarak kotaracak kişiler de genellikle belli olmalıdır. Bu, çok önemlidir bir dergi için. Politikamızın açık seçik ortaya konması, dergimizde yayımlanan bazı yazılara bakarak bizi yanlış anlamaların' önleyecektir okurlarımızın. Kadrolaşma, işbölümünün gelişmesi de demektir. Çeşitli konularda daha nitelikli, daha başarılı çalışmalar yapabilme olanaklarının doğması demektir. Say'a bırakıyorum sözü.

SAY — «Babamın adı Hıdır, elimden gelen budur» der gibi konuşmuşum ilk özeleştiride. «Elimizden gelen buydu ama...» demişim. Elimizden gelen gerçekten bu muydu? Sanmıyorum. Örneğin dergiye gelen mektupların yanıtlanmasında Gelencik tembellik etmiştir.

GELENCİK — Doğru.

SAY — Biz de senin tembellik etmene göz yumduk. Zamanında uyarmadık seni. Onun için yalnız senin kusurun değil bu. Somut bir örnek vermek için söylüyorum bunları. Biz de elbette kendi nesnel ve öznel koşullarımızla sınırlıyız. Ama elimizden gelen buydu, deyince, sanki koşullarımızı sonuna kadar zorladık, ortaya da bu çıktı, demiş oluyoruz. Çaba gösterdik. Doğru. Ama koşullarımızı sonuna kadar zorladığımızı söyleyemeyiz.

TİMUROGLU — Haklısın, söyleyemeyiz.

GELENCİK — Öznel koşullarımızı daha çok zorlayabiliriz. Ama nesnel koşullar için böyle diyemeyeceğim. Onları da zorluyoruz gerçi. Bu sayıda kendi dışımızdaki kuruluşlarla ilişkilerimizde yaptığımız değişiklik buna örnektir.

SAY — Biz en iyiyi yapacağımızı iddia etmedik. «En iyi» yoktur zaten, çünkü, «en iyi yapıldığı anda «en iyi» olmaktan çıkar. Ama yapabileceğimizi de yapmadık. Özellikle **yapmadık** diyorum, çünkü yapabilirdik. Gelencik duygusallıktan söz ederken haklıydı. Bunda duygusal davranışlarımızın da payı var. Gerektiğinde fedakârlık gerektiren kararları cesaretle alabilmeliyiz, cesaretle uygulayabilmeliyiz. Yeterince cesur davranamadığımız zamanlar oldu.

GELENCİK — Özeleştiri insanın kendisini suçlaması ,kendisine haksızlık etmesi demek değildir. Bana öyle geliyor ki sözlerimizle kendimizi suçlamış, kendimize haksızlık etmiş değiliz. Daha bilinçli bir haldeyiz şimdi. Özeleştirinin amacı da budur. Özeleştirimiz gene eksik. Olsun, şimdi daha az eksik. Giderek daha az eksik olacak. İnanıyorum ki günün birinde gereği gibi de olabilecek.

SAY — Günah çıkartmış Hristiyanlar gibi rahatladım.

TİMUROGLU — Bırak şimdi şakayı! Yanlış da anlaşılabilir. Günah çıkartmakla ilişkisi yoktur özeleştirinin.

SAY — Böyle bir benzerlik bulanlar var da...

GELENCİK — Şimdi, izin verirseniz oturumu kapatalım. Gelecek özeleştirimiz bundan daha az eksik olmalı, diyerek kapatıyorum...

Faşizm Üstüne Günlük

Uğur Kökden

İstanbul, mayıs sonu.

«Geç olsun, güç olmasın!»

Boyuneğme ve katlanma felsefesinin parlak formülü, Amerikalı gazeteci William Shirer'in kitabı için de geçerli. **«Günü gününe Nazi İmparatorluğu»** ya da asıl adıyla **«Berlin Günleri»**, otuzaltı yıl sonra Türkçeye kazandırıldı. Buradan çıkarılaack ilk sonuç, Türkiyenin içinde bulunduğu -özellikle haziran 1977 seçimlerinden sonra- olağanüstü karışık ve belirsiz koşulların böyle bir kitabın yayınını zorunlu kıldığı.

Eser, faşizm karşısında ve savaşın ilk yıllarında, günü gününe tutulmuş notların oluşturduğu doğrudan bir tanıklık : **«Şansım ve sahip olduğum iş, Avrupa'nın günlük yaşantısına birinci elden tanık olmak gibi az bulunur bir olanak sağlamıştı bana.»** Böyle bir tanıklık, aynı zamanda, bugünü sağlıklı olarak değerlendirmeye yarayacak iyi bir karşılaştırma ölçeği.

Türk okuyucu, Shirer'i daha önce, **Nazi İmparatorluğu — Başlangıçtan Düşüşüne dek Üçüncü Reich»** adı altında yayınlanan büyük tarihsel incelemesinden tanıyor. Shirer, Üçüncü Reich olgusunu yaşadı. Hitler'in kanlı diktatoryasını Almanya ve Avrupaya nasıl zorla kabul ettirdiğini gördü. Canlı bir tanıklığın somut ve renkli -kimi kez yalnız siyah/beyaz- filmi, ancak bir günlüğün sayfaları ve satırları arasında daha iyi seçilebilir, anlaşılabilir, kavranabilirdi. İşte kitap, böyle bir başarının anahtarını okuyucuya sunuyor.

Üçüncü Reich iktidarının anatomisini sergileyen Günlük, savaşı hazırlayan ortamın ve kaçınılabilir sona adım adım yaklaşmanın soluk kesen akışını dile getiriyor. Kuşkusuz, pek az günlük dramatik bir nitelik taşır. Çünkü, çok azının öznesi «yazarı» değildir. Shirer'in Berlin anıları da, sayıları az olan o türden : yani, öznesi o dönem Avrupa'sı olan bir günlük! Öznesi genel olarak tek bir ülke, Almanya! Tek bir adam, Hitler! Ve tek kaçınılmaz son : savaş! Bu yüzden onun notlarının dramatik niteliği tanıklık ettiği çağdan, içinde yaşadığı toplumlar yelpazesinden ve olayların ulaştığı kanlı boyuttan kaynaklanıyor.

Ama, hepsinden daha önemlisi, Shirer bu kitabıyla zaman içinde savaşın nasıl olgunlaştığı, nedenleri ve geleceği üstünde ilk değerlendirmeyi yapmakta : bir Alman kızının ağzından yankılanan yorumda, Almanların aksayan yanının **«boyun eğici bir uyruk (geboren untertanen)»** olmalarında göze çarptığı ileri sürülüyor. Genç cermen aydınının ırkına ilişkin yargısı kesin : **«Alman halkı kendi başına düşünme ya da davranmayı korkakça geri çevirmekte.»** Buna karşılık, **«Alman tarihinin hep su yüzüne çıkmaya hazır barbar elemanına göre, yaşam, ancak zafere götüren savaşlarla, güçlüklerle; fetihler, zorbalık ve zayıf düşmanı ezmekle bir anlam kazanır.»** Dolayısıyla, genç kız, Almanya'nın kurtuluşunu yeni bir yenilgide, yeni bir Westphalia Anlaşmasında (1648) görüyor. Oysa yıl 1940 Ocak'ı.

Dramatik tırmanışın öyküsü, Ispanya'da, Barselona yakınlarındaki ioret de Mar'da yaşanmış «en mutlu ve sakin bir yıl»ın sona erişiyle başlamakta. Gerçekten, Günlük yazarının işaret ettiği gibi, 1933, Avrupa ve Amerika için bir dönemeç ve geçiş yılı olarak sona erer. Yaşlı kıta 1934'e girerken kuşku ve korku içindedir. Önü belirsikliklerle doludur. Her yakada ancak karışıklığın izlerine rastlanır. Bir yıldır Almanya'da iktidarda bulunan Hitler, kendisine yolu açan SA Birliklerini -iki buçuk milyon kahverengi gömlekliyi- temizleme çabasıyla yorgun; Avusturya'da Dollfuss, ordunun suç ortaklığı sayesinde, halk oylarının % 40'ını temsil eden sosyal - demokratları ezerek Viyana tipi faşizmi yerleştirmekle uğraşıyor; Fransa'da Başbakan Daladier-ye karşı düzenlenmiş 7 Şubat faşist hükümet darbesi, ve yaşlı Doumergue'in ikinci başbakanlığı; İberik'de, Mussolini markalı bir faşizmi kurmak amacıy-

Genç Ölülere Sonnet

içimde tek başına türkü söyliyen altın çocuk
kumsala sıralanan yıldızların şavkını getir
tutuk evinde de olsan yüzünü aydınlığa çevir
gizlice çıkmalıyım yola sırtımda gocuk

dağlardan inen akşamı pencereye astım
hâlâ atıyor iki yüz elli bir kırmızı genç yürek
kanlı gömülerinden bakıyorlar imrenerek
gördüm yanıp sönen ışığı elimi silâha bastım

her şafakta kapımı çalar taylan özgür
avucunda yüreği konuşmadan bakar
sonra uçar gider bir kırlangıç gibi hür

gece geç vakit pencereme rüzgâr vurur
açarım pancuru avuçlarıma bir yıldız akar
sorar Jale yeşilnil'i kavaklara asılı durur

Ömer Faruk Toprak

la hazırlanan sağın homurtularının göğe çıktığı bir İspanya, ve bir dönem...

İktidar sonrası yıllarla savaş arasındaki zaman diliminde, «barış», Hitler'in en gözde sözcüğü. Saldırılarının biricik hedefi ise, komünizm ve Sovyetler Birliği. O yıl yaptığı bir konuşmada, «eğer Avrupa'da bir savaş patlak verirse, bu yalnız komünist anarşinin başı altından çıkacaktır» der. Ta çağımızda da yankısı duyulan bu sözlere, Günlük'de Hitler'in konuşmaları boyunca sık sık raslanıyor. 1934 Mayıs'ı sonlarında, Alman Millet Meclisi'nde, 13 maddeli ünlü programını okurken bile, Hitler tam bir barış meleği görünümündedir : «Almanya barışa gereksinme duyuyor. Almanya barış istemekte. İçimizden hiç biri kimseyi korkutma niyeti taşımıyor.» Ancak, bu konuşmanın hemen ardından Ren'in batı yakasının işgali gelir. Artık Locarno Paktı yoktur.

Bir ileri örnek daha : bugün tüm dünyada «Barış Günü» olarak kutlanan 1 Eylül (1939) sabahı, «bulutlarla yüklü o kurşuni sabah», Hitler'in cinayet orduları Polonya'ya saldırır. Polonya saldırısından iki hafta sonra işgal tamamlanmış, Nazi Partisi resmi organı Völkische Beobachter, yeniden barıştan söz etmeye başlamıştır : «Barış önerisini reddedenlere yazıklar olsun! Onlar, günün birinde, kendi halkları tarafından taşa tutulacaklar!»

Shirer'in Berlin anılarında, pek bilinmeyen iki önemli gerçeği dile getirmesi dikkati çekiyor : biri ekim 1939 tarihli Türk - İngiliz Karşılıklı Yardım Paktı'nı, «uzun süredir Almanlara indirilmiş ilk diplomatik darbe» olarak nitelendirmesi; öbürü de, Sovyetler'in doğu Polonya'yı işgal etmekle Nazi ordularını durdurduğunu, ve Almanya'nın Ukrayna buğdayları ile Romanya petrollerine bir süre için erişmesini engellediğini söylemesi.

Günlük'e ilişkin son sözleri, yazarın 14 Nisan 1940 tarihli notuyla noktalayalım : «Hitler, Almanya'da öyle şeyler ekmekte ki, bir gün bunlar yalnız kendisini değil ulusunu da yokedecek.» Yazarın kehanetinin yarısı gerçekleşti. Hitler ve «1000 yıllık Reich» karabasanı ortadan kalktı. Bununla beraber Alman ulusu yokolmadı, ama ikiye bölündü. Hiç kuşkusuz, Hitler, Alman ulusunun ayrılığını gerçekleştiren adam olarak tarihe geçecek. En hafif tanımıyla, böyle.

Paris, Haziran 1977.
Mouffetard Sokağı, Contrescape Alanı.

Paris'in en ilgi çekici, en görkemli köşelerinden biri. Unutulmayacak bir geleneğin sahibi, örneğin Yitik Kuşak'ın -özellikle Hemingway'in- yaşamına karışmış bir sokak ve bir meydan...

Bu meydana açılan Blainville Sokağı'nda ise, sanat filmleri gösteren bir semt sineması : **Studio de la Contrescarpe.** Oldukça sıcak geçen bu yaz başlangıcında, küçük salonda **Visconti** dizisi oynuyor. Visconti, savaş sonrası ortaya çıkan İtalyan yeni-gerçekçilik akımının seçkin bir temsilcisi. Jean Renoir'ın öğrencisi sayılabilecek olan Visconti, öncelikle **Ossessione** ile başeserini yarattı ve ününü yaptı. Bu filmi, **Yer Sarsılıyor (Terra Trema)**, **Rocco ve Kardeşleri** gibi modern trajediler izledi. Visconti, daha çok temaya önem veren, onunla ağır basan bir usta kimliğinde.

Dizi içinde, görmek için **Lanetliler**'i seçtim. Visconti ile, kuşkuusz Losey'in aynı adlı yapıtı (The Dammed) arasında Ağrı Dağı kadar bir fark var. Birincinin gerçekçiliği, ikincinin kurgu - bilim ile felsefi masal arasına yerleşecek türünden çok, ama çok uzakta...

Lanetliler, nazizm olgusu ve Almanya'da faşizmin yükselişi üstüne çok boyutlu bir sinema denemesi : Alman demir - çelik sanayiinin büyük patronlarından bir ailenin çeşitli üyelerinin nazizmin gelişme ve güçlenme yıllarında oynadıkları rol, aldıkları yer, sağladıkları destek ve bu katkının trajik ödülü!

Filim, ünlü Ruhr havzasının çerçevelediği ekonomik coğrafya üstüne oturuyor. Ama, Alman demir - çelik dünyasının büyük ve soylu yaşlı temsilcisi, acaba, gerçekte kim? Dr. Fritz Thyssen mi? Yoksa, Dr. Vogler mi? Hiçbiri değilse, başlangıçta Hitler'e şiddetle karşı çıktığı halde, Başbakanlığa gelişinden sonra bir süper - nazi kesilen Krupp Von Bohlen und Halbach mı? Yahut, bu kimlik altında karşımıza çıkan suçluluğu tartışma götürmeyen Alman sermaye ve iş çevreleri mi? O Alman burjuvazisi ki, geleceğe umutla ve iyimserlikle bakarak, iktidar ortağı durumuna yükselmiş Hitler'i temsil ettikleri egemen sınıfın yalınkat ve uysal araç»ı yapmayı umuyorlardı.

Yoksa, çeşitli siyasal ve sosyal güçlerin temsilcileriyle tüm Almanya mı?

Aile başkanı yaşlı sanayici, ailenin tüm üyelerinin bulunduğu son toplantıda, Hitler yönetimine karşı belirli bir anlayış göstermek karşılığında büyük demir - çelik imparatorluğunun kurtarılması gereğini savunur. Bu bir siyasal vasiyetname midir? Yoksa, bir işbirliği akdinin hazırlığı mı? Ne var ki, nazi iktidarı için gecikerek yaktığı yeşil ışığa karşın, gene de güngörmüş büyükbaba, o tartışmasız ve saygıdeğer çelik kralı, ayni gece Gestapo tarafından öldürülür. Nazi polisi cinayeti ailenin biricik liberal düşünceli üyesinin üstüne atmayı uygun görür : bir taşla iki kuş vurulmuş olacaktır. Söylemeye gerek yok ki, tüm aile içi hesaplaşmalar, ailenin SS subayi bir başka üyesinin özenli çabalarıyla gerçekleştirilir.

Bu arada, ailenin etkili -hiç olmazsa başlangıçta- ve sözü geçer «ikinci adamı»nın fizik görünüş olarak SA Birliklerinin önderi Roehm'ü andıran bir SA yetkilisini temsil etmesi yalın bir raslantı sayılabilir mi? Kaba, hoyrat, acımasız, düşüncelerini herhangi bir kılıfa yerleştirmeye gerek duymadan doğrudan ortaya koyan «ikinci adam»! Ancak, filmde gerektiğinden daha uzun sahnelerle gösterilen **«Uzun Bıçaklar Gecesi»**nin, o uzun ve kirli Bavyera gecesinin kıyım öncesi saatleri, bir bakıma, Hitler'in bu kanlı girişimini haklı gösterecek ölçüde abartılmamış mı?

Filmin ana öğelerinden birisi, bir bakıma eksenі, tutkuları sınır tanımayan genç anne. Planını gerçekleştirmek, çelik krallığının tek sahibi olmak uğruna ailenin öteki kadın üyelerini toplama kampına göndermekten çekinmeyen, Gestapo ile nesnel işbirliği içinde, ve özellikle «faili belirli cinayet»e göz yuman genç kadın! Burada, oğulun anneye uygun ve denk olduğunu söylemek gerekecek. **Çünkü, oğul,** beş yaşındaki çocuklardan öz annesine kadar **geniş**

bir yelpaze içinde cinsel ilişkiler kuran, böylece yozlaşması ve düşüşü adım adım izlenebilen genç bir erkek! Ama, söylemeye gerek yok ki, bu genç adamın geleceği Gestapo'nun parlak siyah üniforması içinde son bulur. Ve aynı zamanda, o karanlık emellerin tek boyutlu bir «maşa»sı olarak.

Annesini eliyle öldürüp çocukluk acılarının, öz günahının ve Gestapo'nun öcünü bir arada alan bu oğul, aynı zamanda çelik krallığı uğruna verilen kanlı mücadelede ulaşılan son aşamayı temsil eder. Yalnız onu temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda ailenin «nazileşmesi» sürecini de. Başka bir deyişle, Alman sanayi burjuvazisinin Hitler'e kayıtsız şartsız teslim oluşunu.

Bununla beraber filmi kişilerden soyutlarsak, yalnız kendi gelişim mantığı içinde kalarak şöyle açıklamak olasılığı da yok değil : yaşlı çelik kralının kişiliğinde yaşatılan Hindenburg! İktidarı ve Almanya'yı Hitler'in eline teslim eden, Weimar'ın yahudi düşmanı son cumhurbaşkanı.

Her şeye karşın, Visconti'nin yapıtı geçmiş dönemin bir çeşit yeniden yaşanması demek değil. Bu ölçüde yalın ve yavan bir düzlemselliğe onu indirgemek açık bir haksızlık olacak. Filim, sürekli yaşadığımız bir gerçekle bilincin beklenmedik ve yoğun biçimde karşılaşması anlamını taşıyor.

Tüm Almanya'nın sorumluluğu, soylu dekorlar, ağır, parlak ve zengin ayrıntılar içinde beyaz perdede tartışılırken, aynı zamanda herbirimizin eylemlerimizde belirgin kıldığı trajik seçim ve sorumluluk sorununu da ortaya çıkarmış olmuyor mu?

Faşizmin iktidara yönelik tırmanışı elbette önlenemez değil. Son çözümlemede, filim, belki de bu karşı konulabilir yükselişi vurgulamayı amaçlamakta. Kim bilir?..

Ne var ki, Hamlet'in son trajik sahnesiyle son bulan **Lanetliler**, Türk seyircisinden saklanılmaması gereken bir filim. Özellikle, günümüzde. Ta ki, faşizm olgusu ete - kemiğe bürünmüş bir biçimde, somut görüntülerle derinliğine duyulabilsin. Bu akıldışı serüvenin bir kez başlamasına göz yumulunca, nereye kadar gidileceği böylece algılanabilsin. Türkiye mezarlarını ilkbahar gelincikleri gibi süsleyen genç ölüler de, yalnızca bir «başlangıç» demek olan bu gerçeğin bir başka kanıtı sayılmaz mı?

Brüksel — Temmuz 1977

Şaşırtıcı, beklenmedik ve olağandışı bir karşılama.

Belçika'nın başkentine yıllar sonra, bugün, bir pazar günü yeniden ayak bastım. Ayın ilk pazarı. Her köşe, sıcak bir yaz ve tatil gününün ortak ıssızlığı, durgunduğu içinde. Geniş ve tertemiz sokakları, bakımlı parkları, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sevimli tramvayları, içinde klasik müzik çalınan yeraltı tren istasyonları, iç açıcı kahvehaneleri ve zenginliğin tıka - basa doldurduğu vitrinleri ile tüm başkent. Burjuva Brüksel, rahat bir tembellik içinde, hıristiyan tatilinin öğle öncesi saatlerini yaşamakta.

Ama, bunların hepsi olağan, bilinen noktalar...

Gene, hiçbir zaman Brüksel'i böylesi parlak ve yakıcı bir güneş altında yıkanır görmemiştim. Lekesiz Belçika göğü, masmavi : Kolayca hayal bile edilemeyen bir görüntü! Ceket, erkekler için çok ağır gelen bir yük. 365 gün içinde, kaç tane buna benzer gün bulunabilir? Yadırgatan ve hoşa giden bir iklim, raslanmadık bir kuzey güneşi, ilk şaşırtıcı yanlar bunlar!

Daha da önemli boyutlarda ve derinliğine şaşırtıcı karşılamayı, bir bakıma radyo ve gazeteler hazırlayıp sundu, sayılabilir. **La Libre Belgique'de** bir haber, dünün olayı : **«Batı Flandre'da, Langermack kasabasında, cumartesi öğleden sonra, Almanya'dan, İngiltere'den, İsviçre'den, Finlandiya'dan Bretagne'dan (Fransa) ve Belçika'dan gelmiş 250 kadar eski nazi ve nazi hayranı, İkinci Dünya Savaşı'nda ölmüş Alman askerleri ile Flaman SS'lerinin anısı önünde saygı duruşunda bulundu. Mezarlarına çiçekler koydu. Kasaba Belediye Başkanı Ostyn tören sırasında bir konuşma yaparak, törende bulunanları saygı duruşuna çağırdı. Daha sonra, göstericiler, eski nazi işbirlikçisi Cyriel Verschaeven'in mezarı önünde toplandı; Berlin'de Spandau cezaevinde yatan Hess'in ve Avrupa halklarının özgürlüğünü isteyen konuşmalar birbirini izledi. Anma töreni, savaşta yitirilen askerlerin anısını tazeleyen eski bir nazi şarkısı ile son buldu : 'Alte Kameraden'»!**

«Törenin ardından, Avrupa yeni - nazilerinin kurultayı açıldı. Salon, Hitler ve Hess'in fotoğraflarıyla donatılmış. İki nazi önderinin resimleriyle süslenmiş T - Shirt'ler, büstler ve nazi kartalı taşıyan küçük işaretler, toplantı sırasında belirli fiyatlarla satılmakta.»

Işık

1. Patlayan bir sestir ışık
Tohumun gizli soluğuna
Bir görücüdür
Utanır gibi başını kaldıran
Ayıran martla mayısı
Bir çocuktur o
Tam öperken yüzünü kaçıran
Şiir gibi gelen ikindi sularında
Güneşle gündüzle kolkola
Bir güldür o
Açılan sabahın kollarında

2. Çoğalan bir sestir ışık
Bolluklarda kanatlanır kuşu
Binlerce ağaçta özümlenir
İşler toprağın yüreğine
Bereketli bir güzellik olur tarlalarda
Gelecek günlerin
Barışı güvercini olur
Baştanbaşa
Umudu olur çocukların
Vurulur karanlığın körkurşunu
Mermiler işlemez aydınlığa

Mehmet Kıyat

«Bu arada, yerel jandarma, sessizce ve uzaktan göstericileri izledi.»

Ne var ki, çeyrek yüzyıl içinde iki kez Alman Savaş makinasının doğudan batıya işgaline uğramış Belçika'da beni karşılayan bu olay, aslında, şaşırtıcı, olmaktan uzak. Ama, bir bütün içinde ele alınmak şartıyla. Çünkü, olay, tek başına bir olgu, kıyıda - köşede kalmış siyasal bir gösteri değil. Tersine, Avrupa ölçeğinde yaygın ortak bir eylemi, kıtasal bir örgütlenmeyi kanıtlıyor.

Gerçekten, birkaç gün önce yahut birkaç gün sonra, kitlelere yönelik iki gösteri aynı konuda Avrupa'nın toplu dikkatini üstüne çekmekten geri kalmadı. Bunlardan biri, İngiltere'de, ABD de ve Federal Almanya'da aynı zamanda yayınlanmış bir inceleme: **«Hitler's War»**. İngiliz David Erwing'in yapıtı, nazizm ve cinayetleri üstüne «yeni bir yorum» getirmekte. Yazara göre, Hitler'i bir «diktatör», bir «yahudi düşmanı» ve «cani» olarak tanıtan eski efsaneler gerçeğe uymamakta. Savaş döneminin propaganda ürünü birtakım söylentilerin ötesinde değere sahip değil. 39 yaşındaki İngili inclemeci, Hitler'i dünya kamuoyuna SS lideri Himmler ile memurlarının aldattığı «masum bir kurban» olarak tanıtmakta.

Öteki olgu, bir beyaz perde ürünü: **«Hitler, Bir Meslek». Joachim Fest** ve **Christian Ferrendoerfer**'in ortak yapıtı. Berlin'in bellibaşlı alanlarından birini süsleyen bir sinemada gösterilmekte. Uzun kuyrukların oluşturduğu kalabalık seyirci kitlesine, kalkık kollu, asık suratlı ve çılgın bir despot, «tarihin en büyük Almanı» olarak sunulmakta. Kamuoyunu günlerce oyalamakta.

Fest'in filmine isim olarak **«Hitler, Bir trajedi»** demek yerine **«Bir Meslek»** sözcüğünü seçmesi, başlıbaşına bir kışkırtma değil mi? Zaten, yazar, açıkça, nazizim olgusunun 30 yıllarının başında Alman kapitalizmini çöküşten kurtarmak isteyen ekonomik güçlerin bir ürünü olduğu fikrine karşı. Yazara göre, Hitler ile çağı arasında gizli bir ortak kimlik var. Böyle bir yargı, Hitler ve arkadaşlarını sorumluluktan kurtarabilir mi? Geçmişte Avrupa «demokrasileri»nin yükselen faşizm önünde gösterdikleri hoşgörü trajediyle son buldu. Ama, ikinci hoşgörünün bedeli ne olabilir? Asıl sorun bu! Ve, hiç kuşkusuz, geçmiş, onunla hsaplaşmaksızın hesabı verilebilecek bir miras değil.

Nazizmin yenidn diriliş günlüğü yalnız bunlardan mı oluşuyor? Elbette, hayır! Aşırı sağcı grupların ölçü dışı gösterileri, savaşın bitiminden 32 yıl sonra bir dizi siyasal cinayet, birçok ülkede sinagog ve yahudi mezarlıklarına yapılan saldırılar, Kapler olayı dolayısıyla, Roma'daki hastaneden kaçırılan eski SS Albayı için Aşağı Saksonya'da siyah SS giysileriyle yapılan dstekleme yürüyüşleri, son harektlerin ancak birkaçı...

Unutmamak gerekir ki, Alman Sosyal-Demokrat Parti (SPD) Başkanı Willy Brandt'ı bile tedirgin edecek ölçüye varan Almanya içi kıpırdanmalar, ona, Şansölye Schmidt'e seslenen son mektubu yazdırdı. Başbakandan gerekli önlemleri almasını isteyen Brandt, o mektubu bir belgeye dönüştüren satırlarına şöyle son veriyor : **«Yerel düzeydeki sorumlular, solun aşırı ucunun temsil ettiği tehlikelere oranla bizi tehdit eden yeni-nazi kaynaklı tehlikeye daha az dikkat harcıyorlar. Oysa, bu aşırı sağ eylemciler, açık açık nazi simgelerini kullanmakta; azınlıklar içinde kin doğuran birtakım teoriler için savaşa girişmekte; ve, hiç utanç duymaksızın Federal Cumhuriyetin liberal demokratik düzenine karşı mücadele vermekte.»**

İnceleme

Fikret Otyam'da Anadolu Sevgisi

Adnan Binyazar

Sevgi somut bir kavramdır Fıkret Otyam'da. Anadolu gibi, tarihiyle, toplumuyla somut bir kavram. Öylesine somuttur ki, bu sevgi Anadolu'yu tarihsel, toplumsal boyutlarıyla bir değerlendirmeden geçirir. Coşkuyla, duyguyla, dostlukla, içtenlikle, özveriyle yapılmış nesnel bir değerlendirmedir bu. Coşkuyla, duyarlıkla «sorunsal» olana varış, Otyam'ın sanatının gizidir. Nesnel bir Anadolu sevgisi, onun sanatındaki «öz»dür. Sevgi Anadolu olmuş, Anadolu sevgi olmuştur Otyam'da. Bu nedenle, Fikret Otyam'ın sanatını bu ikili «bütünlük»te yorumlamak gerekir.

Çağımız dıştan, abartılı bir sevginin yapaylığını temelinden kavramıştır. Bunu kavrayamayan, halkını böyle bir sevgiyle aldatan sözde sanatçılara tiksintiyle bakılıyor. Sanatçı, bilinçli kılma görevini, halkını aldatmadan, onu yanılgılara uğratmadan yapmak zorundadır.

Çağımızda her sanatçı, gerçekte bir bilinç işçisidir. Bu işçiliğini de, en çok, kavramlara gerçek değerini vermekle başarır. Kavramların gerçek değerini bulması, gerçeğin belirmesidir. İnsanla dünya arasındaki gerçeği saptama ise, sanat emekçisinin baş görevidir. Yazarlığın tarihi, aslında, baştan sona bunun savaşımını anlatır. Yazar, sürekli olarak, kafasında bu «tarih»in denetleyici gücünü duymalıdır. Nâzım Hikmet, Sabahattin Ali, Orhan Kemal gibi gerçek sanatçılar, insanla dünya arasındaki gerçeği saptadıkları, Anadolu'ya, hep yapılagelen duygusallığı aşıp somut gözlemlerle baktıkları için toplum katlarında değer kazanmışlardır. Kafaca gelişmemiş toplumlarda kavramlar gerçekliklerinden saptırılarak bir uyutma politikasının aracı yapılır. Yazar, sanatçı, egemen güçlerin yagınıaştırmaya çalıştıkları bu oyunu hep bozmuştur. Onların kafalarının varamadığı gerçeği bularak, kavramlara somut değerler kazandırarak başarmıştır bunları. Türkiye'de toplumcu sanatçının savaşımı hep bu çizgiyi izliyor. Bugün Yaşar Kemal'lerle, Fakir Baykurt'larla, Talip Apaydın'larla, Ahmed Arif, Külebi, Dağlarca, Kansu'larla bir yazınsal aşamaya varmışsak, bunda, Anadolu insanının gerçeğini aramanın katkısı büyük olmuştur. Fikret Otyam da bu imecede yer alan bir sanat emekçisidir. Onu bu açıdan değerlendirmek yerinde olacaktır.

Fikret Otyam, yazınımızda röportajcı olarak tanınır. Ama onun neden bir öykücü ya da romancı olmadığı hep sorulur. Bu soru, onun aynı zamanda bir öykücü ya da romancı olduğundan ileri geliyor. Kuşkusuz, sonuca götürücü bir varsayım değil bu. Fikret Otyam işini seçmiştir. Dağ dağ, ova ova dolaşarak insanımızı anlatmayı koymuştur kafasına. Ne ki, onu bir «reporter» saymak, yaptığı işi de «reporting»le nitelemek yanılgıların en büyüğü olur. Ama röportajı Yaşar Kemal'in deyimiyle önemli bir sanat olarak görürsek, öykü gibi, roman gibi, deneme - eleştiri gibi bir sanat olarak görürsek, işte Fikret Otyam'ın röportajı o türdendir.

Röportaj, tanık olunan, gözlenen birtakım olayları yansıtmaktır. Ses aygıtı bulunduktan, televizyon da fotoğraf görevini yerine getiren bir araç olarak kullanılmaya başlandıktan sonra ,kuşkusuz, klasik anlamdaki röportajcılığın büyük önemi kalmamıştır. Röportajcılar, gerçekleri köklü biçimde yansıtma yerine, ilginç olayları saptama yolunu tutmuşlardır. Fikret Otyam'ın röportajcılığını söz konusu ederken, onu bu tür bir röportajcı olarak tanıtmak büyük yanılgı olur. Çünkü Otyam, salt bir saptayıcı, gözleyici değil; saptadıklarını, gözlediklerini yorumlayıcıdır. Bilindiği gibi, yorum, sa-

natın işidir. Sanat, gerçekte, dünyayı, insanı, varoluşu bir yorumdan başka nedir? Nitekim Otyam'ın yorumculuğu da onun sanatsal gücünden geliyor. Bu yönden benzetilse benzetilse, Evliya Çelebi'ye benzetilebilir Otyam. Anlattıkları, izlenim, gözlem, saptama olduğu ölçüde, öyküdür, romandır. Öyle tipler anlatır ki röportajlarında, o tipi ancak büyük bir öyküde, büyük bir romanda görebilirsiniz. Günlerce de etkisinden kurtulamazsınız. On beş yirmi kişiyi kurşun yağmuruna tutan bir yarı deli günlerce gitmez gözlerinizin önünden.

Bir bakıma sanat, bir tip yaratma işlevidir. Sanatçı, «sevgi»nin olağanüstü giziyle yaratır tiplerini. İnsanı her şeyin üstünde sevmekle, bütün insanlar bir tek insanın kişiliğinde yorum kazanır. Otyam da kimi kişileri anlatırken tüm Türkiye'yi insan manzaralarıyla gözler önüne serer. Teypini, fotoğraf makinasını, kalem tutan elini, boyasının fırçasını sevgiyle doldurup -onun deyimiyle- vurmuştur Anadolu'ya.

Otyam'da sevgi ne ise Anadolu da odur. Uzun akan ırmaktır Anadolu, başı dumanlı dağdır, gür açan ağaçtır, iki çizik yoldur, kimsiz kimsesiz bebedir, acıdır, sancıdır, canının değeri beş paraya satılan «can»dır, devletin el atmadığı kıraç topraklar, bu kıraç topraklarda böcüler gibi debelenip duran halktır. Bütün bunlar bir tek insanın öyküsü gibidir. Ezilen, sömürülen, tarihin hiç bir döneminde adam yerine konulmayan insanı, bir Anadolu «tipi» gibi işler durur. Yürek yakan bir türküyle, türkü sevgisiyle girer içlerine. Gazeteci olarak en büyük başarılarından biri ,onlardan biri olmasıdır. Sarı sıcak Çukurova'da pamuk işçisi, Fırat üzerinde kelekçi, «cem»lerde bir «can»dır, işçinin elindeki kürek, sırtındaki terdir... Bu nedenle onların gerçeğini kavrıyor, onların yaşam gerçeklerinin özünü vurdumduymazların yüreğine akıtmaya çalışıyor. Yürek varsa...

Dilim dönüp dönüp oraya geliyor, Anadolu sevgisi, gerçekten, Otyam'da bir karasevdadır, bir tutkudur. Yakınları bilir, karasevdayla bağlandığı canlarını gün gün izler. Ölenleri ölenlerin kalanlarını, onların bebelerini arar sorar. Dedeler ölür babalar, babalar ölür bebeler kesmezler Otyam'la ilgilerini. Bakarsınız, Anadolu dağı gibi bir yiğit dikilir karşısına, Receb'in oğludur, «ahval» bildirir oralardan. Bakarsınız, Anadolu dağı gibi bir yiğit dikilir karşılığı içinde yaklaşır, havasını suyunu, sert esen yelini getirir Anadolu'nun... Hep sevgi yapar bunu. Sever ve sevgi üretir Otyam. Anadolu'nun yalın, gerçek, somut sevgisi yerleşmese yüreğe, nasıl gerçekleşir bu? Otyam, bir gazetecilik görevi yapmaya gitmez, vardığı yerlere, yaşamaya gider. Yaşamla birlikte sevgiyi de bulur gide gide vardığı yerlerde.

Yakından tanıdıklarımda, bir Otyam'da gördüm bunu, bir Fakir Baykurt'ta. Nasıl ederler, katil katilliğini söyleyecek, hırsız hırsızlığını açığa vuracak denli insanlaşır. İnsanoğlu, birden gerçek kimliğine bürünüverir, insanlığındaki o katıksız öz, günyüzüne çıkıverir. Hangi ahlak kesiminden olursa olsun, Otyam için önemli olan, «insan»ın hakkıdır, onun gerçeğidir, onun sevgisidir. Bu insanı, bu sevgiyi kavramak için gitmediği yer kalmamıştır. Ama onun sevgiyle gittiği yerler, herkesin can attığı yerler değildir. Bol yiyecekli masalar, kuştüylü yastıklar değildir. Sade suya çorbaya kaşık çalacaksın o yerlerde. İtleri ürperten esintilerin estiği tepelerde otopsi izleyeceksin. Gide gide nerelere varılırsa oralara gideceksin. Bu nedenle yazılarına «Gide Gide» genel başlığını koymuştur. «Arkadaşım Orhan Kemal» bile on beş «Gide Gide»den biridir. Orhan Kemal'e de gide gide varmıştır. Koskocaman bir dostluk doğmuştur Orhan Kemal'le aralarında. Gide gide insana varmak, gide gide gerçeğe varmak, gide gide «sevgi»ye varmak...

Gide gide «Kızamık Melekleri»ni bulmuştur, gide gide «Denizi Yiyenler»le karşılaşmıştır, gide gide can pazarlarında canların satıldığını görmüştür, gide gide mayınlı topraklarda kolu bacağı göklere savrulanların iniltilerini duymuştur, gide gide topraksızların gerçeklerini koymuştur ortaya, gide gide Kaymakam Babo'yla dost olmuştur, gide gide «Ha Bu Diyar»ı bulmuştur, gide gide Amerika'lara, Rusya'lara varmıştır, Afganistan'ın sert taşını Gülnar'ın taşına katmıştır, gide gide bütün isanlığı küçücük yüreklerinde barındıracak denli yüce gönüllü «canlar» bulmuştur. Fikret Otyam'ın sanatı, gerçekten bir «...gide gide»ler yolculuğudur.

Otyam'ın gide gide vardığı yerler, toplum sorunlarının can damarının attığı yerlerdir. Genellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin halkının sorunlarına eğilmiştir. Otyam, neye parmak basacağını bilen bir gazeteci olduğu için, devlet yatırımlarının hemen hiç söz konusu olmadığı, halkının horlanıp ezildiği bölgelerin gerçeğini vurgulamak istemiş-

tir. Bunu yaparken hep doğallığı bulmaya çalışır. Doğal olmayanın geçersizliğine inandığı her şeyinden bellidir. Öyle büyük büyük laflar yoktur Otyam'da. Şuna buna akıl vermeyi de düşünmez. Ama akılsızlıkları sergilemekte gerçekten başarılı bir sanatçıdır. Doğallığı, halktan aldığını halka vererek sağlar. Örneğin röportajlarında kendisi hemen hemen hiç konuşmaz. Arada, kendinden dostlarından, «bebeler»inden söz açar, ama asıl amacı, o sonsuz Anadolu gömüsünü söyletmektir. Bu yönden «tape», Otyam'da bir teknik araç değil, insanın gerçek bir kimlikle kişilik bulmasıdır. Fotoğrafı da bir insan bir insan gözü gibi duyar, düşünür, anlar'ş-rıou gözü gibi duyar, düşünür, anlar. Fotoğrafını röportajından, röportajını fotoğrafından ayırmak güçtür. Her şey, sonuçta, bir Anadolu sevgisi olup insanımızın «yaşam manzarası»nı görüntüler. Kimi yerde uzun ince soluklanan bir türküdür bu. Kimi zaman toplum eleştirisi getirmiş dizelerdir : «Arzuhal eylesem deftere sığmaz/ Omuzdan kesilmiş kolumuz bizim» (Serdari), «Koçyiğit de gurbet ele düşerse / Yanar bağrı ateşinen közünen» (Dadaloğlu), «Padişah sikkesi selam vermiyor / Kefensiz kalacak ölümüz bizim» (Serdari), «Yedi iklim dört köşeyi dolandım / Meğer dünya her tarafta bir imiş» (Dadaloğlu). «Yoksulların işlerini bitiren / Samur kürklü koca beyler n'coldo... gibi dizcler, Otyam'ın röportajlarında gerçeklerin çağdaş ışığı gibi değer bulmaktadır.

En çok alıntıyı Ahmed Arif'ten yapar Otyam. Halk söyleyişinin, toplum gerçeğinin çağdaş ezgisidir Ahmed Arif'in şiirleri. Öyle olur ki, Ahmed Arif'in şiirsel gerçekçiliği, Otyam'da bir röportaj patlaması yaratır. Halkın türkü geleneği çağdaş bir ezgi yaratmıştır Ahmed Arif'te. Otyamda «ilaç» gibi değerlendirir bu gerçekçi dizeleri. Halk söyleyişini şiirsel boyuta erdirmek, sanatta önemli bir aşamadır kuşkusuz. Şiir, halkın dil mantığının, dil beğenisinin söyleyişe dönüşmesinden başka nedir? Otyam halkı tanıdıkça, halk duyarlığının gerçek şiiriyle karşılaşmıştır Ahmed Arif'te. Halkın gerçeğiyle Ahmed Arif'in ezgisi arasında tarihsel, geleneksel bir bütünlük vardır. Halk, güzelliğini en çok ezgilerde bulur. Kendi ayrattığı bu ezgiler, kendi gerçeğinin ürünüdür. Ahmed Arif bir halk yaratımı gibidir. Otyam'ın sevdalandığı da halkın yaratımıdır. Onu dili, düşüncesi, duyarlığı, türküsü, ezgisi, dostluğu, gerçeği, sevgisi... ile kavramak gereklidir. Otyam gide gide bunu arar. Masallardaki gibi, ayağında demir çarık, dolaşır durur Anadoluyu, «Anadolu sevgisi»ni bir karasevdaya dönüştürerek... Sevginin gerçeğini toplumsal duyarlıkta özdeşleştirerek...

«Kirvem hallarımı aynı böyle yaz
Rivayet sanılır belki...» (Ahmed Arif)

Otyam, rivayet sanılan'ın gerçeğini bulmuş bir sanatçıdır.

Senlere

Yitik adalardan uçurdum son uçurtmamı,
Güllerin kırmızısı, tek olsun, bir de beyaz,
Niye papatya getirmezler anlamam.
Son bir kokladım memleketin dağlarını,
Kalmak istesem de artık kalamam.
Son kez seviştiğim kırlarda o yaz
İstesen de yapamam, isteme unutmamı.

istesen de yapamam, isteme unutmamı.
Kırkbeş mi, bir gül daha, elli olsun,
Bu yıl güller biraz daha pahalı.
Kalmak istesem de artık kalamam,
Düşün, bir yıl olmuştu onu tanıyalı
Şimdi olurolmaz gözlerim dolsun,
Kırlarda papatyalar ondan son bir anı.

Gözlerini hatırladım, bal rengi, elâ,
Yok sana demedim, eğreltiden koyma.
Düşündükçe yüreğim ateş parçası
Şimdi olurolmaz gözlerim dolsun.
Saygı duruşu, sonra makinalı tarakası.
Süsleme, şöyle basit bir paket olsun.
Kolumda ağırlığın barut kokuyor hâlâ.

Bayraklarla rengârenk bir mayıs alanı.
Bu yollar tıklım tıklım, gür sesimiz havada
«Günlerin getirdiği baskı, zulüm ve kan»
Saygı duruşu, sonra makinalı tarakası
Anımsadığım kollarımda çırpınan can
Dörtbiryanımız canlar, biz bayrakla ortada
«Kan çiçekleriy»le kırmızı bir mayıs alanı.

«Teyzeciğim, geride kalanlar sağ olsun.»
Yüreğimiz senin yanında, toprakta.
Son dem bakış, gözlerin kıvılcımlı,
Kalmak istesem de artık kalamam,
İstesen de yapamam, isteme unutmamı,
Yüreğimiz filizlendi, yumruğumuz havada,
Canların hesabını soracağız, and olsun.

Ali Cengizkan

Mehmet Kemal

Acı Rüzgârlarım Yalar

Aşk, bir gül gibi açılmasıyla gönlün,
Sevda, bir genelev kızıdır,
Her sarhoşlukta koştuğumuz.

Bakarsın düz ovada,
Bakarsın su başında,
Bakarsın dağ doruğunda,
Bakarsın direnişte,
Bakarsın işgalde, boykotta, grevde,
Bakarsın meydanda coplanan
Bakarsın karakolda falakada,
Ah, benim yiğit gönlüm,
Dur, dönek tanımayan deli gönlüm!

Bir bozulmuş bağsam,
Bir sosyal demokratsam oy sandığında,
Yeniksem her girdiğim savaşta,
Sanma bilisizliğimden,
Sanma çaresizliğimden,
Beni sosyal demokratlara muhtaç edenin
İki gözü önüne aksın,
İki eli çot olsun!

Ben bu aşkı eritirim hey,
Bu sevdayı çürütürüm gücümde,
Tarihin derin sularında yunmuşum,
Haklı sınıfıyım devrimin,
Sosyal fırtınayım,
Acı rüzgârlarım yalar da geçer, hey!..

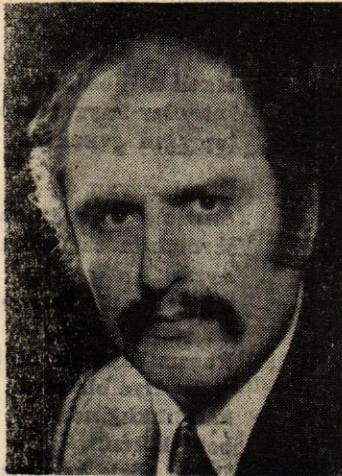
Yalçın Doğan ekonomi ile kültür ilişkisi üzerine görüşlerini açıklıyor

— Türkiye Yazıları'nın soruşturma raporunu okudunuz. Rapora göre, illerin gelişmişlik derecesi ile kültür-edebiyata ilgi arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Türkiye'nin ekonomik yapısından yola çıkarak bu durumu aydınlatır mısınız?

— Türkiye Yazıları tarafından hazırlanan ve uygulanan anket, aslında, bilinen bir gerçeği dile getiriyor. Son derece doğrudur. «Kültür ve edebiyata ilgi» ile mutlak ve göreli gelişme arasında doğrudan bir orantı vardır. Aynı doğru orantıyı, mesleklere göre ilgi dağılımında da bulmak olasıdır.

Gerçi Türkiye Yazıları yerli ve yabancı yazarlara ilgi, okur mektupları ve edebiyatımızın temel sorunları gibi yaklaşımlara da yanıt arama denemesine girmiş ve bu amaçla soruların kapsamını (anketin kapsamını) geniş tutmuştur. Anket sonucunda böylece öncelikle seslenilen kitle, belirlenmek istenmiş, ondan sonra da o kitle arasında, kitleyi özümlemenin ötesinde, ilgi alanları ve bu alanlardaki yoğunluk saptanmak istenmiştir. Ancak, ekonomik yapı, ekonomik düzen ve bu düzenin ekonomik coğrafyaya dağılımı açısından daha dikkat çekici olan anılan sorunlarla illerin gelişmişlik derecesi arasında bağlantıdır.

İllerin gelişmişlik derecesi, nedir, önce onu belirleyelim. Bugün dünyada ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre sıralanırken belirli ölçütlerden hareket ediliyor. Aynı ölçütler her ülkenin kendi sınırları

içinde de uygulanmaktadır. Ulusal gelirdeki tarım payı, sanayi payı, haberleşme, ulaştırma payı, okul ve öğretmen sayısı ile eğitim payı, dispanser-hastane ve ebe-hemşire-doktor sayısıyla sağlık payı herhangi bir ilin toplam ulusal gelire katkısını gösteren ölçütlerdir. Bunların her birinin ayrı ayrı altalta sıralanması, ulusal gelire göre katkılarına göre sıralanması, göreli olarak gelişmişlik derecelerini ortaya koyar. Örneğin, sanayi göstergesinden hareket edildiğinde, başka bir deyimle, salt bir ilin nüfus [illegible] düşen sanayi gelirinden hareket edildiğinde, Kocaeli'nin 67 il içinde Türkiye'de birinci sırayı aldığını görürüz. Benzer biçimde illerin tarımdan elde ettikleri geliri ve bunun kişi başına düşen miktarını altalta sıraladığımızda birinci sırayı Adana'nın aldığını görürüz. Sağlık göstergesinde Ankara, Ticaret göstergesinde İstanbul'un başı çektiği görülür. Tüm bu ölçütlerin bir arada değerlendirilerek, aralarında istatistik yöntemleriyle ağırlıklı ortalamaları alınarak, nihai bir sıralamaya varılır ki, bu genel değerlendirme illerin «sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi»ni verir. Devlet Plânlama Teşkilatı tarafından, yanılmıyorsam iki yıl önce, bu tür bir gösterge tablosu hazırlanmıştır. Tabloya göre, İstanbul başta gelmektedir. Onu sırasıyla Ankara, İzmir, Adana, Kocaeli, İçel, Bursa, Eskişehir, Konya ve Kayseri izlemektedir. En sonda ise Bingöl yer almaktadır. Ondan önce gelen iller Hakkâri,

Muş, Adıyaman, Mardin, Yozgat ve Ağrı'dır. İstanbul'un başta gelmesi yaratılan toplam gelirden en çok İstanbul'un pay aldığını göstermesinin yanı sıra, eğitim, kültür gibi toplumda üst yapı kurumlarından da en çok yarar sağlayan ilin İstanbul olduğu anlamını taşımaktadır.

Türkiye Yazıları'nın anketinden ortaya çıkan sonuçla özetlemeye çalıştığım «sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergesi» tablosu birbirini yüzde yüz doğrulamakta, tamamlamaktadır. Ankete ilgi gösteren, ilgi bir yana, soruları kavrayan, bunları doğru yanıtlayabilen illerle, bu illerin gelişmişlik düzeyi arasında doğru orantı ekonomik yapı-kültür ikilemini vurgulamaktadır. Türkiye Yazıları'nın Temmuz sayısında ankete ilgi gösteren iller ile bu ilginin coğrafi dağılımına ilişkin bir harita yayınlanmıştır. Kültür sorunlarına gösterilen ilgi haritası sanki Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik haritasıdır. Hiç fark yoktur aralarında.

Bunun böyle olması doğaldır. Çünkü, kültür gelirin ve dolayısıyla boş zamanın fonksiyonudur. Kavga ekonomiktir. Yaşam savaşımıdır.. Yaşamak için belirli bir gelir elde etmek, bundan sonra gelirin elde edilmesi için harcanan zamanın dışında bir zaman kalıyorsa, başka konulara yönelmek. Eğitimden pay olmak. Turizmden pay almak. Kısaca emeği gelir elde etme uğraşının dışında harcamak Oysa, geri kalmış yörelerde, örneğin Güneydoğu Anadolu'da insanlar emeklerini salt gelir elde etmek amacıyla harcamaktadırlar. Buradan şu yanlış anlam çıkmasın. Emeğini gelir elde etmek için harcıyor ama, gerçek gelirini, emeğinin karşılığını alıyor mu? Hayır. İşte, bu noktada kısır bir döngüye girilmektedir. Hem istediği geliri elde edemiyor, hem de kendisine boş zaman kalmıyor. İstediği geliri elde edemediği için, boş zamanı kalmıyor ya da zamanının tümünü gelir elde etmeye harcadığı için kendini başka yönlerde geliştirecek zamanı bulamıyor.

Emeğin gelir elde etmenin dışında harcanması bir anlamda toplumda sınıflaşma sürecini başlatmaktadır. Organik gereksinimlerin dışında harcanan gelir, **eğer toplum örgütlenmemişse,** kişisel amaçlar doğrultusundadır. İnsanın kendi kişiliğini geliştirme-salt kendini geliştirme-kendini bir üst sınıfın içinde görme özlemlerinin hızlandığı dönemin başlangıcıdır. Toplumda kendisinin bulunduğu sınıftan kopma sürecinin başlamasıdır. Sınıflaşma sürecinde ise «mekan» önemli bir öğedir. Yer değiştirme, başka coğrafi alanlara kayma sınıflaşma sürecinin görünümlerinden biri olsa gerektir. Geri kalmış yöreler içinde, onların tam ortasında, bir anlamda çölde vaha gibi, gelişmiş bir il göstermek kolay değildir. Çünkü, bir bölge tümüyle geri kalmışlığa terkedilmektedir. Ekonomik anlamda, bu yerlerde emeğin verimi düşüktür. Kalkınma düşüktür bir başka anlatımla.

Geri kalmış yörelerde, doyuramadığınız daha da kötüsü örgütleyemediğiniz insanlardan kültür gibi, edebiyat gibi üstyapı kurumlarına ilgi de bekleyemezsiniz.

— Genel olarak ekonomi ve kültür ilişkileri üzerine düşündüklerinizi söyler misiniz?

— Bu ilişkiyi ortaya koyabilmek için özellikle kültürün tanımını vermek gerekir. Bu konuda değişik görüşler vardır. Kültürü insanın «doğasının ve biyolojik gereksinmelerinin bir aracı» olarak niteleyenler (Malinowski, Jerome Davis) yanında, «toplumun üyesi olarak kazandığı yetenekler ve alışkanlıklardan oluşmuş değerler sistemi» yönünde ele alanlar (Chinoy, Coon) vardır. Kültüre «bir eylem» gözüyle bakanlar (Kröber, Klucklohn) yanında, kültürü «geleneksel ,araçların kullanımından ,duyguların karşılıklı etkileşiminden doğan bilinçsiz varsayımlar» olarak değerlendirenler (R. Linton, F. Merill) vardır. Konuyu insanbilim sınırları içinde ele alıp, ona toplumbilim boyutlarında yanıt arama denemeleri gerçekte hep birer saptırma uğraşından başka bir şey değildir. Kültürü ekonominin bağlantısından çıkarıp, ekonomiyle ilişkisinden koparıp, ona başka boyutlar kazandırmaya çalışmak belki de «kültür emperyalizminin» başlangıç noktasıdır.

Sancıyla Başladı

Kavalı eritir üflenen ağıt,
çığlığa benzemez, alt üst olursun.
Seni bir güzelleme diye okurlar
kendini bir kızı sevişte dene.
Özlem ve acı,
kısaca yaşanılan
öfkeli bir ozandan anlaşılsın.
İnsanlar kaygulansın
toprağın sancısına.

Boyalar yap,
Anadolu toprağından
sevdiğinin saçlarına.
Ayrılık
iyileşmez bir yara olsun
ne çıkar
Yaşam diye bir hıçkırık,
grev diye bir sevda
kan ılıklığında
beni bilirsin.
Deniz gökle kardeşçe kucaklaşıyor.
Yaşamın bitmeyen bir koçaklama
içimdeki sızının,
değişerek bir sevda
olduğu da doğrudur.

Veysel Çolak

Oysa gerçek şudur ki, kültür emeğin tarih içinde gelişmesinin bir ürünüdür. Dolayısıyla kültür herhangi bir zamanda, herhangi bir ülkedeki egemen üretim ilişkilerinin üstyapıdaki yansımasıdır. Kültürün doğabilmesi, gelişebilmesi için «maddi bir artık» söz konusudur. O anda egemen olan üretim ilişkilerinin yaratacağı bir «maddi artık». Bu maddi artık o anda üretim araçlarına sahip olanların istediği doğrultuda bir kültür oluşturulması için kullanılmaktadır. Her üretim biçimi bir sistemi-ilkel, feodal, kapitalist, sosyalist- belirlediğine ve yine her üretim biçimi bir sınıfın emrinde olduğuna göre, belirli bir sınıf tarafından sürdürüldüğüne göre, toplumdaki hukuk, felsefe, gelenekler, politika ve kültür de o sınıfın isteği doğrultusunda gelişiyor demektir. O sınıfın isteklerini yansıtıyor demektir. Yaratılan «maddi artık»lık egemen sınıfın «istekleri» doğrultusunda kullanılması, bir sonraki aşamada kendi çelişkisini yaratmaktadır. Ama, o çelişki sürerken egemen sınıfın istekleri artık kendine yabancılaşmış «maddi artık»la yerine getirilmektedir. O halde, toplumdaki sömürüyle ve sömürüyü yoğunlaştırmakla kültür arasında doğrudan bir ilişki vardır. O halde, her egemen sınıfın bir kültürü vardır. Ve o kültür toplumdaki egemen kültür biçimidir. Bu anlamda kültür, toplumdaki egemen sınıfın özelliğini yansıtan «bilgi ve becerilerinin organik toplamı» (Lenin, Mektuplar, s. 38) olarak tanımlanır. Organik bir toplam olduğuna göre, egemen bir sınıfın çevresinde yeni bir kültürün oluşumu çok zaman almaktadır. Üretim ilişkileri egemen niteliğe dönüştükçe, bu temel özellik kendi kurumlarını yaratmaya başladıkça, zamana gerek duyulur. Onun içindir ki, egemen bir kültürün tam anlamıyla yaygınlaşması, ancak o sınıfın siyasal çöküş öncesine rastlayan dönemde gerçekleşmektedir.

Örneğin, burjuva kültürünün ortaya çıkışı Rönesansta olmuştur. Rönesans bir anlamda feodal toplumun doruk noktası ve aşağıya doğru inişi, öte yanda da burjuva kültürünün başlangıcıdır. İtalya'da Floransa'da Medici'lerin (feodalizmin simgesi bir aile) son yıllarında ortaya çıkmıştır bir Mikel Angelo. Ama Medici'lere hizmet etmekten geri kalmamış, onlardan aldığı gelirle yapıtlarını yaratmıştır.

Daha sonra Aydınlık Çağı'nı yaratan burjuvazi, bir dizi «devrim»le siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra tekelci aşamaya geçmeye başlamıştır. Ama devleti ele geçirmeden önce kendi dayanaklarını (okul, üniversite, matbaa, kitle haberleşme araçları) yaratmayı unutmamıştır. Aynı biçimde Fichte'yi, Nietsche'yi, hatta Hegel'i kaynak gösterirken, yanına Wagner'i, Hauptmann'ı almakta ve kültürü ekonomik düzenin sürmesinde yardımcı olarak kullanmaktadır.

Kültürün elbette ki, tek yanlı kullanılması söz konusu değildir. Mutlaka da «anlaşılmaz büyük felsefelere» özdeş olması gerekmez. Örneğin, Proleteryanın siyasal iktidara aday olması ile birlikte, kitlelerin ilk kez okuma-yazmayı öğrenmeleri de bir büyük kültür olayıdır. Bununla anlatılmak istenen, «yeni» bir kültürün oluşumunun, toplumun maddi yaşamında, tekelci kapitalizm bunalıma düştüğü anlarda, kendini yenileyemediği, ekonomik çöküntünün başlangıcına geldiği zamanlarda, devletin biçimini açıkça değiştirmeye yöneldiğinde, (siyasal anlamda faşizme sarıldığında) kendi birikimi olan kültüre sarılmaktadır. Örneğin, Hitler kendisine üretim ilişkilerinde yeni kültür için gerekli değişiklik koşullarının varlığına bağlılığıdır. Ekonomik yapıdaki değişimin, teknolojik gelişimin sonucunda, insanın insanla olan ilişkilerindeki gelişmenin sonucunda yeni bir kültür oluşur. Üretim araçlarına bir başka sınıf sahip olur. Kültür de eski egemen sınıfın önce politik, sonra ekonomik olarak silahı olmaktan çıkar.

Bu konuda bir nokta daha var. Sözü Engels'e bırakalım :

«Tarihsel maddeci görüşe göre, tarihteki belirleyici öğe son çözümde maddi hayatın üretimi ve bu üretimin yenilenmesidir. Ne Marx, ne de ben hiçbir zaman bundan fazlasını söylemedik. Eğer sonradan biri çıkar da, yalnız ekonomik öğenin belirleyici olduğunu söylerse, o bizim görüşümüzü saptırmış olur. Gerçi temel, ekonomik yapıdır. Fakat üstyapının çeşitli bölümleri de (sınıf kavgasının siyasal biçimleri ve sonuçları, eskiden kavgayı kazanmış sınıfın geliştirdiği kuramlar, hukuk, felsefe, kültür kuramları, dinsel görüşler) benzer biçimde ta-

Sevinin Öyküsü

Her gece geceyarıları
Bir kavgadır başlar odalarda
Pencere diplerinde çiçekler

Uykusuzluk zorla alıp götürür özlemleri
Dayanılmaz olunca odaya dolan kentin ışıkları
Yeni doğandan kaynaklanan zengin bir evren
Bulutumsu kızıllıktan gök gürültüsüyle çıkıp gelen

Gültekin Özkan

rihsel savaşın akışı üzerinde etkide bulunurlar, hatta birçok durumlarda **biçimi** belirlerler» (Marx/Engels, Ausgeweahlte Werke, C. I., s. 203).

Türkiye'deki kültürün geri kalmışlığı, geri kalmış yörelerde de kültürün göreli olarak daha da geri kaldığını dialektik yöntem açıkça gözler önüne seriyor.

— Kültür nimetlerinin halka götürülebilmesi için bir ekonomist ve gazeteci olarak neler önerirsiniz?

— Her şeyden önce sadelik. Sadelik dilden geçer. Şimdi burada dil tartışmasına ve «Türkçenin arılığı» üzerine «ağdalı» tartışmaya girmek istemiyorum. Ama, zaman zaman dolaştığım Anadolu köy ve kentlerinde bizim kullandığımız Türkçe'nin halkın kullandığı Türkçe'den farklı olduğunu görüyorum. En azından, bu farklılığın karşılıklı iletişimde ortaya yabancılaşmaya değin varan bir güçlük çıkardığını gözlüyorum.

Sonra yazmak. Yazmanın erdemine inanıyorum. Çünkü yazmak salt bir görüş aktarmak değildir. Yazmak bir eylemdir aynı zamanda. Burada dikkat edilmesi gereken nokta bence, hangi «kültür nimetlerinin» halka götürüleceğidir. İşte, Türkiye Yazıları'nın anketinin anlamı bu noktada ortaya çıkıyor. Kitle, seslendiğimiz kitle kimdir, nitelikleri nelerdir, bizden ne beklemektedir. Biz kimin için yazacağız. Kime sesleneceğiz. Halk öyle çok kullanılan ve anlamı öyle çok değişen bir kavram ki, onun için kendi kendimize şu soruyu sormalıyız : Hangi kültürü, kime götüreceğiz. Araştırmalarla bunu belirledikten sonra, yazmanın doğrultusu, içeriği önem kazanır sanırım. Belki benim gazetecilikten gelen anlayışım, yazmak öncelikle halkı haberli kılmaktan geçer. Halkı haberli kılmak, onun maddi koşullarını değiştirmeye en geniş ölçüde katkıda bulunmaktadır. Haberli kılarak, ona belki de «kültür» aşılamaktır. Çünkü, halkın kültürü çevresini öğrenmekle başlar. İçinde yaşadığı sosyo-politik ortamı değerlendirmekten geçer. Haber yoluyla halka kültür aşılamak aynı zamanda devrimci bir eylemdir. Çünkü, verilen haber onun maddi koşullarını değiştirmeye, en azından o yönde harekete geçirmeye yöneliktir. Büyük tirajlı basının renkli olması, haberleri çarpıtması başka nasıl yorumlanaiblir ki!

Ancak, halkı haberli kıldıktan sonradır ki, güncel olarak olaylara ilgisini çektikten sonradır ki, sıra onun geleneklerini, yaşamını anlatan öykü ve romanlara gelir. Ne var ki, bu roman ve öykülerde bir halkı buluyoruz belki. Ama, o kendini bulamıyor çoğunlukla. Ona öğretelim derken, biz dağarcığımıza katkıda bulunuyoruz. O yine öğrenmeden kalıyor.

Burada, onu «kültürlü» kılmanın bir başka yöntemine de inmek istiyorum. O da tiyatro. İnsanın kendisini bulabileceği en kolay sanat dalıdır tiyatro. Halka ulaşabileceği en kolay yöntemdir aynı zamanda. Her kente, her ilçeye bir tiyatro açmak ,o yörenin sorunlarını içeren yapıtlar sunmak kısa ve doğru yol gibi geliyor. Şu anda göstermelik adının dışında, hiçbir işe yaramayan Kültür Bakanlığı (bugünkü siyasal iktidarda böyle olması doğal) bütçesinin çok büyük bir yüzdesi tiyatroya ayrılsa, bu bakanlığın genel bütçe içindeki payı da şimdiki gülünç düzeyden kurtarılsa önemli gelişmelere yol açılabilir.

Şunu vurgulamak istiyorum. Halka ulaşmanın başka yöntemleri de olabilir şu anda ağırlık vermediğim. Ama tek bir ağırlık vermek gerekiyorsa, o da politik savaşımdır. Halkın «kültürlü» kılınması politik bir olaydır. İdeolojik bir savaşımdır. Bunun da en başta gelen gereği onun örgütlenmesidir. Politik olarak örgütlenmesi. Halk üretim araçlarına sahip olduktan sonra kendi kültürünü, kendi sınıfının kültürünü yaratacaktır. Ama, kendi kültürünü yaratmadan önce, hiç değilse yeni bir kültürün yolunu açabilmek için her şeyden önce eski egemen kültürün öğelerini politik olarak ele geçirmek gerekmektedir. Politik örgütlenmeye en geniş biçimde katkıda bulunmak ve bu örgütlenme sırasında «sadelik, yazmak, tiyatro» vb. araçları kullanmak. Amaç «kültür nimetlerinin halka götürülmesi» değildir salt. Amaç, onun bağımsız ve demokratik bir toplumda yaşayarak bu «nimetler»den yararlanması ve bunu kendi sınıfı doğultusunda kullanmasıdır.

— Enflâsyonun kültüre olumlu ve olumsuz etkileri üzerinde ne düşünüyorsunuz?

— Daha önce kültür gelirin ve boş zamanın fonksiyonudur demiştim. İnsanın geliri ne kadar artarsa, boş zamanı da o ölçüde artar ve böylece bu boş zamanı kültürünü genişletmeye harcayabilir. Fiyat artışlarının bilinen etkisi geliri gerçek olarak düşürmesinde yatmasıdır. Fiyat arttıkça, gerçek

Grevcilere

— TÜM EMEKÇİ KİTLELERİNE —

alnında kömür karalığı - gözlerinde grev
acımasız bir kılıç gibi iniverdi kış
ıssız bir gecede ekmek titreşirken
gelecek günler vazoda pırıl pırıl

Bir davul tokmağı böğrümüze inen
çıkangelir bir kaç söylevci yanıbaşınıza
bir urba giyinmekte güneş
çöküp kalmış omuzlarınıza

üzgün bir dönüş başlar iş yerlerine
ezik çiçeğin kokusunu ansıtır ter kokularınız
dolanır sesleriniz kasvet çöreklenmiş
gönüllerimizde

görkemli yarınlar ellerinizde pırıl pırıl

Erol Gülter

gelir azalır. Satın alma gücü düşer. Gerçek geliri eski düzeyine, yani fiyat artışlarından önceki düzeyine yükseltmek isteyen bir kişi boş zamanın bir bölümünü de doldurmak zorunda kalır bu ek geliri elde etmek amacıyla. Dolayısıyla kültür edinme zamanı azalır. Gelirini fiyat artışlarından önceki düzeyine yükseltmekten vazgeçerse, kültüre etkisi yine olumsuzdur. Çünkü, bu kez geliri düştüğü için örneğin ayda üç tiyatro yerine bir tiyatroya ya da konsere gitmek zorunda kalacaktır. Yani daha az bilet satın alabilecektir. Üç kitap yerine ayda bir kitapla yetinecektir. Dolayısıyla fiyat artışları egemen sınıfların, siyasal iktidarın işine gelir. Salt artan fiyatlarla kârını arttırdığı için değil, politik olarak en geniş anlamda ve doğrultuda örgütlenmeyi ve kültürün gelişmesini önlediği için fiyat artışları egemen sınıfların etkin ekonomik silahıdır.

— Okuduğunuz roman, hikâye şiir vb. yerli edebiyat ürünlerinde Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısının gereği gibi yansıtıldığı kanısında mısınız? Örnekler verir misiniz?

— Türkiye'de ortaya konan yapıtlar sizin sorduğunuz gibi «sosyo-ekonomik» yönleri genellikle ihmal eden türden oluyor. Herhangi bir örnek vermek istemem. Herhangi bir romancımıza ya da hikâyecimize haksızlık etmek istemem. Ancak, şu bir gerçektir ki, Türkiye'de kısır bir edebiyat vardır. Kalıcı değildir. Yapıtlar genellikle yaşanan günün olaylarını yansıtıyor. Güncel bir önem taşıyor. Oysa, kültür bir birikim sorunudur. Kalıcı olması gerekmektedir. Bir roman, bir hikâye, bir şiir toplumun ilgisini çok kısa süre çekiyor, ondan sonra unutuluyor. Toplumun tanıdığı, bildiği yazarlar da bu yönde çalışkan olan ve arka arkaya yapıtlar veren edebiyatçılar oluyor.

Daha da önemlisi, herhangi bir edebiyat ürünü toplumdaki varolan çelişkileri, üretim ilişkilerinden kaynaklanan çelişkileri yansıtmak durumundadır. Bir 12 Mart dönemini ele alalım. 12 Mart Cumhuriyet Tarihinin en önemli olaylarından biridir. Tekelci kapitalizmin bunalımının doruğa vardığı noktadır. Siyasal iktidar bu bunalıma çözüm bulamamış, egemen sermaye siyasal iktidarın niteliğini değiştirerek, onun «demokratik» görünümünü ortadan kaldırmaya değin vardırmıştır işi. 12 Mart romancılığı ve hikâyeciliği boy göstermiştir. Böylece politik roman bir aşamaya ulaşmıştır belki. Ama, genellikle işkence edebiyatından kurtulunamamıştır. Ya da Sol'un dönemsel hastalıkları bir dönem sonra romanlara, şiirlere yansımaya başlamıştır. Eleştiri ve özeleştiri adı altında. Oysa, 12 Mart'ın ekonomik nedenlerini ortaya koyarak, onu araştırarak, o günkü üretim ilişkilerinin niteliklerini veri alarak, onlardan hareket ederek, bir roman kurgusu içinde olaylara «sosyo-ekonomik» açıdan yaklaşan olmamıştır. Politik yaklaşımda bulunanlar olmuş, ama bunların temelinde yatan eksik kalmıştır.

Bu belki de doğaldır. Çünkü, Türkiye şu anda bir «geçiş toplumu» özelliğindedir. Üretim ilişkilerini etkileyen politik veriler hakkında her zaman tam olarak bilgi sahibi olma güçtür. Değişen toplum hakkındaki bilgiler kısıtlı olmaktadır. Bunun için de, bu bilgileri temel alarak, bunların üstüne herhangi türde bir edebiyat ürünü vermek güçleşmektedir. Edebiyat ürünlerinin yetersizliği yanında, bölgesel ayrımlara gidilmesi de aynı temelden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin Doğusundaki üretim biçimi ile Batısındaki üretim biçimi birbirinden farklıdır. Farklılık edebiyata yansımakta, ancak orada kalmayarak «kültür» çıkmazına doğru uzanmaktadır.

Türü ne olursa olsun, herhalde öncelikle ele alınacak konunun ekonomik yönleri irdelenmeli, sonra kurgu değiştirilmelidir.

Kül Tarlası (II)

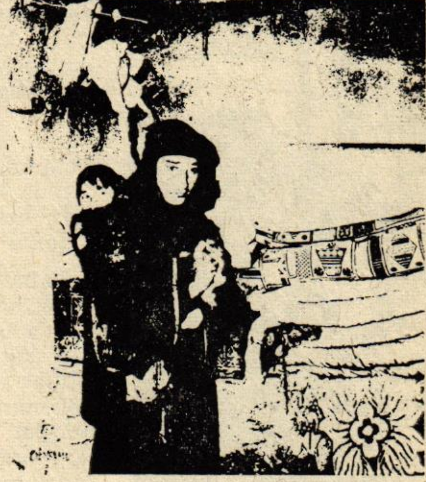
Kimse yok burda
Artık kimse yok yanında.

Birdenbire oluyor ne oluyorsa
Gü ışığı bir an duraklayınca
Boş bir tapınağı andıran kül tarlasında,
Senin güzel gözlü başın yükseliyor
Kimselerin bakışı da değmiyor vakur başına
Kimse yok artık hiç kimse yok yanında

Taşa oyulmuş düşlerle kül tarlasında
Takındığım gümüşten kanatlarla
Uçuyorum geniş bağrına
Benden başka da kimse yok ölümün yanında.

İskender Şavaşır

Hilmi Yavuz

Doğunun Gurbetleri

akşam en güzel masaldır
iyi anlatılırsa

doğru olan herşeyde biraz
öfke, biraz yılgınlık vardır
der, bir kıssa
câm incelince şarap da incelir
yaşam acıdan kırmızıya
ölüm hüzünden beyaza
ve bir gül gelirse
bu yol ayrımından gelir
mutlaka ve nasılsa

kendi elimizle kurduğumuz gurbetten
daha zor bir sürgün yoktur
yaşasak da, yaşamasak da
umuda ve sonbahara hüküm ki:
gülün saltanat devrinden
ne sevdikse bugünden
ve ne kaldıysa dünki
acıyı yakuta döndürsün
hüznü döndürsün elmasa

akşam en güzel masaldır çünki
iyi anlatılırsa

Yaşar Kemal

" Deniz Küstü Selim „ den

O gece sabaha kadar uyuyamadım, içim alıp alıp verdi. Selim balıkçı beni teknesine çağırmıştı! Yıllar yılı merak ettiğim, ağzından birkaç sözcükten başka sözcük duymadığım, alçakgönüllü mü, korkak mı, yürekli mi, onurlu mu, düşkün mü, konurlu mu olduğunu bilmediğim...

Deniz ağarmıştı, aşağı indim, bahçedeki erguvan tepeden tırnağa çiçeğe durmuş pembesini alacakaranlığa bir ışık patlaması gibi salıveriyordu. Kıyıya indim, deniz dümdüzdü, seher yeliyle ılık kokuyordu. Selim balıkçı oraya, tahta iskeleye yanaşmış, sabahı niçinde, ağarmış denize gölgesi düşüp uzamış bir heybet teknesinin içinde oturuyordu. Ta uzaktan, aklığın, maviliğin, yıldız alacasının içinden belindeki kırmızı kuşağı parlıyordu. İki eli küreklerde, öyle durmuş bekliyordu. Başına yeşil bir takke geçirmiş, takkenin altından kırmızıya çalan kumral kıvırcık saçları dışarıya fırlamıştı. Beni, bu kıyılardan şimdiye kadar hiç görmediğim ta derinden, yürekten, yüzü tüm kıvanca, sevince keserek, içi sevinç dolarak, tüm bedeninden sevinç fışkırarak, gözlerinin yöresi kısılarak, kırışarak tatlı, içten bir gülüşle karşıladı. İşte dostluk, arkadaşlık, sevgi denilen şey, eğer, varsa, budur. Başka türlüsünü bundan böyle düşünemem. Sonra birden, bu kadar açıldığına, kendisini böyle serescrpe bıraktığına pişman olmuş ki, birden kapandı, alnının kırışıkları az daha derinleşti, yüzü gerildi, bıyıkları oynadı, ciddileşti ama, sevincinin önüne geçemedi, yüzündeki kıvanç, sevinç inatla hükmünü sürdürdü.

Sevincini netse neylese de gizleyemediği bir sesle :

«Atla,» dedi.

Atladım, küreklere asıldı, az açılınca kürekleri bırakıp, onları tekneye yerli yerince, incitmemecesine yerleştirdi, upuzun parmaklı kocaman elleriyle motorun ipine yapıştı çekti, motor ateş aldı, Hayırsız adaya doğru döndük. Selim balıkçının motoru yedi buçuk beygirlikti, dümdüz suları köpürterek gidiyordu. Gökyüzünü yıldızla ormüşlerdi. Yıldız ışığı denize karşı soluk, mavi, dumana batmış dağlara vuruyordu. Tam Hayırsız adanın

önüne gelince durduk. Ağır, durgun, sonsuz derinlikteki deniz uğuldamıyordu, çalkalanmıyordu ama, bu durumunda daha ağır, dünya kadar, daha da uğultulu görünüyordu. Böylesine sabah vakti, ortalık apakken, üstüne yıldız ışıkları örülmüşken, ağır ağır, inceden kırışıksız yüzünden dumanlar göğe doğru usuldan ağarken denizin deniz olduğunu, büyüklüğünü, ağırlığını daha çok duyuyor insan. Bu düşüncelerimi Selim Balıkçıya söylemeğe çekiniyordum. İkimiz de bu sonsuz ağırlıkta, düzlükte, devineksizlikte, kıpırtısızlıkta bir şeyleri bozmaktan, denizi ürkütüp uyandırmaktan korkuyorduk sanki. Selim balıkçı hiç kıpırtısız, yalnız gözlerini kısarak açarak, kalın kaşlarını kaldırarak keskin şahin gözleriyle denizi tarıyordu. Arkada, alacakaranlığa batmış, dumanlar içinden ancak hayal meyal seçilen, yıldız mavisine girmiş, bir kısmı görünen, bir kısmı havaya asılmış gibi duran kurşun kubbeleri, minareleri, apartımanlarıyla ışığını iyice söndürüp yüzünü kapatmış İstanbul uykudaydı. Az sonra İstanbul uyanacak otobüsleri, vapurları, çatanaları, Laz tekneleri, otomobil, at arabaları, üstüste yığılmış sandıkların altında inleyen hammalları, sokakları, caddeleri doldurup taşıran insanları, apartımanları, camileri, köprüleriyle, deniziyle birbirine girecek, kenetlenecek, karışacak, bir curcunadır alıp yürüyecekti, karmakarış olmuş trafiğiyle insanlar bu şehrin nasıl devindiğine, yerinden kıpırdayabildiğine şaşarak, gene de varacakları yere varmak için yöreyle bir dev döğüşe gireceklerdi. Denizde kayıklar içinde balık satanlar az sonra tezgahlarını kuracak, kömürlerini, bütan gazlarını ateşleyecek, derin lengerlerde yağlar kızartılıp içlerine una bulanmış balıklar atılacak, kızarmış balık kokuları Karaköy alanından, ta çiçek pazarından, yemiş iskelesinden duyulacak, daha sabahın köründe aç işçiler, uyuyacak yer bulamamış, ama eline birkaç kuruş geçirmiş aç serseriler, akşamdan kalmışlar, bütün geceyi kaldırımları arşınlayarak geçirmiş genç, uykulu orospular, serseri, sigara satan, yankesici, ev soyucu, söğüşçü çocuklar kıyıya, denizde salla-

nan teknelerin önune sıralanacak, ortadan ikiye ayrılıp içine bir yarım lüfer, çeyrek palamut, üç beş izmarit, istavrit, bir kofana parçası konmuş ekmeklerini alıp, ağızlarının kıyılarından yağları akıtarak iştahlâ yiyeceklerdir. Ta buradan uyanan İstanbul'un ağır, koygun uğultusu denizi aşarak duyulacaktı. Ve kurşun kubbeler, minareler, çirkin, minarelere, İstanbul'a, kubbelere hiç uymayan apartımanlar usul usul sisten sıyrılıp gün ışığına bir tuhaf dev gibi serilecek, gün görmüş surlarıyla kıyıya uzanacaktı.

Ben İstanbul'a dalmışken Selim balıkçının tuhaf tuhaf bana baktığını anlayıp başımı ona çevirdim, o hemen kalktı, motorun ipine sarıldı çekti, motor çalıştı, dümene geçti, Hayırsız adanın yöresini bir kere dolanıp arkadan Büyükadaya doğru yöneldik. Selim balıkçının gözleri hep denizdeydi. Ötelerden, bütün ışıklarını fora etmiş, birazcık da denizin akına karışıp denizle bir olmuş büyük, ak bir yolcu gemisi geçiyordu. Hiç bir şeye aldırmaz görünen, şimdi bir iyice içine kapanıp dalıp gitmiş Selim balıkçının uzun uzun, hiç belli etmeden yüzünde bir rahatlık, bir kıvançla açıktan, ötelerden süzülüp giden, denizin tüm akını da kendisiyle birlikte sürükleyerek alıp götüren gemiyi seyrettiğini gördüm. Bunu benim farkettiğimi anlayınca Selim balıkçının yüzünde, eski zamandan, ta ilkel, yabanıl adamdan kalma, önüne geçilemeyen bir gülüş belirdi, söndü. Göz-göze gelince gözlerinin içi gene aydınlandı, konuşacak gibi oldu vazgeçti. Büyükadaya Yalova yönünden yaklaşıyorduk. Sedefadasını dolandık, Selim balıkçı ayağa kalktı, kocaman ellerini gözlerine siper etti, bütün denizi dönerek bir bir araştırdı, Pendiğin oralarda birkaç martı dönüyordu, bir süre oraya baktı, yüzü gittikçe asılıyordu. Tavşanadasının önünde durduk, Selim balıkçı denize eğildi, iki avucunu suya daldırdı alıp yüzüne serpti, bu işi birkaç kere çabuk çabuk yaptıktan sonra doğruldu, yüzünden, rengi atmış makina örgüsü yeşil kazağına sular aktı, bıyıklarını sıvazladı, sonra elleri umutsuzcana yanlarına sarktı, derin düşüncelere daldı. Böylesi düşünen yüzleri bilirdim, böylesi yüzler bir şeyi ansımanın, bulmanın çabasında olan, olanaksızlığa düşmüş yüzlerdi.

Birden, ben, nasıl oldu, nasıl olmadı :

«Ben,» dedim, «burada...» Elimle Tavşanadasının ucunu gösterdim; «İşte orada, şurası var ya...»

Kızacağını sanıp sustum.

«Eee?» dedi.

Bir de baktım yüzüne, benim konuştuğuma sevinmiş.

«Ne var orada?»

Kendimi ele vermiştir. Anlatsa mıydım, ya inanmazsa? O konuşmamı beklerken ben ölçüp biçiyordum. Vazgeçtim.

«Ne oldu orada?» diye üsteledi.

«Orada,» diye kekeledim. «Çok eskiden...» Sonra çabuk çabuk : «Biz bir keresinde orada balığa çıkmıştık da...»

«Yaaa,» dedi.

«İşte,» dedim.

Bir şey anlatmak istediğimi, sonra da vazgeçtiğimi anlamıştı :

«Söyle,» dedi, «ben doğruya inanırım.»

Daha o sözünü bitirmeden :

«Ben,» dedim, «burada çaparıyle kılıç yakaladım.»

«Yaaa,» dedi, bir tuhaf da yüzüme baktı.

«Kıyıda tarttık, on dört kilo geldi.»

«Nasıl?» dedi.

«Mühendis Memet bey,» dedim, «onun kayığıyla, oltasıyla. Bizim Muzaffer Belik de vardı, Doktor İbo da, daha bir sürü adam vardı, Füruzan da... Vallahi billahi,» dedim. «Vallahi billahi... Kimse inanmıyor.»

«Ben inandım,» dedi gülümseyerek. «Nasıl?»

«Nasıl mı? Daha önce yirmi beş kadar mercan çekmiştim. İyi gidiyordu. Bir baktım olta bu sefer çok ağır, asıldım misinaya...»

Bayağı ilgilenmiş, soluğunu tutmuş beni dinliyordu.

«Çekemedim, balıksa, balık gelmedi. Memet Beye ağır, dedim, gelmiyor, dedim, büyük... Salıver misinayi, dedi. Salıverdim, ben ipi saldıkça balık almış başını gidiyordu.»

«Öyle olur hep...»

Ben anlattıkça gözlerinin içi gülüyordu.

«Saldım saldım ip kalmadı... Misina gerildi ki ip kopacak, keman teli gibi... Ödüm koptu.»

«Çekin kürekleri ardısıra.»

«Çektik,» dedim. «Gittik gittik, buradan ta şu ilerilere kadar... Sonra balık yorulmuş olacak ki ip gevşedi, çekince balık usul usul gelmeğe başladı. Balık ipi çekip gerince ben boşaltıyor, o boşaltınca ben topluyordum. Bir ara topladım topladım, ipi, balık geldi sandalın önünde bir kere dışarıya çıktı, yaldızlı, çok mavi, kadife, deniz, gökyüzü, hani akşam olurken camlar bir güzel maviler, öyle bir mavi, görülmemiş, bir mavide balkıdı sırtı, sonra hemen battı.»

«Sen ne yaptın?»

«Ben mi, ben ipi salıverdim.»

Yüzü asıldı, bir tuhaf oldu, yüzündeki kırışıklıklar seğirdi, içine gömüldü gitti. Uzaklarda, kıyıda üstüste birkaç kere, kart olduğu sesinden belli bir horoz öttü. Artık daha ileriye gitmeyip hikayemi bitirmeliydim.

«Salıverdim, salıverdim ipi... Vallahi... Saate baktılar tam üç saatte yorarak yakaladım balığı...

Yeni Doğmak Güzele

Duvarındayız aydınlığın
ellerimiz ışıl ışıl
uzanıyor gönlümüz
körpecik bir yaşama
ve beklemekte dirimli günler
varlığımızı

Eski bir çöpçü
göğsü kabarık
yüzü yarık oyuklu çocuk
gün doğmuş evrene
sıcacık

Özer Ergül

Doktor İbo da, Beco da, Muzaffer de... Memet bey daha sağ... İnanmazsan... On dört kilo. Küçük bir kılıçtı. Sırtı çok mavi... Sudan çıkınca boz bir lacivert oldu, sonra yavaş yavaş söndü, bozardı. Misina var ya balığın kılıcına dolanmıştı.»

«Haydi gidelim,» dedi Selim balıkçı. «Bir aydır ardındayım onun, gördüm, çok kurnaz, çok da atik, gördüm, üç metreden fazlaydı boyu... Üç kere karşılaştım onunla. Kaçırdım, arıyorum, yakalayacağım. Onu bir yakalarsam, tamam. Bir yakalarsam, şimdi kılıcın kilosu yüz elli liraya... Doğru Hilton'a götürürüm, o almazsa, istediğim parayı vermezlerse onlar, ben de Şeraton'a götürürüm, o da olmazsa Vehbi Beyin bir oteli varmış, Divanlı mı ne, oraya götürürüm. Vehbi Bey alır, Koç, onun çok parası varmış. Türkiye'nin en zengin adamı. Almaz mı?»

«Almalı,» dedim.

«Yedi bin beş yüz lira onun için ne ki, değil mi?» Bana da soru dolu gözlerle baktı.

«Ne ki,» diye yanıtladım onu.

«Yakalayacağım bu balığı. Ondan sonra tamam. Oldu...»

«Olacak olan nedir ki Selim balıkçı?»

Sustu, gene yürekten, çok değerli, can eden bir gizi varmış da söylemiyormuşcasına, çocukcasına, ak dişlerini göstererek güldü.

«Arayacağım... Bir zamanlar var ya, bu Marmara denizi ağzına kadar kılıçla doluydu, na bu kadar bu kadar, her birisi üç dört metre uzunluğunda, üç yüz, beş yüz, altı yüz kilo ağırlığında... Balıkçılar, çelebiler, dinamitçiler, zıpkıncılar kökünü geçirdiler.»

Selim balıkçı coşmuştu. Bu az konuşan adamlar var ya, bir konuşmaya başlarlarsa, bir adamını, bir eşref saatini bulup da bir başlarlarsa işte o zaman Allah saklasın...

«Yunusların da köklerini geçirdiler. Oysa ki yunuslar insanların kardeşi, balıkçıların dostu, can yoldaşıydı. Eskiden, bir yunus balığı arkadaşım vardı, familyasıyla beni, ben nereden denize açılırsam, ister Boğazda, ister Pendik, ister Ambarlı, ister Adalar olsun, benim tekneyi, Düldülü görür, kırk günlük yolda da olsa kokusunu alır, hoplaya sıçraya yanımda yöremde türküler söyleyerek, beni ta gittiğim yere kadar goturürdü. Ben de onu insan gibi bakan gözlerinden sırtındaki yara yerinden, sağdaki kanadının ucu kopuktu, oradan tanırdım. Bayağı insan gibi selamlaşırdık. Benim teknemi denizde bir görmesin, nereden görürse görsün, aramızdaki uzaklık ne kadar olursa olsun, beni denizde görür görmez, kokumu alır, almaz havaya delice bir sevinçle bir metre, Allah seni inandırsın iki metre sıçrardı, sonra denize dalar, bir an sonra tekmil familyasıyla yanımda olurdu. Gelir teknenin etrafında sevinçten coşarak, dönebildiği kadar, arada da başını çıkarır bana bakar bakar, dönerdi. Ben değil de, o benimle konuşurdu.»

Güldüm, güldüğümü gördü, alınmadı :

«Ben,» dedi kaykılarak, «ben insanlarla da konuşurum.»

Yunuslarla arkadaşlığı uzun sürdü Selim balıkçının. Yunuslar gariban Selim balıkçıyı da familyalarına aldılar, onu kendilerinden birisi sayılır. Biribirlerine dertlerini söylediler, biribirlerinin derdini dinlediler. Yunuslar onu görünce yürekten, candan gülüyorlardı. Hiç

hayvan güler mi, gülmek ağlamak insanlara mahsustur. Vay ahmak insanoğlu vay, asıl gülmeyi unutan insanlardır. Şu dünyada dostu, arkadaşı olmayan, bir sıcak elin tadına, bir bakışın güzelliğine artık bundan sonra varamayacak olan da insandır. Umutsuz olan, nankör olan insandır. Dünyanın güzelliğini yadsıyan artık salt yaşamının tadına varamayan insandır, altında yaşadığı göğü, üstünde gezdiği toprağı, akan suları göremeyen insandır. Görkemli doğa ortasında görmeden dolaşan, bakarkör olan insandır. Yunuslar, balıklar, kuşlar, kurtlar, tilkiler, ne pahasına olursa olsun, hem de börtü böcekler bu dünyanın tadını çıkarırlar.

«Hayvan olmak bu çağda insan olmaktan daha mutluluktur.» dedi Selim balıkçı.

Selim balıkçı hiç bir insandan, anasından, babasından, savaşta dizdize oturup düşmana kurşun salladığı savaş arkadaşlarından, bir kimse bütün bunların dışında, bir tek insan, kardeşlerinden, canlarını kurtardığı balıkçılardan, hiç kimseden şu koca üç metre boyundaki yunustan gördüğü sevgiyi görmedi. Koca Yunus denizde birkaç gün görmesin Selim balıkçının sandalını, deliye döner, koca Marmara denizinin altını üstüne getirir, yıldırım gibi bir Yalova'dan girer Boğazdan çıkar, Boğaz'dan girer, Saros körfezinden çıkardı. Kederlerinden, üzüntülerinden deliye dönmüş familyası da arkasında. Koca yunus balıkçılara yanaşır, balıkçılara, gemilere yanaşır gemicilere sorardı böylesi günlerde, kıyılarda, sandalların, teknelerin arasında dur durak bilmeden böylesi günlerde dolaşır durur, sorardı arkadaşını, Selim balıkçıyı.

Balıkçılar Selim'e gelirler :

«Seninki gene düşmüş denizlere seni arıyordu hey Selim balıkçı,» derlerdi.

Selim balıkçı yüreğinde dolup taşan sevgiyle, konurlanarak, insan olmanın da bir güzel, umutlu yanının, hiç olmazsa kendi içinde kaldığına inanıp içi dolup taşarak gülerdi.

Yıldızpoyrazlarda, lodoslarda, fırtınalarda yunus bilirdi ki Selim balıkçı denize çıkamaz, o zaman aldırmaz, dingin, kendi havasında yiyeceği küçük balıklarının ardında, her ağzını açışta bir sürü balık yutarak dolaşır dururdu. Selim bilirdi ki, belli etmeden, yunus da böyle günlerde üzülür, özler, onu beklerdi. Selim de hiç üzülmez olur mu, o da bir an önce denize çıkmağa can atar, yıldızpoyrazın, fırtınanın, lodosun bitmesini dört gözle beklerdi. Böylesi uzun sürmüş ayrılıkların sonunda Selim balıkçının teknesini gören yunus ta uzaktan Büyükadanın önünden kopar, sevincini tekmil denize, denizdeki yaratıklara, balıklara, istakozlara, karideslere, yengeçlere, martılara, yelkovan kuşlarına, balıkçılara yayarak, her yüz metrede bir göğe savrularak Kumkapı'ya kadar gelir, teknenin yöresini döner, sonra orada, teknenin önünde durur, ışıl ışıl gözlerle hayran hayran Selim balıkçıya bakardı.

«Hayvandır deme,» dedi Selim balıkçı. «Karşı karşıya geçer otururduk öylece konuşmadan, o söyler ben dinlerdim, ben söylerdim o dinlerdi. Hasret giderirdik böylece. O beni nasıl aradığını, merak ettiğini, önüne gelenden, balıkçılardan, denizcilerden beni nasıl sorduğunu söylerdi. Bu sefer ben ona çok kızardım, kıyılara çok yaklaşmanın, beni kıyılarda aramanın yanlış olduğunu, bir gün insanların onun başına bir iş getireceklerini lisanı hal ile söylerdim. Bana söz verirdi ki bir daha böyle tehlikeli işler yapmayacak. Ama ben bilirdim, dayanamazdı fıkaracık, arkadaşlık, özlemek, balık kısmı, insandan daha sadıkane, daha yürekli, daha sevgi dolu olur, bir kere bağlanmaya görsünler, öldür Allah... Benim onunla, iyi bir insanla konuşur gibi konuştuğuma kimsecikler inanmıyor, bana deli diyorlardı. Oysa ki, balıkçılar, sabahlardan akşamlara kadar bizim onunla karşı karşıya oturduğumuzu, o denizde, ben teknede, öyle biribirimize dalıp gittiğimizi görüyorlardı. Ne yapıyorsunuz öyle hey, diye de laf atıyorlardı. Ben çoğu kereler onlara karşılık vermiyor, alaylı seslerini sineye çekiyordum. Bazı da kızıyor, kör müsünüz, kör müsünüz, işte karşı karşıya oturmuş konuşuyoruz diyordum. Gülüyorlardı. Bakın bakın, hey millet bakın, Selim balıkçı oturmuş da yunusla konuşuyor, diye tekneden tekneye bağırıyorlardı. Şu Selim balıkçı insanlarla konuşmaz da balıklarla konuşur, diye dedikodu ediyorlardı, eşşek kafalar... İşte her şey...»

Aldı Sözü Fikret Otyam

«Doğduğum söylenen 1926 yılında, korkunç bir ishal salgını başlamış. Aralık ayında! Patır patır gidiyormuş bebecikler. Aksaray'ın tek eczacısı babam, «öyle de de ölecek böyle de demiş», demiş benim için de, «ol nedenle kendi deneylerime dayanıp vereceğim şu ilacı, en yüksek dozda.»

Vermiş ve kurtulmuşum, doktor arkadaşları şaşıımışlar. «Ezvacı beg kendi bebesini kurtardı» diyen gelmiş, ipince bacaklı, gözlerinin feri kaçmış, yaşamasız bebecikleri kapıp... Çoğu kurtulmuş ve babam o olaydan sonra, daha bir sevilmeye başlanmış. O'nu, iyi bilirim, bir «evliya» gibi sever sayarlardı, 70 bin evliyası olduğuyle övünen Aksaray halkı.

Ben de severdim babamı, çok, ama çok çok dövmesine karşın. Eşekler sudan gelene dek. Ne de çok eşek vardı Aksaray'da? Çocukluğum dayakla geçti, her biri bir eşek yükü dayağı hakedecek yaramazlıklarımdan ötürü. Neden yaramazdım bu kadar, neden anamın, babamın deyimiyle «şeytanlık» düşünürdüm hep? Altı kardeşin en küçüğünden bir önce gelmemden mi acep? Adam, koca il'in, sonradan ilçe olan Aksaray'ın tek eczanesinin sahibi, bir başkası olsa, kimbilir babam gibi mi davranırdı, «bana bu ekmek kapısını bu halk açtı ,onlardan aldığımı onlara vermek gerek» demez, soyup sovana çevirir miydi bu garibanları, soyardı da abad olurdu muhakkak. Hayır, bizimki borçlu öldü, O'nu böyle olduğu için aklım erende daha çok sevdim, saydım. En büyük ağabeyime elbise dikilirdi, yerli malı. Sonra bir tornistan, Nedim giyerdi, sonra bir tornistan daha, Nusret giyerdi, sonra mı, evet bir tornistan daha, benim için! Önü kapalı ceket, bu nedenle hep iki cepli olurdu yukardan!. Atatürk Lisesi'ne de böyle bir elbiseyle gittim, paça otuz, kruvaze elbise ve üsten iki cepli. Oysa o yıllar en dar paça modaydı, bob-stil modasının ülkenin gelişmişlerini (!) sarıp sarmaladığı yıllar. Hayır, bundan pek yüksünmemiştim, ama neden böylesine ele avuca sığmazdım?

«BEN SPEKÜLATÖR DEĞİLİM ARKADAŞLAR»

Dayak yeyince ağlardım, çok ağlardım, dayaktan tez kurtulmanın yolu, hemen cayırtıyı basmaktır. Bastonu yemeden «anam kafam, anam kolum» diye bağırmaya başlayınca babam, «ulan yezid, daha vurmadım» diye kızardı! Neden bekleyeyim, nasıl olsa, o namussuz baston inecekti orama burama, bu cayırtı bazan keserdi dayağın hızını. Oturduğumuz kerpiç, ama iki katlı evin nasıl yanacağını merak eder, uygulardım! Eczanede çalışanların ısıtmakta oldukları yemeklerine «vazelin yağı» eklemek, sıcaktan uyuyakalan ak saçlı kalfanın başına o en harika mavi boya ilaç, -nasıl yazılır frenkçesini unuttum- «blö dö metilen» serpelemek, evdeki, en saygın konuklara, yerli yabancı konuklara sunulan konyak şişesine, en etkili müshil ilacı sayılan «alaman konyağı» boca etmek, yine etkili müshil ilacı İngiliz tuzu'nu, havanda bir güzel inceltip tuzluklara koymak başlıca uğraşlarım arasındaydı, dayağı hakettiren.

1938 yılının 10 Kasım'ında da ağladım çok çok. Nasıl ağlamayayım, Atatürk öldü. Atatürk ki her şeyimizdi bizim. Atatürk ölmez derken mahallede, O, ölüvermşti. Atatürk'te pire bulunmaz, bit bulunmaz derdik mahallede çocuklarla, Atatürk, ayıptır, helâya da gitmezdi, nasıl giderdi koca Atatürk? İşte, helâya gitmeyen, bitti, pireydi bulunmayan, ölmez denen Atatürk ölmüştü! Yanıltmışlardı bizi, sanırım, aldatılmaktan ötürü hırsımdan ağlamıştım çok çok...

Babam, on yıl Yemen'de askerlik yapmış, eczacı mülâzımevvel gitmiş, yüzbaşı olarak dönmüş! Çok silah arkadaşları vardı, o yıllar ülkeye hükmeden, Ankara'da. Severlerdi herhalde babamı, Konya'dan Binbaşı eczacı olarak askerlikten ayrılanda, İstanbul'a Ankara'ya değil, bu küçük Aksaray'a yerleşen arkadaşları, Ablamı birkez Ankara'ya götürmüştü, dönüşte anlatırdı, o büyük adamlardan bir tanesi eve yemeğe götürmüş, çilek çıkarmışlar yemekten sonra, ablam, çileği görünce haykırmış, «aaa baba, annemin yastığa işlediği yemiş» diye. Kahrolmuş ba-

bamın bakan arkadaşı, silah arkadaşının kızı, daha çileği bilmiyor diye!.

Soyadımız ilkin Artur idi. Babamın tarifine göre, bu, sanat tavafı demekti. Şimdi İstanbul Belediye Konservatuvarı Müdürü olan besteci Nedim Otyam, o yıllar trompet, şair eczacı ağabeyim Nusret Otyam keman, ben de dümbelek çalardık. Çaldığını hiç işitmedim, görmedim ama, babam çok iyi kanun çalmakla öğünürdü. Babamın babası Boyabatlı Ömer de, iyi marangozmuş, kitaplarda yazıyor, marangozluğa da pek meraklı Abdülhamid, dedemle birlikte ülkede ilk piyanoyu yapmışlar. Artur soyadını babam sonunda beğenmedi, General Mc Arthur ile çağrışım yapar diye. Sonra, o zamanın Sıhhat ve Içtimai Muavenet Vekili Dr. Refık Saydam, bize Otyam soyadını buldu, babamın silah arkadışının anlatımına göre, Otyam, ottan ilaç çıkaran, yapan anlamına gelirmiş. Nâzım Hikmet'in eşlerinden Münevver Andaç, Prag'dan yazdığı mektupların birinde bana Otyam'ın anlamını sormuştu, oradaki türkoloğlara göre, aslı Otyam değil, Otyem imiş.

Atatürk öldü ya, gömüleceği yer aranırkendi, iyi anımsıyorum, mektuplar gelmişti Ankara'dan, babamın arkadaşlarından. Babamın dostları, Aksaray'da tek eczanenin sahibi arkadaşlarından para istiyorlardı, kendisini de uyarıyorlardı arsa almak için. Alınacak arsa çok ucuzdu ve ilerde çok, ama çok para edecekti. Babam, arkadaşlarına yazdığı mektubu okuyordu anama, fısıl fısıl. Fısıl fısıl konuşulunca dikkatimi çekerdi, hakkımda mı diye! Ciddi ve görkemliydi «ben spekülatör değilim arkadaşlar, olamam da...» gibilerine. Bu sözcüğü ilk kez o zaman duydum, anlamını da yıllar sonra öğrendim.

Bunu öğrenince de babamı daha bir sevdim, evet babam, hiç bir zaman «spekülatör» olmadı ve öldü 1960 yılında. Sırası gelende öğünürdü ama, «altı apartmanım var» diye, bu apartmanlardan birisi de bendim. Bir seferinde, bilmem nereden bulup getirip, eczanenin önüne diktiği adı tatsız, «osuruk ağacı»nı sulamaya gelen «arazöz» bunlardan ikisini geri manevra yaparken dibinden kırmış, babam öfkelenmişti, «Yanu üç dikili ağacım vardı, onu bile çok gördüler» diye! Apartmanlardan birisi de ana bir ağabeyim Mehdi idi, en büyüğümüz, hayatı başlı başına bir roman, kısmet olursa yazacağım.

Anam, 1950 yılının 23 Nisan'ında, Nedim ağabeyim ile benim kollarım arasında ölüverdi. Ağabeyim Mehdi, iflah olmaz, ama babamın hünerleri sayesinde ömrü uzayan tüberküloz idi, evde yatıyordu. Anam ölünce, «beni hastaneye kaldırın» diye tutturdu, zira anam bakardı ona, bizim ise odasına girmemize razı gelmezdi, ana yüreği nitsin? Ağabeyim «hastanede» ölmeyi aklına koymuştu. Yakacık'ta özel bir sayrılar evine kaldırdık, sık sık gidiyordum görmeye, aynı yılın 19 Mayıs'ında gittiğimde yatağı boştu, ölmüş de.. Hemşireye «Beni balkona çıkarın, kuş seslerini duymak istiyorum» demiş, çıkarmışlar. Orada kötüleşince «Babama haber verin, babama, o kurtarır beni» demiş ve yumulmuş gözleri .

Anam da çok severdi çocukları, sanırım çocuk sevgisi, renk, dil, ırk, mezhep şu bu tanımadan taşıdığım çocuk sevgisi, anamdan ötürü. Ağabeyim iyi sporcu idi, rastlantı, spor ve gençlik bayramında öldü. Birisi Çocuk, diğeri Gençlik Bayramı'nda ardı ardına! Babam da asker emeklisi ya, «Sıkı dur baba, 30 Ağustos'ta artık cenaze istemiyorum» demiş, kızdırmıştım, ama dayak gerilerde kalmıştı.

İlk ve Ortaokulu Aksaray'da tükettim. Ankara Atatürk ve Kayseri Liselerinin 9. sınıflarını iki yıl teftişten sonra aklıma taktığım, İstanbul Güzel Sanatlar Akademi'sine girdim. Çallı İbrahim atelyesine, ama aklım fikrim, o kargacık burgacık, ama köylü möylü resimleri yapan Bedri Rahmi'de idi, ikinci yıl, biraz da zor Bedri Hocanın atelyesine geçtim. İlk yıl, bir saygıdeğer hocamız vardı, şimdileri Ankara'da. Nedense benim de işlerime bakmazdı! Bir keresinde söylenecek oldum, kapı dışarı etmek istedi, kısaydı boyu ve sonunda sarayın-sonradan yandı-kırmızı kadifeli merdivenlerinden apar topar yuvarlandık, kafamı kaldırıp baktığımda, tepemde müdür Burhan Toprak hayretle bakıyordu, o acemiler atelyesinde iki ay kalmıştım, büyüklerin atelyesine «transfer» edildim, ikinci yıl da Bedri Rahmi'ye, 1953 yılında bitirdim Yüksek Resim Bölümünü, «Hoca»nın atelyesinden.

Bedri Hoca, taşradan gelmiş öğrencilerini zorlardı, oralardan resim yapın diye. Hepimize «damgasını» basmıştır, neden inkâr geline? Bir yaz dönüşü, Aksaray'da diktirdiğim yeşilli karalı pazen gömleğin eşini Hoca'nın sırtında görmüştüm. Hoca ilk anda evde yoktu, eşi Eren Hanım iri yarı ak saçlı bir adamın portresini yapıyordu. Yaptığım resimleri Eren Abla'ya -o bizim ablamızdı- gösteriyordum. Ak saçlı adam, öfkelendi, «Bunlar ne biçim köylü, baloya giden şehirliler gibi» diye kükredi. Tepem attı, «Aklının ermediği işe karışma» diye cevapladım. Bu, meğer Halikarnas Balıkçı'sı imiş, Cevat Şakir. Yazdığı «Aganta Burina Burinata» sına hayran olduğum kişi! Sonra Hoca, yeşilli karalı gömleğiyle geldi, sevdi resimlerimi.

Babam, altı yaşından itibaren eczaneye sokardı bizi. İlkin ilaç kutularına, şişelerine elişi kâğıdına basılmış etiketleri kesmekle başlardık, yavaş yavaş paket dürmeyi, pilül yani hap yapmayı öğretirdi, sonraları en şiddetli zehirlerden oluşan ilaçları da yapar olurduk, çevirirdik eczaneyi. Köylülerle ilk «haşir - neşir» oluşum o yıllardan başlar. Birkaç kez hastane kapısında, eczane kapısında öldüklerine tanık oldum. Sıtma , trahom, verem, frengi, uyuz, solucan... En çok satılan ilaçlar bunlar içindi. Kansızlık, iştah ve kuvvet şurupları, hapları.. Hep havan işiydi yaptığımız ilaçlar, bitik düşerdik akşamları. Çoğunun parası yetmezdi, babam ellerindekinin bir bölümünü alır, onlara han parasıydı, ekmek parasıydı bırakır, gerisini bir deftere yazardı, Ekecik köyünden Garibin Mehmet, 150 Kuruş... gibilerine... Bilirdi çoğunun gelmiyeceğini, kimisi yumurta, bir bakraç yoğurt, bir sıkımlık tereyağ olarak dönerdi, babam inat eder almaz, köylü direnir, sonunda bunların da parası ödenir ve borç silinirdi.

Halkevi başkanıydı babam, en çok Köycülük Kolu'na, Okuma Yazma Kolu'na önem verirdi. «Cebinden» kamyon tutar, köylere giderdik «temsil» vermeye. Pamuktan sakal bıyık, zamk ve eterle karışmış «mahlûl» ile yapıştırılan.

Birlikte gelen, gönüllü doktorlar hastaları muayene eder bu arada, babam da çoğu «örnek» ilaçları ki boldu o yıllar, verirdi. Eşraf pek tutmazdı bu uğraşları, «milletin gözünü açmaya ne gerek var?» diye ,ama pek «diş» geçiremezlerdi babama ve babamın yandaşlarına.

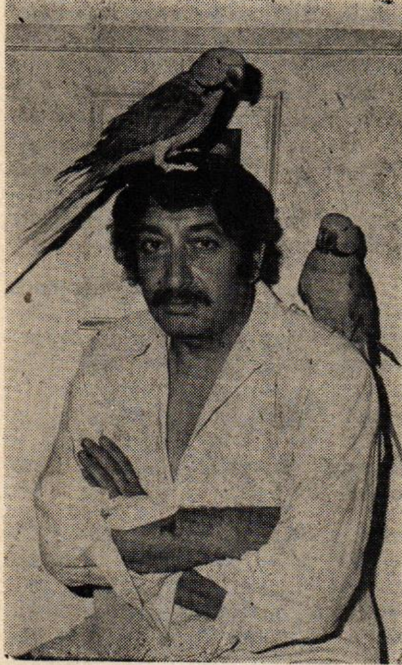
Koymuştum aklıma, eğer «adam» olursam, büyüyüp «adam» olursam, bu ezilen, hor görülen, sömürülen, bu okulsuz, yolsuz, ebesiz, doktorsuz, saç-baş karışık, bitli, pireli, «gicimikli» (uyuz), üstbaş perişan, binbir yamalı insan yığınlarına sahip çıkacak, onların da hiç olmazsa bizim gibi bir yaşama erişmesi için uğraş verecektim. Ölenedek.

Ama işler ters gitti, liseyi okuyamadım, ne kaymakam oldum, ne vali, ne doktor, ne de eczacı, hele bilim adamı, hiç!.. Ankara Atatürk Lisesi'nde işler ilk andan ters gitti. Bu otuziki paçalı, kurvaze ceketi üsten iki cepli, sıskacık, dalağı sıtmadan büyük, benzi sıtmadan atık taşralıyı pek az kişi sevdi. Birisi Edebiyat öğretmenim Fevziye Abdullah, sanırım bir başkası da Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in oğlu Can. Bir diğer Can, Recep Peker'in oğlu, Saraçoğlu'nun küçük oğlu, biraz ürkek, çekingen.

Aksaray Askerlik Şubesi'nin kapısında bir taş heykel vardır. Kıçını «Yufka ekmeği» ile silerken, pat diye taş olmuş! Ol nedenle ekmeğe saygılıydık, yolda en ufak bir ekmek kırıntısı bulduk mu, üç kere öpüp başımıza kor, sonra bir duvarın yarığına bırakırdık.

HEYKELLERDEN OLDUM OLASI KORKARIM

Heykellerden oldum olası korkarım. Herif kıçını ekmekle silince silerkenki durumunda taş oluyor, yani heykel. 1932 yazında Ankara'ya sınıf geçtiğim için ilk gönderilende -ah ne kadar az olurdu bu- Atatürk'leri gördüm. Ama Atatürk yaşıyordu. En çok heykeli de Ankara Atatürk Lisesi Tarih Öğretmeni'nin iki sınıf olarak götürdüğü «Hitit Müzesi»nde gördüm. Bunların çoğu «Tanrı» idi, ayağınız tökezse, Tanrı'ya çarpıyordunuz! Müzede ağzım açık, aptal aptal bakarken, hocanımın sesi müzede patladı, «Kim tükürdü bu aslanın ağzına?» Gerilerdeydim, hemen koştum korkudan çocuklara doğru. Kocaman bir aslan heykelinin kocaman ağzından tükrükler akıyordu, ağır ağır!... Arkadaşlar gelip gidip aslanın ağzı-

na tükürmüşler. Hocanım müzeye sığmıyordu, gazaba gelmişti, Tanrı gibi! Sonunda suçlu bulundu, o akları fırlayan gözleri üzerimdeydi, «Bunu, yapsan yapsan» dedi ve gerisini getirdi :

«Sen yapmışındır, pis Anadolulu!..»

Mendilimle sildirdi, yetmedi, gömleğimle tükettim. Oradan, tuhaf değil mi yine ağladım, Hergele Meydanı'na inip Haşim Ağanın kara Opel kamyonunun kırka yakın müşterisinin birisi olup ver elini Aksaray dedim, beyaz eczane gömleğini giydim, okumadım. Sonra Kayseri Lisesi, leyli ,savaş yılları. Bakımsızlık, vesikalı ekmek karnelerinin, ekmeklerin çalınışı, bitlenme, şu bu, Kayseri, Toros Ekspresi Boğazlayan-dan, Bor İstasyonu, ver elini kamyon, beyaz gömleği giyiş!

Hâlâ haykırırım, yıllardır, aslanın ağzına ben tükürmedim. Ayrıntısı ve gerisi, «Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları»ndadır.

Ağabeyim Nusret İstanbul'da okuyor, eczacı olacak. Suat Derviş'in dergisine de şiirler yazıyor, Suat akrabamız mıymış ne? «Tutuşan Ağaç» şiirinden ötürü polisle başı derde girmiş ağabeyimin. Babam hop oturup hop kalkıyordu. «Bilirim Suat'ı, bacak kadarken» diyor ve ekliyordu, «Bolşeviğin biridir, koca Suat Paşanın kızı» Serveti Fünun falan da salardı ağabeyim şiirlerinin çıktığı.

Babam Vakit Gazetesi alırdı, Son Posta'nın yanı sıra. Vakit, bir aralık, dilde özleşmeye uyup adını «Kurun» yapmıştı ,gazetenin sağ köşesindeki kuponlardan 30 tane salana, en has Rus klasikleri gönderiyordu, epey kitap edindim, Kurun'dan ve Tan'ın 10 kuruşluk «Cep Kitapları»ndan. Okuyordum, okumasına aklım ermeden. Esat Mahmut Karakurt, Server Bedi, Muazzez Tahsin ve niceleri sarmıyordu, babamın deyimiyle «bolşevik»leri çekiyordu içim. Yazanını çizenini. Abidin Dino, Bedri Rahmi, Cahit Saffet, Sabahattin Ali, Suat Derviş, takma adlı Nazım Hikmet.. Ne varsa, o «bolşevik»lerde var gibime geliyordu. Bir de «Vedia Nesin»in şiirlerini seviyordum 7 Gün Dergisi'nde! O Vedia Nesin ki, Hapishaneci Raşit Kemalî de şiirlerine hayran olacak, canı çekip bir aşk mektubu döşenecekti bayan şaire. Vedia Nesin'in yaşı artsın koca Aziz Nesin olacağını nereden bilebilirdi mapus damında, Raşit yani Orhan Kemal!..

Eczanede pek olmayan boş zamanlarımda, en sevdiğim iş, köylülerin anlattıklarını, gözlemlerimi, tıpkı «Yeni Edebiyat», «Ses» gibi gazete ve dergilerde yazılanlar gibi, çizgili ciltli defterime geçirmekti mürekkepli kalemle. Bunları bir gün kısmet olanda hiç bir yerini ellemeden yayınlamak isterim. Sabahattin Ali «Kağnı»yı yazmıştı, «Saman yüklü kağnı» öykümü, yıllar sonra Bedri Rahmi'nin atelyesinde ilk kez gördüğüm Sabahatin Ali'ye, Hoca'nın zoruyla okumuş, utançtan dilim tekleyerek, O'nun, camları pırıl pırıl gözlüğünü çıkarıp bir aralık ağladığına tanık olunca, yutkunup gerisini getirememiştim de hoca «devam et» diye bağırmıştı.

Bakūs Meyhanesinde o patlak gözlü adam, pansiyon sahibinin oğlu Mahmut ile bir yandan şarap içerken bir yandan da kurt köpeğim Tek'e ait öyküleri çaktırmadan dinliyordu. Yine bozulmuştu kafam. Adam resmen sivil polisti, biz Bedri Rahmi'nin öğren-

cisiydik ya, müdürün kafasına göre «solcu», babamın görüşüne göre «bolşevik»tik, adam da polis, elbette görevini yapacaktı!.

Sonra taburesini yaklaştırmış, apaçık dinlemeye başlamıştı bizi! O sırada gazeteci Gece Postası'nı getirdi, Mahmut «Hikâyen çıkmış lan» dedi, patlak gözlü adam da okudu sonra, sonra da «ulan, anlattığın gibi yazsana hıyar» mı ne demişti? Haklıydı elbet, bu patlak gözlü adamın Sait Faik olduğunu meyhaneden çıkarken öğrenmiş ve dost olmuştuk, ölene dek, bir iki yıl dargınlık hariç, it kurt yüzünden.

Hoca'nın atölyesi o dönemin, yanı 1943'lerin kırkdörtlerin en ünlü-babam nur içinde yatsın- «bolşevikler»in değil de «solcu»ların uğrak yeri idi. Yazar çizerlerle dostluklarım burada başladı, yaş farkına karşın, Orhan Veli'ler, Cahit Irgat'lar, Oktay Akbal'lar, hatta ne tuhaf Âşık Veysel'ler, Agop Arad'lar, Orhon Arıburun, Sabahattin Ali, Sabahattin Eyüboğlu, film ve perde sanatçıları, ünlü gazeteciler, «muharrir»ler, Hüsamettin Bozok, daha niceleri sevilesiler, Halim Güzelson'u nasıl unuturum? Orhan Kemal'i de ilk kez orada gördüm, tanıdım, yıllar önce bizim orada hakimin oğlu arkadaşım bellediğim Orhan Kemal'i, hiç değildi, öykülerini delicesine okuyup sevdiğim. Yaşar Kemal ile biz iki «Anadolu ayısı» duman ediyorduk ortalığı türlü patavatsızlık ve türkülerimizle. Orhan Veli ile Lambo'nun meyhanesinde bizim oranın türküsü «Kâzımım aslanım yavrım»ı söylüyorduk usuldan usula.

Bir tatil dönüşü Ankara'dan Aksaray'a geçerken, Fakir Aksoy ile Mehmet Kemal'i tanıdım. O sıralar bazı sanat dergilerinde yazılarım çıkıyordu, kitaplar, öyküler resimliyordum, ikramda bulundular Kürdün Meyhanesinde, yanılmıyorsam parasını da öğrenci paramdan ben ödemiştim!

1949'da sanat yazıları yazayım diye Son Saat Gazetesi'ne gitmiştim, sonunda gazetenin «adliye-polis» haberleri muhabiri oluverdim, 1953'de en çok satan gazetelerden Dünya'ya röportaj yazarı ve yazı işleri müdür muavini, Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik'in yardımlarıyla. Gazetede sanat yazıları yazmak nemene «Sanat sayfası» derken haftada bir, Falih bey ile Bedii Faik'i kandırıp bunu bir ek'e dönüştürmüş, sağa sola posta koymaya başlamıştık Adnan Benk ile. Haldun Taner öykü mü verecek, resimlememi şart koşuyordu ve tastamam 25 lira ödüyorduk. Ataç ile Orhan Kemal'in şive taklidi tartışmaları, Sait'in en güzel öyküleri, Cahit Irgat'ın en güzel şiirleri, Halim Güzelson'un, Metin Eloğlu'nun -Akademi arkadaşım- şiirleri, hele hele Melih Cevdet'in «polemikleri».. Daha niceleri. Ama, «Kasaba Notları»nı Varlık Dergisi'ne ilk olarak koymaya başlayan ve desenlerimi kapak yapan Yaşar Nabi'nin ilgisini unutamam.

1940'larda mı, anımsamıyorum, belki daha sonra, Aksaray'dan gönderdiğim bir yazıyı gören ağabeyim, hemen döşenmişti: «Bir daha o dergiye yazı yazma, sağcıdır o dergi». Bu, Çınaraltı Dergisi'ydi ve ilk ve son oldu yazımın çıkması. Evet ne varsa, o «bolşevik»lerde vardı.

Bir yanda Akademi, bir yanda gazetecilik ve öte yanda da babamın son günlerini geçirmek için aldığı Feneryolu eczanesinde «kalfalık», gün aşırı nöbet gelirdi geceleri ve eczanede yatar kalkardım. Kadıköy'den son vapuru kaçıranların «Otyam bu gece acaba nöbetçi mi?» diye kafa yordukları. Has müşterilerdi Sait Faik, Orhan Veli, heykeltraş Kuzgun, Halim Güzelson, hapiste olan Aziz Nesin'e, bir keresinde kaçak olup saklanan Aziz Nesin'e ilaç, dişmacunu falan alan, en «has ve müdavimler»den. Bilge Karasu, Metin Eloğlu, Mustafa Esirkuş, Nedim Günsür, Orhan Peker,.. Sanırım sağların hâlâ damaklarındadır tadı, saf alkolden özen gösterip özel olarak yaptığım naneli, tarçınlı, limonlu içkiler. Fukara Said içmezdi son zamanlarda, yasaktı içki, kısmeti koyu ıhlamurdu kış geceleri. Feneryolu Kadıköy yaya yirmi dakikadır. Metin Eloğlu ve Halim Güzelson bir «alkolleşme» gecesinde bu yolu dört saatte aldılarsa suç bende miydi? Ama ne var ki «90 derece Alkol» yazılı ve miktarı belli alkol şişesinin neden böyle sık tükendiğini sevgili babam, eczaneyi sattıktan sonra, has adamlarından ve sık sık «heykelini dökeceğim biraz borç ver, alçı alacağız» diye parasını aldığımız ancak hiç mi hiç dökülmeyen heykellerle zengin ettiğimiz babam, heykel yapımcısı Kuzgun Acar'dan «mutad» gevezeliği sırasında öğrenecek ve «bana bunu da mı yapacaktın» diye surat asacaktı. Acaba derim ara sıra, Kuzgun babam ile buluştu mu öte dünyada? Buluştularsa yine beni çekiştiriyorlardır, hele Orhan Kemal, O'nun Yemen anılarına -bir öykü, kimbilir bir roman- çıkarmak için nasıl da içten dinliyordur? Çünkü Orhan Kemal de severdi babamı, O'na ilişkin üç dört öykü yazmıştı.

Orhan dedim, çağrışım yaptı, bugünün şu sıralar kesilen, iyi ki kesildi, içim yanar bu duruma düşmüş gördükçe, usta kalemlerden Bedii Faik'in, Orhan Kemal'in 72. Koğuş'unu bizzat bilir misiniz? Orhan'ın ilk romanlarını, önce takma adla, sonra adını koyarak ilkin Dünya Gazete'nde yayınladığını?

Dünya'da röportajcılığa başladığımda Yaşar Kemal Cumhuriyetteydi. Saklamaya ne gerek var, -yıllar gösterdi- Yaşar'ın abdestini kaçırmıştım. Yalansız, görgüye dayalı, daha yalın ,üstelik fotoğraflı röportajlarım bu alanda Yaşar'ı «tebelleş» olduysa suç bende değil, başta Falih Rıfkı, Bedii Faik ve Orhan Kemal zorlamışlardır, «doğruluğu her zaman tartışılır» röportaj anlayışını yıkmak için.

1956 yılını Ankara'da karşıladım, Yedek Subaylık için göçtüm Polatlı'ya, sonra Askeri Bando Ha-

zırlama Ortaokulu'na resim öğretmenliği asteğmen olarak ve tezkere bırakmadım da Ulus'a geçtim. Daha doğrusu 1956 - 7'de sivilleri giyerek DP döneminin başbelası Ulus Gazetesi'nde «kaçak fikir işçisi» idim. Kaldım orada, Cevat Dursunoğlu, Nurettin Artam ve Nurullah Ataç'ın unutulmaz dostluklarıyla yıllar sürdü bu serüven, sonunda yönetmen Bülent Ecevit'in bir kazığını sineye çekerek, al atını ver tımarımı diyerek 1960 Ak devriminden hemen sonra da ayrıldım! Ahmed Arif'i Ankara'da tanıdım o yıllar. Niceleri gibi..

Ahmed Arif ki, benim için bir ikinci Orhan Kemal'di, kardeşten de öte bir dostluktan, arkadaşlıktan yana, neyi kimden saklamalı, 25 yıllık eşimden ayrıldım, bu aklıma gelirdi zaman zaman ama Orhan Kemal'le darılacağım gelmezdi öyle oldu da, Ahmed Arif ile de! Ne var ki, öl desen ölürüm diyen Ahmed Arif bir yıldır kapımın önünden geçmiyor! Haydi Yaşar Kemal'le altı yıldır selamsız sabahsızız, umurumda bile değil, çok uğraşıyor, uğraşıyorlar Nobel için, inşallah Nobel de verirler, verdirtirler, bu da umurumda değil, yüzünü bin yıl yaşasam görmesem, aramam, canı istemiş selamı kesmiş, vız gelir ama koca Ahmed Arif? Ahmed'i arıyorum, şiirlerini, o şiirleri kadar tatlı ve acı dedikodularını, hele «Fikret ben geldim» diyen oğlu Filinta'yı, burnumda tüten. Suçum sanırım yine bir kişiye yüreğimi olancasıyla vermiş olmam, yeni şiirler yaz demem, insan içine çık, şöyle sendikaların toplantılarına, devrimcilerin arasına gir, çekilme kabuğuna, korkma demem, hay dilim kurusaydı, hay kopsaydı yüreğim de sermeseydim böyle tüm cömertliğimle, vardım üstüne üstüne böyle kollayarak, dostça, arkadaşça, yalansız dolansız ve de çıkarsız, suçum bu'mola?

Çok hayınlıklar gördüm canımı verebileceğim dostlardan, hayatım boyunca, haydi olacak, paraydı, resimdi, fotoğraftı şuydu, buydu veren, onlar için hep koşturan ben oldum, en çok yüreğimi. Karşılığını beklemeden, karşılık elbette aldım, işte böyle «hayınlık» ve «hüsran».. En çok kazıkları da sözüm ona «solcu» geçinen «solcu işportacılar»dan. Hep dolandırdılar, sömürdüler, kene gibi emdiler emeğimi, uğraşlarımı, alın terimi, sırtımdan paralar kazandılar, dostluklar, çıkarlar, sonra kötü kişi yine ben oldum, ama yine de sağolsunlar diyorum, bu, 51 yılın özüdür, değişmeyecek. Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektuplarını yayımlayan Cengiz Tuncer 5 bin liramı üç yıldır ödemiyor, oysa Orhan'ın mezarını yaptıracaktım. Fotoğraflarımı «bolşeviklerin» -babam nur içinde yatsın- şiirleriyle bezeyip yüzbinlerce basıp satan bir 12 Mart zede kişi, değil emeğimin karşılığını fotoğrafların asıllarını bile vermiyor, istemeye utanan da yine benim. AST'ın yöneticilerinden birisi de Mayın adlı oyunumdan kazandı, kazandı, kırk para olsun ödemedi, geçin beni, oyunumda sahneye çıkan altı yaşındaki bebem İrep'in de emeğini çaldı, buna kızıyorum, o kadar.

1962 yılının 2 Ekim'inden bu yana, Cumhuriyet Gazetesi'nin Ankara Bürosu'nda bir fikir emekçisiyim. 1953 yılında evlendim, üç kızım oldu güller gibi. Elvan, İrep, Döne. Elvan'dan bir torunum var bir yaşını geçkin delifişek bir oğlan, babasının adını koyduk, Ali. Eh, çoluk çocuğa, toruna karıştı uslanır diyen oldu mu bilmem, bildiğim aşksız olmam, kimseye fazla kahır çektirmeyeyim dedim, boşandım yeniden evlendim geçenlerde. Üç yıl önce ressam dostum Rasin Arsebük bir eşşek yükü en has boya vermişti ve fırçalar, yeniden başladım resme, dört kez sergi açtım.

Bakıyorum da şöyle geriye, 15 kitabım olmuş, hepsi tükenen, birkaç baskılar yaparak. İki çocuk romanım çıktı geçen ve bu yıl .Mayın adlı oyunum ki parasını Bülent'in iç ettiği yeniden sahneleyen olmadı, Toprak adlı bir senaryom filme alındı. Insan kocadıkça önem kazanıyor bizim ülkede de, şarap gibi! Şuraları buraları ağarınca. Bana da böyle olduysa yine suç bende mi?

Ülkemde dolaşmadık yer bırakmadım, yaz kış demedim, halkımın derdine koştum, köylüsüne, işçisine, elimden geldiğince yaralarına merhem olmaya çalıştım, yazılarımla, fotoğrafla, fırçamla, eczanede çalışırken verdiğim sözümde durdum, seviliyor muyum halkım tarafından, hiç kuşkusuz, şımarmadan evet diyorum, biliyorum da ondan. Bilerek yalan yazmadım elime kalem aldığımdan bu yana. İnsanlara tepeden bakmadım, hep açılan kucak oldum. Bakmayın öf-

kelendiğime, palavralarına şusuna busuna kızıp, Yaşar Kemal'i de, hatta Mehmet Kemal'i de severim, hatta evet Ahmed'i de.

İnsanları sevmekle başlar herşey mi diyordu Sait? Elbette insanları, doğayı, kuşları, çiçekleri, itleri ve de köpekleri.

Uğraşım gereği, İspanya hariç tüm Avrupayı dolaştım. Ötelerde Amerika'yı, Sovyetler Birliği'ni. Aşağılarda, Suriye, Lübnan, İran Irak, Afganistan, Pakistan. Geçen ay kalkıp uçtuk Mısır'a, oradan Yemen'e.. Bir hafta San'a'da kaldık, yazmaya hazırlandığım «Burası Yemendir» kitabım için. Oradan bize öğretilen adıyla Habeşistan'a. Oradan Kenya'ya geçtik, Nairobi'de eyleştik, beş gün, yeni eşim Filiz'le.

Elli yılda güzel dostlar edindim, ülkemde, dünyanın dört bir yanında evler edindim. Kitaplarım çıktı, resimler yaptım, fotoğraflar çektim güzel güzel. Tutulması gereken, birlikte olması gereken sınıfın insanı, sanatçısı olmaya çalıştım. Çocuklarım oldu, torunum. Tükenmek bilmez borçlu bir dairem var, yine borçlu bir arabam dostlarım kefil olup zorla aldırdılar bıldır. İnsanlar sevdim, insanlar sevdi beni dünyanın dört bir yanında.

Ahnası, mihnası, günün birinde evet elbette günün birinde nalları dikip öte dünyaya göçende gözlerim açık gitmeyecek, hele ülkemi, sapına kadar sosyalist bir düzene kavuştuğunu görürsem, böyle ölürsem, seyreyleyin bendeki keyfi öte dünyaya göçerken, neden olmasın?

HRİSTO SMİRNENSKİ

Çevirenler :

A. Kadir - Gülen Fındıklı

1898 yılında Kukuş'ta doğdu. Lise öğrenimini Makedonya'da yaptı. Balkan savaşından sonra ailesi Sofya'ya yerleşti. Orda ilkin sanat okuluna gitti, daha sonra askerî okula girdi ve bu sırada ilk kitabı DEĞİŞİK NİTELİKTE İÇÇEKIŞLER'i yayımladı. İlk şiirleri alaycıydı. Kısa zamanda düzenin kanlı gerçeklerini, halkın kanı pahasına oynanan oyunları ve bu işten yararlananların çıkarlarını anladı Bundan sonra şiirleri kitleleri savaşa çağıran bir nitelik kazandı. Giderek kendisini sosyalist hareketin içinde buldu. 1920'den sonra parti edebiyatının sözcülüğünü yapan dergilerde boy gösterdi. İkinci kitabı LÜKS FİAT hemen tükendi ve bir iki ay içinde ikinci baskısı çıktı. 1920-1923 arasında tüm Bulgar şiirindeki eğilimi değiştirdi. O, Bulgar proleter edebiyatına taptaze bir canlılık, devrimci bir duygu getirdi. Konulara soyut olarak yaklaşmıyordu. Her şiiri, halkın devrimci duygularını uyarıyordu. Onun için sosyalizm, bilinmeyen, esrarlı bir geleceğin sorunu değildi. 1923'te veremden öldü.

GLADYATÖR

Göründü arenada o, sessiz, durgun ve güvenli,
bir elinde kılıç, bir elinde kalkanla,
güzel başı yukarlarda, dimdik;
kalabalığın kükreyişi göklere ağdı.

Girişte bir kız, sırtında ak bir gömlek,
bir sarışın köle, ufak tefek,
altın saçının kıvrımlarına vurmuştu
oynaşıp duran çırağıların şavkı.

Çaldı üç kez kılıcını kalkanına,
ses üç kez havada yankılandı.
Bastı çığlığı dört bir yandan kalabalık,
tembel, zengin, doygun kalabalık.

Bu ne! Çevresinde bi sürü köle!
Bunu nasıl göze almışlardı!
Kalabalık bir düş kırıklığıyla içini çekti.
Gladyatör, ağırbaşlı ve kararlı,
kalkanını ve kılıcını fırlattı attı.

Kavuşturdu kollarını tunç renkli göğsünde,
güçlü, duru bir sesle haykırdı :
«Ey sarhoşlar, eğlenceye susamışlar, hayvanlar,
istediğiniz ne, gene kan ve ölüm mü?

Çeliktendir bedenimde benim bütün kaslarım,
çoğunuz bilir bu amansız gücü.
Ateşte dövülmedi kılıcım, dövüldü kanda,
çoğunuz bilir, onu nasıl, nereye dek saplarım.

Hiç ayrılmadım burdan yenilgiyle, utançla,
seyrettiniz çok geceler burda beni
dövüşürken öz kardeşlerimle, yaralarken, öldürürken
öz kardeşlerimi,
ama işte, bu gece sizi çağırırım savaşa...»

Soylular başladılar kaçışmaya çil yavrusu gibi,
çığlıklar ata ata, itişe kakışa.
Aldı yerden kılıcını o, atıldı kaçan düşmana doğru,
peşinden gelenlerle, kabaran kalabalıkla.

Şaşkın muhafızlar durdurmaya çalıştılar köleleri,
sarı kum birdenbire bulandı kana,
yeni köleler belirdi, dalga dalga, kabara kabara,
kükreyen bir sel gibi, allak bullak.

Bizim gladyatördü en önde giden,
en önce de o düştü, göğsünden vurularak,
öbürleri atıldılar ileri bana mısın demeden,
tek amaç özgürlük içinde sahipsiz yaşamak.

Kan köpük bir öfke aktı kente,
bir o kaldı, altın saçlı köle,
kar beyaz giysiler içinde bir ruh gibi
kapanmıştı yiğitin üzerine inleyerek.

Çaldı kentte kanlı öç saati,
dalgalar süpürüverdi kenti bir anda,
korkunç haykırmalarla çınladı gök.
Kölelere önderlik eden Spartaküs'tü...

KESİT

KİTAPLAR

« Panzerler Üstümüze Kalkar »

Enver Gökçe'nin, ilk basımı 1973 yılında yapılan **«Dost Dost İlle Kavga»** kitabından sonra ikinci kitabı «Panzerler Üstümüze Kalkar»da yayımlandı. Hayatını halkına adamış sosyalist gerçekçi bir şair Enver Gökçe. Şiiri ile hayatı arasında kurduğu parelellik, halkı ile hayatı arasındaki paralellik kadar sağlam düzeyde bir şair. Dahası, bugünün sözde devrimci, ama özde evrimci olan sanatçıları gibi «halkla bütünleşme» diye bir sorunu yok. Çünkü halkın kendisidir Enver Gökçe. Topraksız köylülerin, hor görülenlerin, faşizme karşı dövüşenlerin, sömürülen yığınların kanı ve teridir şiiri. Kısacası, halkın dünden bugüne uzanan demokrasi ve özgürlük mücadelesini şiirlerinde en yalın, en özgün biçimde yansıtan bir sanatçıdır. Ürünlerinde, süsleme ve söz sanatlarına başvurmaz. Kendi sözleriyle «şiiri daha basitleştirmekle, halkın daha kolay anlayabileceği bir tarzı» dener. **«Panzerler Üstümüze Kalkar»**daki ürünleri bu yalınlığın örneklerini içerir. Tek sözcüklerden oluşan dizelerle kurar şiirini. Elbet bu tarzın kendi içinde sakıncaları vardır. Bir kere çok dikkatli okumayı gerektirir. Yoksa vurguları yakalamak, sözcüklerin içerdikleri anlamı yakalamak, şiirin bütününü içeriğini kavramak zorlaşır. Çünkü, basit gibi görünmesine karşın, yaygın bir deyimle, «iğne ile kuyu kazmaya» benzer Enver Gökçe'nin şiir işçiliği. İkinci bir özelliği de, **«Dost Dost İlle Kavga»**da ustalıkla yararlanmayı yeni şiirlerinde de sürdürmesi. Uluslaşma öncesi yerel edebiyatların zengin öğeleri, biçimi oluşturmak için değil, öze katkısı oranında yer alırlar.

«Panzerler Üstümüze Kalkar» on iki parçadan oluşan bir destan. Keban dolaylarının insanı bu destanın bireyleridir. Genellikle, yoksul köylüler, öze ilişkin sorunlarıyla yansıtılmıştır. Yarı - sömürge yapının kırılması için mücadele veren **«Külli / Topraksız / Külli / Arkasız / Ve /Horlanmış»** insanların mücadelelerindeki temel ve belirleyici olan noktalar öne çıkarılarak yansıtılmıştır.

«Dost Dost İlle Kavga»daki şiirleri ile **«Panzerler Üstümüze Kalkar»** arasında, biçimsel ayrılıktan başka ayrı bir yön göremeyiz. Türkülerin, ağıtların yapısına devrimci öz katma özelliği alttan alta sürmektedir. Öze ilişkin sorunsal ise toplumun değişim sürecindeki gerçekliğin başkalığıyla çakışmaktadır. İmge düzeyi daha da yalınlaşmıştır. İmgeler gene vurucu anlamlar katmıştır şiirine. Bir pramidi oluşturan yapıtaşları gibidir sözcükler bu şiirlerde. Bu yapıtaşlarından birini söktün mü pramit yıkılmaya yüz tutmaktadır. Kısacası, sözcükler, yerinde bir deyimle «cuk oturmuştur».

Enver Gökçe, «Zülum bayraklarına küfrettiğimiz» bir çağın destanını yazarken, halkın hayatından, hayatın anlamını bütünleyen ayrıntılardan da söz açmaktadır. Türkiyeli halkın hayatıyla kaynaşmış, onsuz olunamaz şeylerdir bunlar. Doğa ise makinayla vuruşan doğadır. Bu doğada, kar gibi beyaz ekmek, nergisler, koyungözleri, kerpeten gibi tavşan kanı çay, yeşil soğan da vardır. Suları, ırmakları, çayları bu zulüm toprağını sular. Diyeceğim, Enver Gökçe'de doğa insanla içiçedir. Doğayla insan arasındaki ilişkiyi, bütünlüğü yansıtmıştır.

Söyleyeceklerimizi özetlersek, sanatını emekçi sınıfların kurtuluşuna adamış bu alçakgönüllü kültür emekçisinin **«Panzerler Üstümüze Kalkar»** adlı yeni yapıtını mutlaka okuyalım. Bu destan, Türkiye toplumunu derinlik ve bütünlük içinde yansıtan; devrimci duyarlığın onurunu yeniden burçlara çeken niteliktedir.

Ahmet Ada

Türkoğlu Cıbır ile Acemoğlu Gaffar

M. Zeki Niksarlı yeni bir ad. «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu «Gaffar» ikinci romanı. İlki, «Haydutçuk» adını taşıyor. Bir gazetede tefrika edilmiş. Bunların

dışında «başkaca yayımlanmış bir yazısı yok.

«Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar» iki kişinin serüveni üzerine kurulmuş : «Türkoğlu Cıbır Salih» ile «Acemoğlu Gaffar»ın. Iki ayrı ülkenin insanı bunlar : Biri Türkiyeli, diğeri İranlı. Bu iki kişinin serüvenlerini sunarken ortak bir nokta, bir kesişme noktası gözetmemiş yazar. Bu bakımdan, belli bir «durumu»un çevresinde bir araya gelmiş; şu ya da bu nedenle aralarında ilişki ve bağlantı kurulmuş insanların serüvenlerinin anlatıldığı bir yapıt değil «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar». Romanın bu iki temel kişisinin serüvenleri birbirinden bağımsız olarak gelişiyor. Her birinin serüveni, kendi bağlamı içerisinde düşünüldüğünde, bir bütün. Ama birbirine karşı ilgisiz. Kısa bir an için, o da rastlantısal bir biçimde, bir araya gelmelerini saymazsak, iki değişik ilişkinin insanı Salih'le Gaffar. O denli ki, bir yerden sonra insan, bu iki kişinin serüveninin neden ayrı ayrı değil de, bir romanın çatısı altında sunulduğunu düşünüyor. Düşünme gereksinimini duyuyor.

Yapıtın sadece **olayların sunuluşu yönünden** iç bütünlüğünden yoksun olduğunu ileri sürerken, bilerek gerçekleştirilmiş ya da kendiliğinden ortaya çıkmış bir durumu gözönünde bulunduruyorum. Kendi içinde tutarlı bir biçimde sunulan, ancak birbirine karşı ilgisiz duran bu iki isnasının serüveni, yan yana gelince, bir bütünün ortaya çıkmasına yolaçıyor. Daha doğrusu da, bu iki insanın ülkelerinin birbirine yakın ekonomik ve toplumsal yapıya sahip bulunmaları nedeniyle, onların iki ayrı düzlemde geçen serüvenlerinin bir bütünü somutlaştırdığı düşünülebilir. O bütün ise, emperyalizmin ekonomik ve toplumsal bakımdan etkisi, giderek de denetimi altında bulunan toplumların panoraması olarak belirlenebilir.

«Acemoğlu Gaffar» bir treyler sürücüsü. İngiltere - İran arası çalışıyor. Kendisi gibi bir sürücü olan Hatayi'nin etkisi ile sosyalist düşünceye yönelmiş. Tutarlı bileşimlere ulaştığı söylenemez. Çokluk, gerçekliğin çelişik yapısı karşısında bocalar. İngiltere'den İran'a varmak üzere yola düşmesi ile başlayan serüveni, yolda-izde karşılaştığı kişilerle yaptığı konuşmalarla sürer. İran'da, Hatayi'in tutuklanması üzerine, «muhalif»lerden olduğu gerekçesi ile gözaltına alınıp bir günlük işkenceden sonra salınması ile sona erer. Onun bu serüveni aracılığı ile İran'ın kimi gerçeklerine sokuluruz. Ancak o ülkeyi siyasal yapısı ile algılarız. Bu yapıyı belirleyip biçimleyen ekonomik yapıyı göremeyiz. Onu göstermez bize yazar.

«Türkoğlu Cıbır Salih» ise, Niksarlı yoksul bir köylü. Çiftliğinde bekçilik yaptığı Markacıoğlu'nun vermeyi yükümlenip de bir türlü ödemeye yanaşmadığı iki bin liralık alacağının peşindeki serüveni ile sunuluyor. Bu serüvende düştüğü yarı acınaklı, yarı gülünç durumlar aracılığı ile de yazar, Türkiye toplumunun belli bir kesiminin sınıf ilişkilerini, hiç değilse de zengin - yoksul karşıtlığını yansıtmaya çalışıyor. İran'ı siyasal yapılanması içerisinde yansıtmayı deneyen yazar, Türkiye'yi ekonomik yapılanması içerisinde sunmayı deniyor.

Bu görünümün gerçeğe uygunluğu, yazarın bilinç düzeyi ile ilintilidir. Bu açıdan yapıta yaklaştığımızda, Niksarlı'nın pek çok konuda bilgisiz olduğunu görüyoruz. Ama en yanılgılı olduğu konu, «devlet».

Bir anlatı olarak alındığında, «Türkoğlu Cıbır Salih ile Acemoğlu Gaffar»ın okunduğunu, yazarın kendisini okutmayı başardığını söyleyeceğim. Ama, romanın temel kişilerinden biri olan «Acemoğlu Gaffar»ın olaylar karşısındaki somut tavır almaları ile değil de, o durumlara ilişkin düşünceleri ile sunulmasının üç boyutluluk kazanmasını önlediğini; sunuluşta bir bütünselliğin olmamasının, romanın bir **kesitler toplamı** olarak kurulmasının, kimi parçalara **atılabilirlik** havası verdiğini de belirtmeden edemiyeceğim.

Mehmet Ergün

TELEVİZYON

Ne Seninle Yaşanır Ne de Sensiz (II)

Televizyonsuz yaşanabilir mi? Yaşanabilir, demek oldukça zor, hatta **«oldukça»** nın da ötesinde bu zorluk. Bu, otomobilsiz, uçaksız, trensiz yaşanabilir demek kadar zor. Bunlarsız yaşayanlar yok mu? Elbette var. Ama amaç uygarlığın yarattığı yaşamı kolaylaştıran araçların insanların yaşamını zindana çevirmeden yaygınlık kaaznmaları. Teknolojik gelişimin belli bir evresinde atomun parçalanması ve nükleer enerjinin elde edilmesi nasıl bir çeşit gerekli ve zorunlu idiyse, televizyonun bulunup yaygınlık kazanması ve kitleleri etkisi altına alması kaçınılmaz bir olguydu. Bütün büyük bulgular gibi televizyonun da birey ve toplumla ilişkilerinde ikili ve karmaşık bir gerçek var. İnsan, öteki bulgular gibi onun nasıl olup da insan ve toplum yararına kullanılmadığına şaşıyor; ama televiyonun politikanın ve sermayenin elinde yozlaşmış ya da yozlaşmaya aday br araç olduğunu düşünmedikçe. En son söyleyeceğimizi, şimdiden söyleyip sıkıntıdan kurtulalım : **Televizyonun halka yararlı olabilmesi için onun doğrudan doğruya halk tarafından yönetilmesi ve denetlenmesi gerekir.** Bu yönetimin de uzaktan ve dışardan dolaylı yolla yönetilmesi tehlikeleri var, ama öteki yönetim biçimlerinin yanında daha az tehlikeli bir yönetim türü olup bildiğimiz kadarıyla yeryüzünde henüz bir uygulamalı örneği de yok.

Kimi aklı evvellerin Beyoğlu-Bebek-Şişli-Kavaklıdere Çankaya dolaylarında yaşayan üniversite ve meyhane arkadaşlarının sözlerine ve iş olsun diye tiyatro ve sinemateklere gitmelerine bakarak **televizyon sıtmasının** ülkemizde geçmeye başladığını sallamalarına, dünyadan bazı «tipik» örnekler

vermelerine rağmen, bu sıtma ne geçmişe ne de geçeceğe benzer. Böyle bir ham savda bulunmak ülkemizde ve dünyada televizyonun sosyolojik ve psikolojik varlığını yadsımak olur. Televizyonun tası tarağı toplayıp gitmesi, «bir varmış bir yokmuş»a dönüşmesi, yok olması ve de tavsaması olanak dışı! Bunu böyle bilelim, bundan böyle de belânın yok olması tatlı hayallerini bir tarafa bırakıp, nasıl daha büyük bir belâ kesilmeden insanlığa yararlı olacağını düşünmeye başlayalım. Bu girişimin yollarından ikisi şunlar : Yazarlarımızın, düşünürlerimizin, toplumbilimcilerimizin televizyonu, Türk toplumunun televizyonla ilişkilerini incelemeleri, uygulanabilecek olumlu yöntemler araştırmaları, yayınevlerimizin Jean Cazeneuve, Mac Luhan vb., yazarların yapıtlarını dilimize çevirtip yayınlamaları. Öte yandan televizyon seyircisinin eleştiri gücünü geliştirmek, ona görüntüleri çözümlemek ve yargılamak yeteneği de vermek gerekir; yani, televizyon seyircileri televizyonu okumayı öğrenmeli. Çünkü görüntü yalan söyleyebilir, bir kurgu (montaj), bir çerçeveleme (kadraj) gerçeği değiştirebilir, ayrıntıları abartıp gerçeği ve özü gizleyebilir. Daha açığı ,seyirciyi bir ses ve görüntü alıcısı, br ilaç alıcısı durumundan çıkartıp ona görüntüye karşı alerjik bir yapı kazandırmak gerekir.

Federal Almanya'nın ZDF televizyonun yapımcılarından Helmut Greulich yukarda sözünü ettğimiz türden programlar yapmaya meraklı bir arkadaş; yani fincancı katırı ürkütücülerinden. Bir gün şöyle bir deneye girişmeye karar verir Helmut Greulich : **İnsan televzyonsuz yaşayabilir mi?** Dört hafta sürecek bir deney. Berlin'in işçi mahallelerinden iki aile seçiyor, birbirleriyle dostluk ilişkileri olan iki aile : Volkerler ve Schneiderler. Erkekler 40 ve 28 yaşlarında, bir sigara fabrikasında geceleri çalışıyorlar; yaşları 40 ve 25 olan kadınlar da aynı fabrikada çalışıyorlar. Bu iki ailenin televizyonsuz yaşamlarını ve davranışlarını bir öğrenci grubu görüntülemiş ve ZDF de yirmi saat tutan bu kayıdı kronolojik sıraya göre yayınlamış. Durum TRT televizyonunun yöneticilerinin ilgi ve bilgilerine sunulur.

Deneyin başlangıcı tam bir mutluluktur. Volkerler ve Schneiderler daha çok dışarı çıkacaklarını

Soruşturma kâğıdını size iletebilmemiz için aşağıdaki kutuları doldurup keserek, ya da bir benzerini yazıp hazırlayarak bize gönderiniz.

Adınız, Soyadınız : ....

Adresiniz : ....

....

....

....

Adınız, Soyadınız : ....

Adresiniz : ....

....

....

....

Adınız, Soyadınız : ....

Adresiniz : ....

....

....

....

Adınız, Soyadınız : ....

Adresiniz : ....

....

....

....

düşünürler. Dansa ya da lokantaya gideceklerdir, hatta birlikte bir geziye bile çıkacaklardır. Bay Schneider daha etkin olacaklarını, birbirlerine daha çok zaman ayırabileceklerini, Bay Volker'e gelince dışarı daha çok çıkacaklarını, konukluğa gideceklerini, içinde yaşadıkları dar çemberi kırıp silkinebileceklerini düşünür. Düşünürler, ama sıkıntı gelmekte gecikmez. Televizyonu bu kadar özleyecekleri akıllarına bile gelmemiştir başlangıçta. Ne yapacaklardır? Ne yapabilirler? Müzik dinlemek mi? İnsan durmadan müzik dinleyemez ki, sinirleri bozulur. Dansa mı gitmeli? Bir gece, dans dönüşü, Bayan Volker'in ayakları o kadar ağrımaktadır ki bir daha dansa gitmeye tövbe eder.

Üçüncü haftanın sonunda deney yaşamı bir drama dönüşür : Bol bol, belki de gereğinden fazla konuşmuş ve tartışmışlar, birbirlerini en ince ayrıntılara kadar gözlemişlerdir, dalaşmaya kadar vardırmışlardır işi. Televizyonun tadına bakmış olanların televizyonsuz kalmaları ta mbir felâkettir onlara göre artık. Bizim altmışına yaklaşan kayınvalidemiz de kendisi ve eşi adına televizyonu yapanlara sabah akşam dua ediyor, televizyonun kendilerini sağır bir yalnızlıktan kurtardığını ileri sürüyor. Çünkü hayırsız oğluyla kızı evlenip evden ayrılmışlar ve ancak yazı deniz kıyısında

geçirmek bahanesiyle ziyaretlerine gelmektedirler.,

Nihayet, iki ailenin cehennem yaşamı Paskalya yortusu sırasında sona erer ve tekrar televizyonun egemenliğine girerler. Ama bu kez durumlarının farkında ve bilincindedirler. Onlara göre en büyük tehlike, televizyonun zaman kullanımını düzenleyip saptayan bir güç olması. Ama, buna rağmen, Bayan Volker, kendini ondan kurtaramaz, televizyonunu tatil günlerinde bile bütün gün açık tutar.

Programın yapımcısı bu deneyden sonra şöyle der : **«Televizyon benim tanıdığım en etkili uyuşturucudur.»**

Televizyonsuz insan garip bir yaratık değildir, en azından olanlar kadar garip bir yaratıktır. Ama milyarlarca insan robot hayatı yaşamaktadır. Evlerine girince, ilk sine basmak, sonra da bir koltuğa kurulmak. Hiç bir şey olmayan, hiç bir şey geçmeyen bir yaşamda, görüntüler bütün konuşmaların yerini tutar. Bayan Schneider'e göre her şey otomatikleşmiştir, televizyonun sesini dinlemek dinlendiricidir... Ekranda anlatılan şeylerden dolayı değil, sadece orada bir şeyler görülebildiği için.

Fransa Kültür Bakanlığının son yaptığı araştırmaya göre, ortalama bir Fransız vatandaşı haftada 15,7 saatini televizyon alıcısının başında geçiriyor. 1977 yılında doğan bir çocuk, yaklaşık olarak en az 60.000 saat televizyona bakacak. Televizyon sahiplerinin % 30'u program seyretmedikleri zaman bile televizyonlarının açık kaldığını söylüyor. İşte böylesine büyüleyicidir bu mavimsi ışık. Hava karardığı zaman, bir gecekonduyu bile, bir saraya çevirebilir. Büyüsel midir televizyon? Tabii ki hayır. Gelişmiş ülkelerde ve ülkemizin belli bir kesiminde, buz dolabı ve otomobil kadar vazgeçilmez bir araç. Ama bir başka kesimi için de (yani gecekondular, mahalleler, kasabalar, köyler, yani çalışan sınıflar için) tam bir büyüsel!

Vaziyetin durumu işte böyle beyler!

TRT ya da başka bir kuruluş bildiğimiz kadariyle, Türkiye'de sağlam bir araştırma yapmamışlardır. Ama, yukarıda andığımız araştırmaya göre, görüşleri alınanların yarısı, televizyonu umursamayabileceğini söylüyor, öbür yarısıysa 100 saatlerinin 26'sını televizyonları önünde geçiriyorlarmış.

Vaziyetin durumu işte böyle beyler!

Böyle ama, televizyonu ele geçiren her seyirci dalkavuğu yönetici, ülkemizde yayın saatlerini arttırmakla övünüyor. Durumun tehlikelerini görmeleri için, böylelerine ilkin şöyle Abdülcanbazvari bir Osmanlı tokadıyla başlayarak meydan dayağı atmak gerek galiba.

Tabii, elin oğlu, bizimkiler kadar «Ş a b a n» olmadığı için, televizyon, İzlanda'da perşembe günleri yayın yapmıyor ve yaz aylarında dört hafta kepenkleri indirip tatile çıkıyor.

Kendimizi, yoksuiluğun ve sömürünün gerçek nedenlerini bilmedikleri için, suçu, üretim aracı makinelere yükleyip onları yok ederek kurtulacaklarını sanan 18. ve 19. uncu yüzyıl zanaatkârlarına işçilerine benzetmeden biraz soluk alalım.

Televizyon, nereden bakılırsa bakılsın, iyi yüzünün «yazı» sının arkasında kötü yüzünün «tura»sını da taşıyor. Televizyon dünyayı odama, ayağıma getiriyor, diyor ona sığınmak için, yakın çevrenden, günlük sıkıntılarından kaçıyorsun. Diyorsun ki, televizyon insanları ortak bir duyarlığa, ortak bir düşünce oluşturmaya götürüyor, bütünleştiriyor; ama bunu derken onun bireyin çevresinde aşılmaz, özel evren duvarları da ördüğünü farkediyorsun. Batı dünyasında yapılan bütün araştırmalar, seyircilerin, televizyondan eğlendirmenin, iyi vakit geçirtmenin dışında bir şey beklemediklerini gösteriyor. Ülkemizde seyircilerin kendi vicdanlarıyla başbaşa kaldıkları zaman, bu «eğlendirme ve iyi vakit geçirtme» açısından Cem televizyonuyla Şabanbey televizyonu arasındaki büyük farklar gördüklerini sanmıyoruz.

Şimdi, kendisine iyi televizyonu götürmeyi amaçladığımız seyirci, evinden çıkmak istemiyor, komşularını, kendisini ve ailesini gittikçe daha az tanıyor ve böylece televizyon, bir çeşit hayat kemirgeni durumuna giriyor.

Bu durum, bizim televizyonu doğrudan doğruya halka yönettirmek önerimizle çelişmiyor mu? Hayır, çelişmiyor. Bu durum, seyircinin televizyon karşısındaki edilgen varlığının bir sonucu. Oysa biz, seyirciyi bu tozlu edilgenlikten çıkarmak ve onu etkinleştirmek istiyoruz.

Televizyonun yayılmaya başladığı yıllarda, onun halk yığınları ve sınıflar arasındaki büyük uçurumu kapatacağına inanılıyordu. Ama INA'nın (Görsel-işitsel ulusal enstitüsü) iki araştırmacısı Michel Souchon ve Nonique Sauvage,a göre gruplar arasındaki fark gittikçe artıyor. Çok televizyon seyreden grup, daha fazla seyrederken daha az televizyon seyreden grup (kültürel ayrıcalığı olan), gittikçe daha az seyrediyor televizyonu.

Televizyon, her şeye rağmen, ne yazık ki, okulun ve ailenin yerini alıyor. İnsanın hayata hazırlanmasında, ne yazık ki, baş köşeyi tutuyor. Ana-babaların artık çocuklarına masal anlatacak vakitleri yok. **«Nine»**lik görevini televizyondan bekliyorlar. Peki, insanları televizyonun hayata hazırlamasına iç rahatlığıyla boyun eğecek miyiz bu durumunda!? Günümüzün koşulları içinde tartışma seçeneğine sahip olmadığımız bir durum bu. Televizyonu, insanlığın yararına evcilleştirmek istiyorsak, politikacılar, tüm seyirciler, bir yapımın gerçekleşmesinin her evresinde katkısı olan profesyonel televizyoncuların onun baştan çıkartıcı parlaklığına, meslekî çarpıcılığına daha az kapılmaları gerek. Yani herkesin daha az bencil olması gerek. Yoksa, televizyon denen insan bulgusunun pek yakında, bir Frankeştayn'a dönüşmesi işten bile değil. Bunun önlemleri yok mu? Var elbette. Yöneticilerin, politikacıların daha az işe karışmaları, yapımcıların daha az bencil olmaları, seyircinin eleştiri gücünü geliştirmeleri, özellikle ses ve görüntü evrenine kolayca giren çocuk seyircilere ses ve görüntü alfabesini öğretmeleri, televizyonu kendi kendini doyurma aracı olarak değil, halkı geliştiren, yaşama karşı silâhlandıran bir araç olarak görmeleri gerek. Yoksa, bütün bu anlattıklarımıdan sonra, hiç kuşkunuz olmasın, televizyon, milyarlarca Frankeştayn yaratacaktır! İşte o zaman ayıkla bakalım, ayıklayabilirsen pirincin taşını.

Oktay Güneş

GÖRÜŞLER

Felsefe ve Toplum Bilimlerinin Değeri

«Kral öldü! Yaşasın Kral!» çığlıkları geliyor her bir yandan kulaklarımıza. Bu sözler bize bir tiyatro veya bir opera sahnesini anımsatıyor âdeta. Kendimizi Shakespeare'in bir oyununda veya Brecht'in bir sahne düzenlemesinde sanabiliriz. Oysa her ikisi de değil gerçekte.

«Felsefe öldü! Yaşasın Felsefe!» Bunlar da apayrı nitelikte çığlıklar. Kulaklarımızı rahatsız ediyor. Ussal yapımıza ters düşüyor.

Niçin bütün bunları söylüyorum bu yazıya başlarken? Sorunun yanıtını vermek çok kolay olsa gerek. Gazetelerin birinde, ülkemizdeki toplum bilimlerinin acıklı durumundan söz ediyor, görkemli, ünlü öğretim üyelerimizden biri. Ayrıca konuya birçok açıdan da doğru değiniyor. Sorun şu gerçekte : Niçin Türkiye'de toplum bilimlerine yeteri ölçüde değer verilmiyor veya eğitim politikamızda teknik bilimlerin yanında gerekli ilgiyi göremiyor?

Çünkü ülkemizde her şey plansız bir «üretim-tüketim» ekonomi modeli gereğince gerçekleştirilmek isteniyor. Bu tür bir ekonomi yapısına göre, bütün amaç yalnızca üretmek ve üretme gücünün çok üstünde gereksiz bir tüketime geçmektir. Durum böyle olunca, daha küçücük yaşlarda, ailenin toplumsal olarak dayandığı sınıf ne olursa olsun, anne ve babalar çocuklarının doktor, mühendis (her şeyin mühendisi), mimar v.b. meslek dallarından yetişmelerini istediklerinden, bu hammadde bireyleri kendi doğrultularında ve özlemlerinin çerçevesinde etkilerler. Öyle sanıyorum ki, ülkemizde hemen hemen hiç bir aile yoktur ki, orada doktor veya mühendis olmayı arzulayan çocuğa, ebeveynleri bu mesleklerden herhangi birini seçme yerine, felsefe, sosyoloji ya da psikoloji öğrenimi görmesini salık versin. Ayrıca, bu belirlememizin tam tersine, eğer çocuk büyük bir şans eseri, bu dallardan birini, öğrenimi için gönüllü olarak seçmiş ise, onu bu tür öğrenimden caydırmak için her yola başvurulur ailesi içinde. Çünkü açıkça bilinir ki, bu dalların çalışma alanları teknik dallara oranla çok daha az ve sınırlıdır. Üstelik, bunun yanısıra kazancı da karşılaştırılamayacak ölçüde alçak gönüllülüğü gerektirir.

Oysa yabancı ülkelerde (özellikle Batı ülkelerinde) toplum bilimlerinin herhangi bir dalında eğitim görmüş bir birey çok daha kolay koşullar çerçevesinde iş bulur ve yaşamı için gerekli ekonomik kazancı sağlar. Yine kesinlikle ve açıkça söyleyebiliriz ki, gelişmiş dediğimiz ülkelerde felsefe'den mezun olmuş bir kimse rahatlıkla gazetecilik mesleğinde,

radyo veya televizyonda, çevirmenlik işlerinde (toplum bilimlerinin her bir dalı için, o daldan yetişmiş uzmanlar çevirmenlik yapmaktadır. Çevirmenlik için yalnızca yabancı dil bilmek yeterli görülmemektedir.) çalışabilme olanağı bulmaktadır. Ayrıca, A.B.D.'inde, sinema endüstrisinde psikolog ve sosyologlara verilen değer başlı başına önemli bir olaydır. Yani film şirketleri (Ornek; Paramount gibi) çekilecek filmlerin ortaya çıkardığı iletişimsel sorunların çözümünü, belli bir ölçüde psikolog ve sosyologlara danışarak bulmayı yeğlerler.

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle çöken Alman sinemasının bugünkü yaratıcı kuşağı toplum bilimleri öğrenimi görmüş, bu süzgeçten geçmiştir. Ayrıca, bunların içinde felsefe eğitimi görmüş olanlar önemli bir yer tutar. Çünkü, bu gibi yabancı ülkelerde her okuyan, üniversiteye giden, bizim ülkemizdeki gibi ,yalnızca doktor ve mühendis yetişmek istemiyor. Yani tam tersine, bu gibi dalları seçenler bulunduğu gibi, felsefeci, psikolog ve sosyoiog olmayı isteyenler de var. Doğal olarak, bu dalları kendiliğinden ve bilinçli olarak seçenler arasından ünlü düşünürler yetişmektedir. Bu da gösteriyor ki «gelişmiş» dediğimiz ülkelerin toplumları, ürettikleri düşünürlere gerekli değeri verdiği gibi, onları benimsiyor. Böylece kendi kültürünün oluşmasında, yetiştirdiği düşünürlerin birer odak noktası olduklarını kabul ediyor.

İşte bu nedenle, yetişmiş düşünürlerin birçoğu ülkelerinin sorunlarına ekonomik, politik, töresel ve estetiksel açılardan yaklaşarak ussal çözümler ararlar. Düşün Tarih'inde bunun böyle olduğunun birçok örnğini açık ve seçik olarak görüyoruz.

Şöyle ki, bir ülkede - özellikle Türkiye'de- toplum bilimlerinin gelişmesi için. İlk önce devlet'in en önemli bakanlıklarından birini oluşturan Milli Eğitim Bakanlığı'nın Orta Öğretim'deki Felsefe Grubu derslerini bir matematik veya bir fizik dersine oranla daha az önemliymiş gibi göstermemesi gerekir. Yani öğrenci bu öğretim yılları sırasında Felsefe Grubu derslerini gereksiz bir öğrenim niteliğinde görmemelidir. Başka türlü söylersek, bu grubun derslerini en az Fen Grubu dersleri ölçüsünde değerli bulmalı ve değerlendirmelidir. Toplum bilimlerinin evrensel gerekliliğine, birey orta öğretim yılları sırasında aldığı eğitimle inanabilir ancak. Oysa, ülkemizde bunun tam tersinin gerçekleştiğini görüyoruz.

Çünkü tüm öğrendiklerimizin kökeninde -Düşünce Tarih'i bunu gösterir- Felsefe'nin kaynağı bulunmaktadır. Karl JASPERS şöyle diyor «Felsefe Denemeleri» adlı yeni yayımlanmış bir kitabında : Felsefe öğretimini orta öğretim yılları sırasında başlatmak gerekir. Felsefe'yi öğretmemek, ilkönce insan varlığına, varlığının ne olduğunu öğretmemektir. Kaldı ki, insan varlığına varlığının ne olduğunu öğretmemek demek, onu kör etmek,ancak bir aygıt olarak ele almak demektir. Jaspers, felsefe'nin insan varlığını kör olma ve aygıtlaşma durumundan kurtardığını söylemek istiyor. (1) Çünkü insan öyle bir varlıktır ki, ilk önce kendine, sonra ilişkide oduğu bir başka özne'ye sorular yöneltir, ve yanıtlarını arar. Hegel'in de belirlediği gibi, insan varlık olarak Tarih'i oluşturduğuna göre, insan adı verilen bu varlık her şeyden önce, bu nedenle de her şeyden daha çok bir Bilinç'tir. İşte Bilinç olması, onun Tin (Us, Ruh ve Bilinç bileşimi) olarak belirlenmesini ve Tarih'e yansıyarak Tarih'i oluşturmasını sağlar. (2)

Buradan kalkarak, tüm bireyler, tüm bireylerin oluşturduğu tüm toplumlar, tüm toplumların örgütlenmesinin sonucu ortaya çıkan tüm uluslar bu yansımanın Tarih içindeki tek ve evrensel kanıtıdır. Öyleyse Felsefe, bireyden, toplumdan ve Tarih'ten kopuk olarak yalnız ve tek başına, olumsuz koşullar çerçevesinde varolamaz. Varolması için bu koşulların gerekliliği başlı başına evrensel bir koşul olduğu gibi, gerçek özgürlük de saltık bir biçimde bu koşulların oluşması için bir gerekliliktir. Ayrıca bu gereklilik evrensel bir niteliği de içerir yapısında. İşte o zaman felsefe, yalnız felsefe değil, onunla birlikte tüm toplum bilimleri —ilkbaharın doğaya getirdiği, tüm doğanın da tüm yaşama ve tüm insanlığa getirdiği bir çiçekleme, yeşerme, biçimlenme, yani yeniden doğma, canlılık, yaşam kazanma gibi —yeşerecek, canlılık kazanacak, çiçeklerini açacaktır. Ancak bu canlanan, yeşeren ve çiçek açan nesneler yeni ürünler verebilirler. Doğanın diyalektiği evrensel bir biçim olarak bunu gerektirmektedir.

İnsan varlığı toplum varlığı veya toplum varlığı insan varlığı gibi evrenin bir parçasıdır. Bu nedenle de, evrenin bir parçası olmak demek, onun doğanın, doğanın olduğu sürece de kendisinin bir parçası olması demektir. Bu çok önemli diyalektik noktadan kalkarak insan varlığı, içinde yaşadığı evreni, bu evrenden ötürü doğayı, doğadan ötürü de, kendisini değiştirmek, kendı yapısına yeni anlamlar kazandırmak isteyecektir. Çünkü, bu, onun tarihsel bir işlevidir. Bu işlev onu, tarih'in en önemli bir etkeni yaptığı ibi, toplumların değişmesinde de tarih cna bu görevi yükler.

İşte bu nedenlere dayanarak, bizim toplumumuz da, ulusumuz da ve bu ulusu oluşturan bireyler de sürekli ve sonsuza dek sürecek olan bir değişime uğramaktadır. Bu değişim ister teknolojik olsun, ister töresel olsun, ister hukuksal olsun, ister ekonomik ve politik olsun, yine de ister istemez toplumsaldır. O zaman bu her tür evrensel biçimdeki değişmeleri yalnızca üretmek ve tüketmek çözümleyemez. Onların çözümlenmesi doğal olarak tüm toplum bilimlerine düşer. Düştüğü sürece de toplum bilimlerinin tarihsel görevleri belirlenir toplum karşısında. Artık bu tarihsel andan itibaren, toplum bilimleri için lafazanlık devri biter, gerçekleri görme, onları irdeleme, irdeledikçe yeni gerçeklere varma, yeni gerçeklere ulaştıkça, yeni çözümlemelere geçme zorunluluğu başlar.

İşte o zaman, o toplumda, o ulusta, toplum bilimlerinin ne olduğu, yani kapsamı ve bu kapsamı oluşturan içeriği evrensel nitelik çerçevesinde belirlenir. Bu belirlenme

ile birlikte, toplum bilimlerinin değeri ortaya çıkacak ve yeni yeni gerçek düşünürler doğacaktır. İşte bu gerçek düşünürlerin arasında, filozoflar, sosyologlar, psikologlar, eğitimciler v.b. benzer toplum bilimciler, doğada her ilkbaharda açan taze çiçekler gibi, oluşacaklardır. Onların çalışmaları lafazanlığın, kıskançlığın ve bilimsel gerçeklere uymazlığın dışında, gerçekten bireye dönük, bu nedenle topluma; topluma dönük bu nedenle de bireye dönük gerçek düşünce biçimleri olacaktır.

Demek ki, ülkemizde toplum bilimlerinin evrensel değerini kazanması; devlet'in birey ve topluma sağlayacağı, gerçekten varolma güvencesine ve özgürlüğe, Milli Eğitim Politika'mıza, toplum bilimlerinin gelişmesi için ayrılacak olan doğru — dürüst öğretime, Üniversitelerdeki öteki bilim dallarının bu bilimleri hor görmesine (bir tıp öğrenimine verilen önemin aynının bu bilimlere de verilmesine), bu tür bilimlerin birey ve toplumdan kopuk, dağınık olmamasına ve toplumda gerçek değerini bulmasına bağlıdır.

Çünkü her şeyden önce şunu bilmemiz gerekiyor : Bir ulus yalnız ekonomik gücüyle, doktoruyla (tıbbıyla), mühendisiyle belirlenemez tarih içinde. Bir ulus aynı zamanda ve daha çok, ekinsel (kültürel) yaşamının ürünleriyle belirlenir. Bu belirlenme içe olduğu gibi (kendi toplumuna), dışa da (başka uluslara) aynı biçimde yansır. Niçin bizim ülkemizde de bir Kant veya Hegel çapında düşünürler yetişemesin?

Tarih içinde hiç bir toplum yoktur ki, bir başkasına oranla lânetlenmiş olsun. Her toplum kendi düşünürlerini doğurabilecek ve yetiştirebilecek güçte bir GERÇEKTİR tarih içinde. Yalnızca tarihsel gerçekler yanlış yorumlanmaz ve çarptırılmazsa öngördüğü erekten.

Şahin Yenişehirlioğlu

---

(1) Karl Jaspers, Felsefi Denemeler (Essais Philosophiques), Petite Bibliothèque Payot. Paris. 1970. s. 62 - 70.

(2) Hegel, Tarih içinde Us. (La Raison dans l'Histoire). s. 78.

Ayın Çiçeği : Rüzgârda Bir Gelincik

Dinamo, geçenlerde bir söyleşide, kendisinin şair olarak değerlendirilmesinden daha çok kıvanç duyacağını belirtiyordu. Sonra ekliyordu : Anlattığım insanlar, yaşayan, tarihsel etkinliği olan insanlardır.

Ve bir gerçek kahraman anlatıyor «Şazi'nin DESTANI'nda : **Uzun boyun, esmer yüzün, durgun bakışın / Gölge gibi geçer hâlâ Sivas ilinden. /Sayfalar aktarır durурdu başın/ Marx'ın ölümsüz kapitalinden.»** Kavga Şiirleri'nin hemen ardından, okuyanın duyarlığını bir daha dirilten bu büyük şiir, öncekiler, gelecek olanlar, onu edebiyat tarihimize herşeyden önce bir şair olarak, hem de sosyalist şiirimizin unutulmaz bir adı olarak kaydedecektir.

TÜRKİYE YAZILARI'nın Ağustos sayısındaki «**ŞAZİNİN DESTANI**» saygı duyulan bir dostluğun, devrimci bir insanın, kahramanca duyarlığıdır. Hem de ilk dizelerinden başlayarak : **«Ispanya Toprağında kalmışsın/ Böğründe onmaz bir yara.»** Acı sonun, hemen ardından, bütün yakıcılığıyla sezdirildiği **«Dudağında bir sönmuş cıgara»** dizesi, bizi büsbütün kendisine kazanıyor, bir devrimcinin kutlandığı ağıda hazırlıyor.

Şiirdeki kahraman, Şazi, Dinamonun kavga arkadaşı, Sivas'lı bir öğretmendir. Amerika'da bulunurken, İspanya'da faşizme karşı verilen savaşa katılması; ondaki özgürlük aşkını, özgürlük kavgası için dünyanın her yerini yurt, her ulusu kardeş bilişini kanıtlıyor. Şair, **«Kenti batırdın gözyaşına»** dizesiyle, halkın gönlünde yer eden bir ilerici olduğunu da vurguluyor Şazi'nin. Ancak, «Amerika'ya okumaya gitmişken, faşizmin canına okumaya» karar vermesi, bireysel amaçlarını bırakışı, **«Bir hemşeri bulup vatana/Son selâmını söyliyememek»** dizeleriyle çelişkili görünmektedir. Devrimciler elbette yurtseverdir ama, bu, soyut bir yurtseverlik değildir.

Dinamo, bu gibi şiirleriyle, sosyalist duyarlığın örnek yapıtlarını vermesinin yanında, anlattığı dönemin toplumsal gerçekliğini yan-

sıtma, deneyim taşıma işlevini de yükümlenmiş oluyor.

Şiirde yer yer, uyaklara yenilmiş başarısız söyleyişler yok değil! **«Franko, Franko, cellât, cellât/... /Etti mutluluk düşünü berbat.»** dizeleri, faşizmin kan içiciliğinin anlatımını ve ona duyulan öfkeyi güçsüzleştiriyor. Dahası, faşizm, **«mutluluk düşünü berbat etmek»** le kalmamış, iki milyon insanın canına kıyarak, Ispanya'da emeğin kurtuluş savaşımını yarı yüzyıl geri atmış, yeraltına sürmüştür. Bu nedenle uyak kaygısı, «berbat» sözcüğüne, o büyük öfkeyi yedirmiştir. Dinamo'nun öbür şiirlerinde de, azda olsa görülen bu olumsuzluğun, daha titiz bir işçilikle giderileceği kanımı-syın ağabeyime özel bir söyleşide de belirttiğim bu kanımı- yinelemekten kendimi alamıyacağım.

Ve artık, şiirin son dörtlüğünde **«Uzak İspanya toprağına / Düştün rüzgârda bir gelincik gibi»** dizelerinin okura gerilimli ve doyurucu bir duyarlık getirişi, faşizme karşı okkalı bir öfkeye kaldırışı.. Evet bu şiir, okuru kendinden koparmıyan şiirin soylu bir örneği, bir olay!

Bu nedenle, öz yurduna bir selâm söyliyememek duygusu, Şazi için **«büyük bir dert»** olmamak gerekiyor. Ayrıca o, bütün dünyayı çalkalayan onurlu bir savaşa katılmakla selâmını söylemiş olmaktadır.

Seyyit Nezir

Dar Atlasın İçinden

Ulusal bir çocuk edebiyatı geleneğimizin olmadığı konusunda çok kişi birleşiyor diyebiliriz. Bu geleneğin olmayışı çocuğa değer verilmeyişinden ya da ona bir metaymış bakılışındandır.

Geçtiğimiz yıl çocuk kitaplarının içerikleri ve biçimleri üstüne epey yazıldı, tartışıldı. Çocuklardan bir çoğunun, hemen hemen hepsinin bunlardan habersiz olduğu malum. Hatta büyüklerin bile. Soruna çözümler getirilmeye çalışıldı, kitapların «albenili» olması için kafa yoruldu. Yorulan onca kafanın yanı sıra, çocuklara da soruldu mu? «Siz ne dersiniz?» diye. Ne derlerdi acaba? Neler demezlerdi ki...

Yazarımız uğraşır yazar, yayınevimiz basar. Bu kadar mı? Hayır. Ardından ilgi sorunu gelir! Tek yanlı bir ilgi değil elbet. Söz konusu ettiğimiz yazar - okur, satıcı-alıcı, arz - talep, üretim - tüketim vb. ikililerin ilişkilerinin içeriğindeki ilgi...

Çocuğun okuma alışkanlığına sahip olması, «edinmek» isteğinin uyanması çok önemli. Bu konuda da ana babalara, eğiticilere, çocuğun yakınlarına iş düşüyor. Çocuk kitaplarının fiatı çocuğun satın alma gücünün üstündedir çoğu kez. Bu yüzden ana baba, eğitici ve diğer yakınlar edilgen sıfatını yükleniyorlar. Olanakları içinde tabii.

Burjuva mantığına dayalı çocuk kitapları, daha çok iyi - kötü, güzel - çirkin gibi karşıtlar üstüne kuruludur. Çelişik yanın irdelenmemesi, çözümlere ulaşılması gibi bir kayguları yoktur. Çoğunda gözyaşı ve yoksulluğu anlatmak yeterlidir. Gerici ideolojilerin isteği de budur. Onlar için bu kadarı yeter de artar bile. Hastalığın nasıl iyileşeceğini ya da iyileştirileceğini göstermemeli, gelişim ve değişimden söz etmemelidir. Sözgelimi, Polyanna hep iyimserdir. Ağzından lokmasını alsalar gülümseyecek, gırtlağına sarılıp boğsalar bile iyimser kalacaktır. (İsa'nın kızaran yanaklarını düşünüyorum da...) Polyanna iyimserlikte direnmektedir. Statiktir. Bu ise doğaya, toplumun yapısına, bireyin özüne aykırıdır. Yine de bu kitap dünya çocuk edebiyanın demirbaşıdır. Birçok ulusun çocukları belki ilk kez onu okurlar. Verilmesi, iletilmesi gerekli olansa, var olanı korumak değil, tez-antitez-sentez oluşumuyla istenen yönde değiştirmektir. Çocuk deyip geçmemeli...

İlgi açısından ilerici, toplumcu kurumların işlevi de önemli. Bu yıl Türk Dil Kurumu'nun yeni bir ödülü var! «Çocuk Kitapları Ödülü.» Sanırım bu ödülün etkisi olumlu olacak. Kıpırdanmaların olduğunu, konunun gitgide ciddiye alındığını görmek sevindiriyor insanı. Ya o bizim dar, küçük atlasımız...

Toplumumuzun diğer tüketim gereksinmeleri yanında çocuk kitabı (çocuksuz mocuksuz kitap) gereksinimi ya hiç doğmamış ya da doğmuş ama zorlu bir hal almamıştır. Özellikle bu yüzden çocuk kitapları da diğer birçok kitabın sahip olduğu o küçük, o dar atlasa sahiptir. Ne yazık!...

Alâaddin Emre

MEKTUPLAR

Aziz kardeşim,

Sanırım bir hafta evvel yazmıştım sana, resimlerimi göndermiş ve yeniden yazacağımı söylemiştim. İşte o sözümü yerine getiriyorum. Derginin karşılaştığı yeni durum hakkında ben de birşeyler söylemek isterim : Fransızların ünlü bir mareşalı kendisine cephenin herhangi bir kesiminde buhran başgösterdiği haber verildiğinde : «Taarruz ediniz» dermiş. Halbuki böyle bir durumda ilk akla gelen ricattir, bu nasıl bir tepkidir öyleyse? Bize biraz garip görünen bu davranış üzerinde bir hayli düşünmeliyiz. Zira ricat, herkesin hemen aklına geliveren bir tedbir, ya da tedbirsizlik. Yenilginin beklendiği zor bir durumu, zafere dönüştürmek mümkün değil mi acaba?

Şimdi ben derim ki Ahmetçim; kocaman kocaman konuşan bunca dostumuz ve ahpabımız var. Bunlar bir an büyük işler konuşacaklarına küçük işler yapamazlar mı? Yani, her abone her dost, dergiye asgari beş abone sağlayamaz mı? Böylece abone sayısı hemen beş misline çıkarılamaz mı? Her dost kendini böyle bir görevle yükümlü sayamaz mı? Böylece demirbaş okuyucu hemen beş kat artmaz mı ve bu ekonomik bir ferahlama sağlamaz mı? Bunu söylerken rakam olarak kafamda hep 15 lira var derginin yeni fiatı için. Bu kâğıt fiatları krizi böyle bir tedbirle şimdilik savuşturulur gibi geliyor bana, bilmem siz ne dersiniz?

Bir de dergiyi nasıl bulduğum, meselesi var. Hakim sorar şahide : «Maznunla bir akrabalığın var mı?» diye. Bilmem ben iyi bir şahit sa-

yılır mıyım dergi hakkında? Bazı kişileri biraz fazlaca konuşturmanızın dışında hiçbir kusurunuzu bulup söyleyemem; çünkü hemen bütün sayfalarınızı okuyorum. Şu var ki, bunu sakın bir ölçü olarak almayın. Tabandaki insanla gene aramızda bir uçurum var. Aşağı yukarı kırk yılını yaşadım bu ilgisizliğin. Yalnız onlarda değil, bizlerde de bir noksanlık olsa gerek. Fazla efendiden konuşuyoruz galiba. İlgisini çekemiyoruz onların. Zaman zaman kurcalamalı, üzerinde uzun uzun düşünmeliyiz. Kanavalof Maksim Gorki'ye : «Nohut atar gibi yazmışsın Maksim, bunun içine biraz gözyaşı koy!» diyor. Gorki yıllar var ki öldü. Şu var ki, ihtarı bizim için de geçerli halâ Kanavalof'un.

Hayat hikâyemizi anlatan dergi birden ziyade gönderilmeli bize. ola ki abone kaydcderiz : «Deveyi hendeğe düşüren bir ottur» demişler. Gözlerinden öper, arkadaşların cümlesine selâm ederim.

Kerim Korcan

*

Ankara, 2 Eylül 1977

Sevgili Vecihi,

Senden, daha önce Mülkiyelilerde de konuştuğumuz gibi istirhamlarım var :

1. Yanlış yayınlanan ŞİİR SANATI adlı şiirimin tekrar yayınlanması,

2. Adresime dergi gönderilmesi. Her sayı 10 lira verip alıyor ve kendi sütünü içen ineğe benziyorum.

3. Son zamanlarda adresim durmadan değiştiği için aşağıdaki adresim ve telefon numaralarımı dostlara açık ilân mahiyyetinde «Olaylar Haberler» sütununda yayınlatman mümkün mü?

Pazartesi günü uzlaşma ve anlaşma olursa en azından üç ay kadar ortalıkta görünmeyeceğim.

Arkadaşlara selam

Sevgiler.

Özdemir İnce

1. Basın Sitesi B Blok Daire 11
Çankara/Ankara

Tel : 26 06 04 — 27 39 09

30 Ağustos 1977

Ahmet Say Ağabey,

Türkiye Yazıları'nda haberler yayımlanıyor. Benim de, sevincini yalnızlığımla paylaştığım bir haberim var. «Yalnızlığın Yedi Rengi» neşelenmeyi bana yasaklamıştı, ama şu kitap çıkarmak yok mu; sevinci yaşanıyor hâlâ. «Gülgûn ile Nergis» adlı kitabım Aralık'ta yayımlanacak. Kitap, Derinlik Yayınları'nın şiir dizisinden çıkacak.

Ankara'ya iki kez geldim. Vecihi Timuroğlu'yla tanıştım. Ama, candan ilgisi tanışmayı görüşmeye dönüştürdü. Sizinle görüşemedik. İkinci gelişimde (bir gece bile kalamadım), yazıhaneye uğradım, yoktunuz, bir derginin yönetim yeri anahtar deliğinden nasıl görünüyor diye, eğildim anahtar deliğine dayadım gözümü, baktım pencerenin önünde boş bir gazoz şisesi, ne markaydı falan derken, koridordaki odalardan çıkan bir adam bağırmaz mı : «Ulan!» dedi «kapıyı vurdun vurdun, yoklar işte, ne diye iki saat delikten bakıyorsun?»... Neyse zaten o gece kaçtım Ankara'dan. Neyse ağbi, size yazacak başka birşeyim yok. Keşke olsaydı. Vecihi Ağbiye, Ulus'taki otele, Kızılay'daki kahveye selâm eder, saygılar sunarım.

Osman Serhat

OLAYLAR - HABERLER

Türk Dil Kurumu Genel Başkanı Seha L. Maray'ı yitirdik. Seha L. Meray, Siyasal Bilgiler Fakültesi Devletler Hukuk Profesörüydü. Birçok demokratik örgütlerde çalışmış, ilerici hareketin içinde olmuştur. Merhumun faşizme karşı verdiği savaşımdaki kişilikli tutumu her zaman övgüyle anılacaktır. Kanserin pençesinde kıvranırken bile, faşizan tırmanışa karşı yazdığı yazılar ve verdiği yürekli savaşım unutulmayacaktır.

*

TÜRKİYE YAZILARI'nın tüm okurlarına ve kültür sanat çevrelerine açık tuttuğu ikinci soruşturması geniş ilgi gördü. Soruşturma kâğıdını gönderebilmemiz için her okurumuzun ve her edebiyatseverin ad ve adresini bir pusulaya yazarak açık zarfla ve 50 kuruşluk pulla (şimdi pul ederi 50 kuruş oldu) göndermesi yeterli. Kimi okurlarımız, ad ve adres pusulasının dergide basılı oluşundan yakındılar. Bu okurlarımız, dergide kesik - oyuk bırakmak istemediklerini belirtiyorlar. Kendilerine hak veriyoruz. Dergideki ad ve adres pusulasını kesmek istemeyen okurlarımız, pusulanın bir benzerini yazı makinasıyla, ya da elle yazıp gönderebilirler. Aynı biçimde, «Abone Fişi» için de dergi sayfasının kesilmesi gerekmez. Okurlarımız abone fişinin bir benzerini yazıp bize iletebilirler.

Dergi yönetiminde soruşturmanın hazırlıkları gelişiyor. Yurt dışında bulunan okurlarımıza zaman kazandırmak ve daha geniş edebiyatsever çevrelerini kucaklamak amacıyla, soruşturma sorularını hazırlıklarımız biter bitmez postalayacağız. Sonuçlar ise, gene bir rapor halinde yayımlanacak.

Birçok okurumuzdan «dergi temsilciliği» konusunda mektuplar alıyoruz. Bilindiği gibi, ilk sayımızdan başlayarak dergi dağıtımının yurdumuzda antidemokratik olduğunu ısrarla belirtmiştik. Dağıtım konusunda güçlüklerle karşı karşıyayız. Bu sorunu temelden çözümleyecek formülün «temsilcilikler» olduğu kanısındayız. TÜRKİYE YAZILARI'nı yurdun en ücra köşelerinde bile piyasaya sunabilmek için, abonelerimiz ve yazarlarımız arasından seçtiğimiz 286 kişiye «temsilcilik» yetkisi verdik. Temsilcilerin görevi sadece dağıtım vb. işlerle uğraşmak değil. Dergi adına, bulundukları yörenin kültür birikimini de yansıtacaklar.

Bu durumu öğrenmiş olup da kendilerine temsilcilik yetkisi verilmemiş okurlarımız üzülmesinler. Haberleşerek ve kendileri hakkında gereken bilgiler edinilerek, kısa zamanda temsilcilik yetkisini alabileceklerdir.

Fikret Otyam, ressam Orhan Peker ve Yaşar Kemal ile...

DEĞİNMELER

Kadın, İntihar

Günümüzde, Türk yazarları arasında da, günlük izlenimlerini yazılarıyla saptayanlar çoğalıyor. Cesare Pavse «Yaşama Uğraşı» adlı yapıtında değişik konulardaki düşüncelerini, duygulanmalarını ortaya koymuş.

Cesare Pavese, bana öyle geliyor ki, kadınlardan, bir de ölümden çok korkmuş olmalı.

Kadınlardan horgörüyle söz etmeye çalışıyor ya, kopamıyor da onlardan; zaman zaman sevdalanıyor da. İster istemez insanın aklına Macchiavelli'nin, kadınları çevresinde sinekler uçuşan bala benzetişi akla geliyor. Kadınlar kusurluydular da erkeklerin kusurları yok muydu?

«Orospular bir sürü para kazanırlar. Ama her şeyi hesaba katacak olursanız, hangi kadın kendisini başka bir nedenle verir?»

Tek yönlü bir düşünce olmuyor mu bu? Kadınları erkeğin parasına gereksinme duymaya toplumsal yapı zorlamamış mıdır? Erkeklerin içinde çıkarları için benzeri yanlış davranışlara düşenler yok mudur? Jilogolar...

«Aşkın bir çıkara dayanmasını kim ahlâksızlık sayıyorsa, bütün kadınları rahat bıraksın daha iyi, çünkü bir kadının sırf aşk için kendini verdiği o pek ender durumların dışında, sizi seven kadın bile, kendisiyle yatmanıza izin verdiği zaman, az çok bir orospu gibi çaresizlik içinde, ya kibarlıktan ya da kişisel bir çıkar yapıyordur bunu.»

Kadın sözcüğü çıkar sözcüğüyle eş anlam kazanıyor Cesare Pavese'de. Çok çekmiş olmalı kadınlar düşman bir ırktır, Almanlar gibi».

Bir tutkusu da yaşamına son vermek, doğal ölümü beklemeden. Yazarlar içinde bu tutkudan kendilerini kurtaramayanlar vardır: Ernest Hemingway, Mayakovski vb...

«Manevi bakımdan böyle bir çöküntüye düşünce, maddî çöküntünün de gerektiğini düşünüyorum ister istemez. Söz gelimi ayakkabılarımın altlarının delik olması ne kadar uygun olurdu şimdi!»

«Ancak böyle açıklayabilirim içimde intihar dürtüsünü. Ne zaman bir güçlükle ya da bir acıyla karşılaşsam, hep intiharı düşünmeye yargılı olduğumu biliyorum. Beni korkutan da bu; temel ilkem intihar, gerçekleştiremediğim, ama düşüncesi duyarlığımı okşayan intihar.»

Ve intihar ediyor. Hemingway'in kendisine göre bir açıklaması vardı; yaşlanmayı, güçsüzleşmeyi kabullenemiyordu. Oysa Cesare Pavese yaşlı değildi kendini öldürdüğünde. Yaşama bağının kopması, ölümü, ağır ağır gelecek ölümü beklemekten doğan kork mu?

Amaç kalmayınca yaşam anlamını yitiriyor anlaşılan. Yapıtın son satırları şunlar:

«Tiksiniyorum bütün bunlardan.

Sözler değil. Eylem. Artık yazmayacağım.»

Yazmayacağım diyor «Yaşamayacağım» der gibi.

Muzaffer Hancıhasanoğlu

Halka Açılmak İçin

Derginizi 2. sayısından beri izlemekteyim. Genel olarak -doğal olarak kendi değer ölçülerime görebiçim ve öz açısından olumlu bulmaktayım. Gittikçe daha da olgunlaşacağını umuyorum. Okuyucuyu derginin sorumluluğuna katmak yönündeki son girişiminiz bunun kanıtı. Toplumumuzda demokratik hakların yeterince kullanılması ve korunması konusunda bilinen bir gerçek. Sık sık, örgütlenmenin, bireysel ve toplu tepkinin (bireysel derken bireyin telefon, telgraf, mektup, dilekçe ya da bizzat başvurarak herhangi bir konuda olumlu y ada olumsuz düşüncesini bildirmesini anlatmak istiyorum) önemi üzerinde durursanız çoğunuz için yararlı olur kanısındayım.

Derginizi olumlu bulduğumu söylerken «genel olarak» dedim. Niçin «tam» diyemediği açıklayayım: Ben iyi-kötü yayınları izler, mümkün olduğunca anlayarak okumaya çalışırım. Anlamak için ise kitabın dilinin anlaşılır olması gerekir. Zorunlu olarak zaman zaman yabancı sözcük kullanılabilir, ama hiç olmazsa parantez içerisinde (ya da dipnot olarak) kısa bir açıklama da mı yapılamaz? Ne yazık ki orta düzeyde bir okur olarak ben bazan sıkılıyorum. Artık geniş bir topluluğun okuyamadığından yakınan siz, derginizi bir işçinin, bir köylünün eline aldığında ne yaptığını düşünün. Yabancı sözcüklerden birkaç örnek vereyim : «nihilist, trük, militarist, şablonculuk, merkantilist...»

Cevdet Kudret

Cevdet Kudret, adı değerinden daha çok bilinen, yetmiş yaşında bir yazın ustasıdır. Ufak tefektir. Saçları sanki yüzünün aydınlığından ötürü apaktır. İnce çerçeveli gözlüğünün ardından gülümseyen gözleri insana güven verir. Son derece nazik, sakin bir adam. Ondaki enerjinin ne kadar büyük ve hemen kullanıma ne kadar hazır olduğunu ilk bakışta kestirmek olanaksızdır. Şu anda, her halde. Bodrum kıyılarında, yeni yuvasının yapımında bir delikanlı yorulmazlığı ile çalışıyordur.

İstanbul Hukuk Fakültesini bitirdiği halde, Kayseri ve Ankara Atatürk Liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Ankara Devlet Konservatuarında da çalıştı. Yazın dünyamıza şiirle girmiştir. İlk şiirlerini **Servetifünun**'da yayımladı. Bir yıl sonra **Meşale** dergisine girdi. Yedi Meşalecilerden biri de odur. **Meşale**'deki şiirlerinde büyük bir tedirginlik vardır. Uzaklardan bazı iniltiler duyar, mavnaların bu iniltileri yüklenip getirmelerini bekler. Ama mavnalar, getire getire «akşamları» getirir kıyıya. **Meşale**'nin ilk sayısının önsözünü Ahmet Haşim'in yazması boşuna değildir. Haşim'in akşamı bu şairlerin içlerine sinmiştir sanki. Cevdet Kudret, akşamlara Haşim gibi düşkün değildir, ama akşamın «üryan bir kadın gibi yerden kalkmasına» da vurgundur o döneminde. Haşim, Yedi Meşalecilerin sınırları belirli, renkleri soluk bir estetikle yazdıklarını söylemiştir. Onlardan pek de umutlu değildir. Şair kaleminden çok ressam fırçasıyla çalışan bu gençlerin içinde onu yanıltan yalnız Cevdet Kudret olmuştur bizce. Erzincan depreminden sonra yazdığı şiirlerde kimden yana, kime karşı olduğu açıkça görülür : «Turnam Erzincanlı, Tokatlı mısın? / Sılaya dönmeğe muratlı mısın?» Cevdet Kudret şiirini geliştirmeyi iş edinmemiştir. Birinci Perde'den sonra çok şiir yazmış, ama ikinci perdeyi açmamıştır. Şiirlerini de dergilerden çıkarıp okuyanlar az oldu. Oysa **Meşale**'deki karamsarlıktan kurtulmuştu Cevdet Kudret. Son şiirlerinde öykü ve balad tekniklerinden de kurtulmuştu.

Cevdet Kudret'in şiirinde zaman zaman tanrıtanımaz düşünceler parlar. Çocukluğundan beri düşlerinde Tanrı'nın yokluğunu görür. «Gökyüzü Mahkemesi» adlı öyküsünde Tanrısal yargının yanlışlığını kanıtlar. Tanrısal yargı ile toplumsal soygunlar arasındaki ilişkiyi vurgular. Bu öykünün değerini önce Bulgarlar anlamışlardır. 1973'te, Sofya'da yayımlanan Türk hikâye antolojisine alınmış ve kitaba da bu öykünün adı verilmiştir. Saklanmayı seven bir insandır Cevdet Kudret. Ödüller almış, kitaplarını en iyi olanaklarla bastırmış, adının pek çok yerde görünmüş olması bunu değiştirmez. Öykülerini ancak uluslararası çapta değer kazanmalarından sonra bir kitapta toplamıştır. Hepsi on iki öyküdür. Üçü dergi sayfalarından çıkarılarak çevrilmiştir yabancı dillere. «Sokak» adlı öyküsü, 1962'de, Rusya'da basılan bir Türk hikâyeleri antolojisine alınmış, kitaba da adı verilmiştir. Düzen bozukluğunu keskin bir bilinçle, yansıtmıştır öykülerinde. Öykülerinin bir bölüğüne eğlencelik, bir bölüğüne de ağlamaklı demiştir. İngilizceye çevrilip Amerika'da Modern Asya hikâyeleri antolojisinde yayımlanan «Ölüm Yemeği» adlı öyküsünde insanlığın bozuk düzenden doğan dramı verilmiştir. Ortaoyunu, Karagöz uzmanı olarak tanınır Cevdet Kudret, ama dramları yakalamakta belki daha da uzmandır. **Havada Bulut Yok**, Cevdet Kudret'in yaşamını yansıtan romanıdır.

Belgeler

Paris'te dinsizliğim arttı. 1904 senesi Paris'de kilise ve din düşmanlığının azdığı ve sosyalist cereyanının sert bir rüzgâr gibi estiği bir seneydi. Mitinglere ve nümayişlere karışıyordum. Sokaklarda INTERNATIONAL'i dinlerken kalbim geniş bir insanlık sevgisiyle doluyordu ve gözlerim yaşarıyordu. Jaurés, Pressence, Vaillant, Alman anarşist Sebastian, Faure ve Malato'nun nutuklarını hararetle dinliyordum. Dinsizlik ve ihtilâlcilik heveslerim arta arta Jean Grave'ın Temps Nouveaux gazetesinin ateşli bir kaari'i ve müfrit bir tilmizi oluverdim. Bu düşünüşte ve yeni bir tarzda kekelediğim bazı mısraları Doktor Abdullah Cevdet görmüş ve pek ziyade beğenmişti. Victor Hugo'yu seviyordum, bu merhaledeki düşünüşüm epey uygun olduğu için onun şiirini anlamakla, romantizme kolay bir kapıdan girmiş oldum. İhtilalci hararetim 1905'e kadar sürdü ve sonra sönmeğe yüz tuttu. Kendimi Paris'in eğlencelerine hevâ vü heveslerine kaptırdım.

Şükran Kurdakul'un «Çağdaş Türk Edebiyatı (Meşrutiyet Dönemi)» adlı yapıtındaki alıntı : **Yahya Kemal, «Çocukluğum, Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım», Sayfa 102.**

Büyük bir bürokrasi düşmanıdır. Bu yüzden yargıçlık, savcılık yapmamış, bürokrasiyle sürekli savaşmıştır. Avukatlığı bırakması da bürokrasiye duyduğu tiksintidendir. Bürokrasinin hiç bir davranışı doğal değildir. Oysa Cevdet Kudret doğal olana vurgundur. Besinlerini bile doğal niteliklerini bozmadan yemeye çalışır. Eti ateşten şöyle bir geçirerek yer. Sebzeleri, meyveleri iyice yıkar. Lokantalarda meyve, çiğ sebze yemekten kaçınır. Ama onun titizliği bir çeşit hastalık değildir, gerçekten disiplinli bir yaşamın dışavurumudur.

Duyarlı bir insandır, ama duygusallığa kapılmaktan her zaman kaçınmıştır. Kayseri'de, bir gece, bir elektrik direğinin dibinde ders çalışan bir çocuk görür. Bu çocuk onun yaşamının dönüm noktası olur. Her kavgaya hazır olduğunu anlar. Yoksul öğrencileri korumak için okulda başlattığı çalışmaları genişletir, kentin yoksul mahallelerine kadar yayar. Orada da durmaz, köylere uzanır. Halkevlerinin ve Halkodalarının olanaklarından yararlanır. Toplumsal yapıyı inceler. Görür ki beş yüz bin nüfuslu bir ilde ancak yedi yüz lise öğrencisi vardır. Genişletir incelemelerini. On altı milyonluk Türkiye'de yedi yüz yetmiş bin öğrenci bulunduğunu, bunların ancak on üç bininin liselerde, yedi bin beş yüzünün de yüksek okullarda okuduğunu saptar. Gerçekleri anlatır öğrencilerine. Kimler okuyabiliyor? Halk neden okutulmuyor? Bu soruları öğrencileriyle birlikte yanıtlar. Tutum Haftaları'nın içyüzünü gösterir : «Halka azla geçinmenin yollarını» öğretme haftalarıdır bunlar. Köylere gitmeyen hekimleri köylere götürür. Ama köylünün hekime neden önem vermediğini de anlayıverir : Hekim reçeteyi yazıp gider. Peki sonrası? Sağlık örgütünün bütünüyle devletleştirilmesi gerektiği sonucuna varır. Yaşayarak ve yazarak öğrenmiştir Cevdet Kudret. Hekimsiz, okulsuz köylerin halini o zamanki modaya uyarak değil, düzenle ilişkisini gözönünde tutarak yansıtmıştır. Örgüte ve eyleme dayanmayan bir halk kurtuluşuna inanmaz. Halkevlerine «rapor fabrikası» adını takmıştır. Soyadının «Solok» olması, eylemleri ve düşünceleriyle birleşince «kötü kişi» sayılmıştır.

Sığlıktan hoşlanmayan, çok konuşmayan, ama çok iş yapan bir insandır Cevdet Kudret. Kayseri «rapor fabrikası»ndaki çalışmaların göstermelik, küçük-burjuva aydınların dernekçilik, halkçılık oyunları olduğunu görünce disiplinli bir çalışmaya başlar. Kayseride bir konut sayımı yaptırır. Sayımda ailelerin geçim durumlarını, işlerini öğrenmeyi amaçlayan kapalı uçlu bir soru - yanıt kağıdı da kullandırır. Kayseri'de on bin ev bulunduğunu, bunların sekiz bininde barınan ailelerin yoksulluktan kıvrandığını, iki bin ailenin ise onları sömürerek semirdiğini saptar. Halkevlerini örgütleyerek yoksul ailelere yardıma başlar. Fabrikalarla ilişki kurar. Yoksul aile çocuklarına iş bulur. Ama şoven bir tutuma karşı çıkması, üzerine yıldırımlar yağdırılmasına yol açar : «Rapor fabrikası»nın yoksullar listesine Kürtler ve Ermeniler yazılmamaktadır. «Hayır» der buna. «İki katlı» dediği kentin yaşamını yansıtmaya karar verir. Yoksul halkın yaşamını dile getiren bir yazıyı resimleyerek bir dergiye gönderir. Başına bela açmaması öğüdüyle birlikte geri gönderilir yazısı. Sonunda başka bir dergide yayımlatmayı başarır yazısını. Okula müfettişler damlayıverir. Öğrencilerle topluca ilişki kurduğu, yoksul halkla ve fabrikalarla ilgilendiği, suçu bireyde değil de toplumda aradığı, «fırıncıları dövmeli dünya kötüleşti» dediği için görevinden alınır.

Şovenciliğe karşıdır Cevdet Kudret. Antifaşisttir. Halka ters düşen her davranışa karşıdır. Dil geliştirme işinde Türkiye'deki durumu en iyi kavrayanların başında gelir. Dilin özleşmesinden yanadır. Ama bu işte şovenciliğe katlanamaz. Cevdet Kudret'in çıkış noktası konuşma dilidir. Konuşma dilinde karşılıkları olan yabancı sözcükler hemen temizlenmelidir. Türkçeleri yüzyıllardır kullanılmayan sözcüklere dokunulmamalıdır : Cehennem'e tamu demenin gereği yoktur. Söylenişleri değiştirilmiş, Türkçeleştirilmiş, «Kalıp» gibi sözcüklere karşılık aramak yersizdir. Batılı dillerdeki ortak sözcüklere de ilişilmemelidir : **Demokrasi** demokrasi olarak kalmalıdır sözgelişi. Canlı dilde kullanılıp duran sözcüklere karşılıklar arama yanlışlığı ile hâlâ savaşmaktadır. Onun dilsel tutumu ayrıntılı olarak incelenmeye gerçekten değer. Ölü sözcükleri diriltmeye çalışmanın kavram kargaşası doğuracağına inanır. Çünkü, yabancı denen, ama canlı olan sözcükler düşünceyle kaynaşmıştır, oysa ölü Türkçe sözcükler düşünceye yabancıdır. Dil geliştirmede Ziya Gökalp'a epeyce yakındır, ama ondan daha ilerdedir. Gökalp'ın Turancılığına ise, her zaman karşı çıkmıştır. Tanzimat kafasıyla birlikte doğan batılılaşma düşüncesini olumsuz bulur. Halkın gücüne inanır. Hüseyin Rahmi halk yolunu açan bir yazar olarak, onun gözünde, özlemi duyulan bir yazardır. Batıcı Hüseyin Cahit'i ise önemsenmesi gereksiz bir yazar sayar. Sığınmayı sevmediği için sığınanları da sevmez. Onun dünyagörüşünde bir kişiye, bir kuruma, bir doğmaya sığınmak diye bir şey yoktur. Yaşamında da olmamıştır Herhangi bir «özüre» de sığınmamıştır. Cevdet Kudret için baskıya boyun eğmek bir yazarın katlanabileceği işlerden değildir. Yazarın işi halkına hizmet etmektir. Kendisine bütün eğitim kurumlarının kapıları kapatıldığı zaman, Abdurahman Nisari, Nevzat Yesirgil, Suat Hızarcı takma adlarıyla, edebiyat eğitimine hizmet etmiştir.

Ulusal bağımsızlık son derece değerlidir Cevdet Kudret için. Bundan ötürü Atatürk'e Nazım Hikmet'e büyük saygısı vardır. Nâzım'ın **Kuvâyi Milliye'sini** Atatürk'ün **Nutuk**'undaki belgelerle karşılaştırarak yayımlamıştır. Destanı ilk nüshalarıyla birlikte vermiştir. Amacı, Nâzım'ın ulusal davranarak evrensele nasıl ulaştığını belgelemektir. Nâzım'ın «Artık hiç bir şeyi affetmemek» ve «öcalma» sözlerini bilinçle çizdiğini kanıtlar. Çok bilinçli bir ulusalcıdır Cevdet Kudret. Şaşmaz bir antiemperyalist olarak Nâzım'ın en sevdiği kitapları **Taranta Babu'ya Mektuplar'ı** ile **Kuvâyi Milliye**'sidir. **Ferhat ile Şirin** adlı oyununa da özel bir sevgisi vardır. Ferhat'ın Şirin'i geri çevirdiği bölümü yorumlarken kendi dünyagörüşünü de apaçık belirtmiştir.

Çok yönlü bir Yazardır Cevdet Kudret. Oyunları Dâr - ül Bedâyide oynanmıştır. Halk tiyatrosunu yaratmak için hâlâ çalışmaktadır. Onun portresini çizmeye çalışan kişi, işini eksik yaptığı duygusundan kurtulamaz. Yılmak, yorulmak bilmeyen bu örnek kalem emekçisi ilerde daha çok alkışlanacaktır.

Dergi Notları

Vecihi Timuroğlu

Amerikan yazınını, yazarlarının yaşam karşısında takındıkları tavırlara göre iki bölüme ayırıyorlar. 1900'lerden önceki **«nazik yazarlar»** dönemi ve Theodore Dreiser'in büyük gürültü koparan Sister Carrie'sinin yayımlanmasından sonra başlayan **«gerçekçi yazarlar»** dönemi. Ben, bir başka bölümleme yapmak istiyorum. **«Odolardaki yazarlar dönemi»** ve **«sokağa çıkan yazarlar»** dönemi. Bu ikinci dönemde, Amerikan yazarlar, yaramaz sokak çocukları gibidirler. Goncourt ödülüne karşı Pulitzer ödülünü kurarak caka satarlar. Koloni, yerli, emperyal ve eleştirel dönemlerinde bu cakaları yoktur. Sokak çocukluğu dönemi hâlâ sürüp gitmektedir. Kiliselerde yakarır, barlarda döğüşür, pamuk tarlalarında zenci kovalar, büyük kentlerin fuhuş yuvalarında şehvet işkencelerine katılır, geleceği düşünmekten korkarlar.

Amerikan romanının Hindenburg'u dedikleri Theodore Dreiser'in büyük ad olduğu 1900'lerde, William Faulkner üç yaşındaydı. Amerikan gerçekçiliğinin tohumları yeşermeye başlamıştı. Bu yeşertinin en göze batanı Faulkner'dır dyebiliriz. Faulkner romanı, biçim taşımaz gibi görünür. Yapıştırma resimler gibi, insanı şaşırtır. Hangi olayın hangi olayı bütünlediğini kestiremezsiniz. Missisipi eyaletindeki Jefferson çevresini işler durur. İnsanı sarsan yabansılıkları, vahşeti, acı çeken ruhları, değişmez yazgının kurbanlarını, bölümleyerek anlatır. Tüm romanlarına, tek bir roman gibi bakabiliriz. Dikey doğrultuda gelişen bir romandır Faulkner romanı. Dar bir çevre, değişmeyen karakterler ve sayıları belli kahramanlar. Köle tabiatında zenciler, köleliği sürdürmek isteyen onurlarını züppeleştirmiş beyazlar, fizik ve somut öğeleri oluştururlar. Bu kişilerin ruhsal durumlarının durmadan keşfedilmesi, Faulkner romanını kısırlıktan kurtarıyor. Yırtılmış ya da parçalanmış sisli tabloyu, size bütünletir. Soluk, ama müzikli bir parçayı alıp çok ilerdeki bir başka parçanın yanına koyacaksınız. Her zaman yanılabilirsiniz. Ama, bütünlemeyi başardığınızda, insanı acılara boğan bir güzellikle karşılaşırsınız. Trajik bir estetiği kullanır o.

Maurice Edgard Coindreau, William Faulkner'ı ikinci bir **«insanlık komedisi»** yazarı olarak niteliyor. Böyle olsa bile, yönünü belirlemek gerekir. Balzac, **«insanlık komedisi»**nde, yeni oluşan burjuva töresini kökeninden sarsar. Soyluluktan yana olmasına karşın, tarihin gür akışına sırt çevirmez. Soyluluğun özlemini duyar, ama o döneme dönülebilineceğine inanmaz. Faulkner, Güney demokratlığına dönmek için savaşır. Onu, romanının göbek bağından koparmamak gerekir. Faulkner romanı, Max Scheler'e değin uzanır. Burjuva bilinç, bireşim eğilimindedir. Yaşam süreçlerini, tarihin akışı ve zorunlu gelişme sürecinde yorumlamak yerine, **«insanmerkezci»** bir yaklaşımı öngörür. Kapitalist toplumlar, **«önderlik»** ve **«ardına takılmacılık»** sorunlarına, toplumbilimin ve tarih felsefesinin temel sorunları olarak bakmışlardır. İşçi sınıfının kendi iktidarını kurmasını önlemek için oluşturulan bu felsefe, Hitler'i besleyen bir felsefe olmuştur. Max Scheler, şöyle bir model kuruyor : **Ermiş-dahi-kahraman-uygarlığın beyni olan insan-günlük adam.** Bu tipler, faşist dönem romancılarının ruh modelleridirler. Kahraman tipi, burjuva toplumunun belirlediği insan tipiyle özdeşleşir. Bu yeni kahraman tipleri, **devlet adamı, askeri önder, sömürgeci** olarak karşımıza çıkarlar. Tarih, ne denli akıp giderse, gitsin, insanın doğası değişmez. Bu felsefe, faşist romanın antisosyalist bilincinin belirteci olmuştur. Örneğin, burjuva romanının büyük dehalarından birisi olan Marcel Proust'un kişilerinde iç yaşam, dış dünyadan bağımsız, kendi yasalarına göre gelişir. Elbette, Marcel Proust'u faşist bir yazar sayamayız, ama net bir burjuva yazarıdır ve faşist yazarların izlediği bir ustadır. Kaynağında gerçeğin toplumsal çözümlemesini yapmayan tüm yazarların düştükleri, gerçeği yozlaştırma yanlışlıklarına bilinçle yaklaşıyorlar. Bunlar, insanın biyolojik varlıklarını ve zihinsel üretimlerini özerk bir yapı olarak düşünüyorlar. Toplumun yapma gücünün yerini yaratılış alınca, **«seçkinlilik»** ön plana gelecektir elbette. Toplumsal güdüler itilecek, biyolojik ve işsel güdüler kavrana-

caktır. Amerikan edebiyatında, Sherwood Anderson'un dalgalandırdığı bu dünya görüşünü, Faulkner, göndere çekti. Önder kişiler, yönetilmesi gereken kişileri peşlerine takacaklardır.

Faulkner'a göre, kazanç ve kâr düzeni, insanların içlerine sinerek onların törelerini yozlaştırmıştır. Bir bakıma töre ve ahlâk tümden bozulmuştur. Geriye dönerek, Güneylilerin eski düzenlerini yeniden kurmak gerekir. Bu insanlar, çıkarlarına ve «iş dertlerine» düşkündürler. Ama, gerçekçi görünümleri su götürür. Çoğunlukla naturalist bir kalemle çizilir portreleri. Yozlaşacak değin büyüselleştirilirler. Zalim, hayvansı, umuttan tiksinen, umutsuz oldukları için geleceklerine kapalı, daha doğrusu karanlık görüntülerdirler. Toplumsal işlevleri savsaklanmış olan bu insanların içgüdüsel, akıl dışı ıralarına büyük bir dikkat gösterilir. Özel bir dikkattir bu. Kişinin mantıksız davranışlarını belirlemek içindir. Bu örgüyü, anatının tümüne yayar. Tablosunu bütünlememesinin özel nedeni budur. İçsel gerçekçiliği yaratmak için harcanan bu çaba, coşkulu bir naturalismin sonucudur. Anlatının yükü iç monologlara yüklenmiştir. Yaşam ve ölüm duygusundan çılgına dönmüş, barbarlığın açlığını çeken, dünyasal kaygılarla sarsılan insanların tarihe ters düşen yapılarını, ancak iç diyaloglarla anlatabilirsiniz. Tüm amaç gerçeği bastırmaktır. Yer yer simgelere sığınmasının nedeni, gerçeği puslamaktır, bir sanat gösterisi ve gereği değildir.

Faulkner'ın kahramanları, kimi kez, kendilerine bile kapalıdırlar. Okuyucu için, her zaman kapalı kutular diyebileceğimiz bu insanlar, iç monologlarında kendilerine de kapanırlar. Aydınlıktan karanlığa çekilmek için, büyük bir çaba gösterirler. İnsanın edimsel davranışının bilinebilir olanı, kendisini olaylarla ilişkilerinde ele verir. Bu ilişkinin gerçeklik olarak tek bir anlamı vardır. Oysa kişi, kapalı bir kutuysa, hatta kendisine bile kapalıysa, türlü görüşlerin bir toplamı olur. Faulkner, sosyalizmi çok iyi kavradığı halde, bağlı bulunduğu dünya görüşünün bir sonucu olarak sisli görünüşleri yansıtmayı yeğlemiştir.

Sosyalizmi kendi doğasına aykırı buluyor. Stephens, Calhoum, Liber gibi Güneyli demokratları, toplumu yönetecek önder kişiler olarak görüyor. Onların belirlediği burjuva demokrasisine bağlıdır. Bugünkü Amerikan demokrasisinin Güneyli demokrasiden daha ileri olduğunu kabul etmek zorundayız. Güney-Kuzey savaşını doğuran neden, köle sorununda düğümlenir. Faulkner, kölelikten ve beyazlıktan yanadır. Kuzeylilerin aile anlayışlarına sert bir biçimde karşı çıkar. Korunmasını istediği aile biçimi, ataerkil aile yapısıdır. Açık açık, köle sistemini savunur. O sistemi insancıl buluyor. Kuzeyli düzen, katı kini ve açgözlülüğü getirmiştir. Faulkner, bu düzenin yarattığı vahşeti, en acımasız biçimde sergiler. Kuzeyli düzen, soyluluktan ve servetten yana bir insan tipi yaratmıştır. Faulkner, bu tipe **«snob»** adını veriyor. Yani, züppe insan. Ne ki, Faulkner, bu tipi oluşturan somut toplumsal koşulları eleştirmiyor. Onun eleştirdiği, nesnel toplumsal koşullar değil, **«züppe»**nin kendisidir. **«Züppelik»** akıldışıdır ve gelip kendiliğinden insanın doğasına yerleşmiştir. Amerikan taşra insanını sarmış bulunan bu sayrılıktan kurtulmanın yolu, eski Güney'in demokratik ruhuna kavuşmasıdır. Eski **«Güney Demokratik Ruhu»**, züppelik'in kökünü kurutabilecektir. **«Güney Demokratik Ruhu»**, insancıl, sözüne güvenilir, erkek, dobrador bir ruhtur.

Faulkner'ın romanlarındaki insanların kimliklerine baktığımız zaman ne yapmak istediği, daha açık seçik ortaya çıkar. Onun seçtiği insanlar, kiracı çiftçiler, yarıcılar, ücretli işçilerdir genellikle. Bunları, köstebeklere ve akkarıncalara benzetiyor. Köstebekler, yapıların temellerini kemirirler. Köstebekler, temeldeki yıkımı yaparlarken bireysel kararlılık gösterirler. Köstebeklerin yıktıkları yapıların içlerine dalan akkarıncalar, geride kalan malı talan ederler. Akkarıncaların eylemlerinde, toplumsal kararlılık vardır. İnsanlarda, ne köstebeklerin bireysel kararlılıkları ne de akkarıncaların toplumsal kararlılıkları bulunur. Bu aşamaya gelindiğinde, iç monologlara yazarın da sesi karışır. Kendi sesiyle birlikte, kendi karakteri de olaylarda sorumluluk yüklenir. İş, Amerikan yordamı bir soruşturmaya dökülür. Artık gerçek, iyiden iyiye sulandırılmıştır. Amerikan tekellerine alabildiğine yüklendiği halde, burjuva toplumunun tarihsel seçeneğini bulamaz. Kendi seçeneği, Güney demokratlığıdır.

Diyebiliriz ki, Faulkner, bilime inanmadığı için, tarihin gerçekliğine ters düşmüş, canlı tarihin çizgilerini gölgelemiştir. Yaratmak istediği kendine özgü epiğin gereğini de bu yüzden başaramamıştır. Ardı ardına düşsel görüntüler vererek bizi Güney mertliğine, yaşamına, tarihin tasfiye ettiği bir eski düzene götürmek istemektedir. Dilsel gerçekliği de, içsel gerçekliği de bu yüzden sulandırmaktadır. Tarihsel gerçekliğe ve canlı tarihe sırt çeviren yazarların dillerindeki yalancı servetin gizi buradadır. Anlatılarını bu yüzden bir sis örtmüştür.